MARTIN KUKUČIN

MAŤ VOLÁ

PG
5438
B4M3
diel 2

48 1704
5 80
70.—

MAŤ VOLÁ

Ohlasy z obce roztratených.

Napísal
MARTIN KUKUČIN

II.

G. A. Bežo, nakladateľstvo a knihtlačiareň v Trnave.

LIBRARY
MAR 2 1970
UNIVERSITY OF TORONTO

VŠETKY PRÁVA VYHRADENÉ.

PG
5438
B4M3
diel 2

Druhý diel.

I.

Svitalo, keď mu otvorila pani Tereza dvere pri bráne. Previedol koňa za sebou, odobral sa od nej akosi citnejšie ako indy. Neťažilo sa jej, vypraviť ho na takú dôležitú cestu.

»Dávajte si pozor! Nech vás Boh postretá!« zaželala mu i ona mäkkým hlasom, hoc tvár jej bola akoby neprívetivá, zadubená. Bolo jej ľúto, že odchodí nebodaj na celú zimu.

»A vás nech tu opatruje, všetkých vospolok«, zažiadal jej i domácim, keď sa vyšvihol na koňa. Zakýval jej ešte raz rukou, idúc dolu Bolivarovou ulicou sporiadaným patagonským cvalíkom. Bolo mu i clivo pri lúčení od domu, kde mu bývalo ako doma; ale zas ho prejala radosť, že ide pracovať pre seba. Sedelo sa mu dobre v sedle na vlastnom koníku. Toho, ktorého mu požičali na Rie Colorade oddal voziarom, nech ho dovedú domov.

Slnce bolo dosť hodne vystúpilo nad nízke brehy, za ktorými sa utajilo more, keď natrafil na tábor voziarov. Boli na druhom nocľahu cestou z mesta. Statok sa popásal po medziach

okolo cesty na zaprášenej tráve. Pomedzi drôty plotov hľadí uštipnúť zo zahájeného čosi čistejšej trávy. Medzi ním je i kôň, na ktorom sa doniesol z Ria Colorada. Chlapi sedia ešte za plachtou, rozopätou medzi dvoma vozmi. Za ňou i nocľahovali v zátiší. Okolo vatry je ešte riad, v ktorom varili večeru. Sedeli pri raňajkách.

»Prišli ste v dobrý čas!« privítal ho prvák. »Poďte s nami!« volal ho na čaj a na teplú pečienku.

Uviazal koňa o drabinu a prisadol k nim. V kampe sa nedajú vynukovať. Nieto na každom kroku hostincov.

Fúra bola na mieste, koňa opatrili, ako mohli. Nemal čo meškať, odobral sa od nich.

»Chlapci po statok!« rozkázal prvák svojim ľuďom. »Pôjdeme i my.«

Keď sa sotmilo, vtiahol sa na Rio Colorado. Gazda, keď psi zabrechali na privítanku, tiež vyšiel predo dvere. Čaká v kráži svetlosti, ktorá sa leje otvorenými dvermi do kvetinovej záhrádky.

»Čo nesiete?« volal proti nemu.

»Začneme robiť«, ohlásil sa mu veselo. »Dobre sa mi vodilo.«

»No veď tak!« vetil gazda. Voviedol ho do domu. Pri večeri mu musel vyrozprávať, čo sa mu tak dobre povodilo v meste.

Na druhý deň ráno, len čo sa rozvidnilo, už kutal po pajte, po vyhni a po stolárskej dielni. Pomáhal mu Eulogio (čítaj Eulochio). Bolo treba prihotoviť hlavné veci, kým nepríde fúra: kde vysypať pšenicu, do čoho ju dať, aby rozmokla a vyklila; kde zatvoriť bravy na kŕmenie, keď chlievov nieto. Našli staré, prázdne sudy, celkom rozsušené, niektoré boly i opukly a ledva sa držaly v hŕbke. Nabíjali im obruče, vyňali im jedno dienko, že ostaly iba o jednom. Liesok nemali na nové obruče, ale našli v pajte »čunče«, tenké železné stuhy, ktorými opášajú vlnu do balov: z nich vystaly veľmi mocné obruče. Keď sudy naliali prvý raz vodou, tieklo z nich ako cez syto, ale pomaly napuchly dúžky.

Pri kúpeli našli stôsy bľachovíc na dvadsať litrov. V nich predávajú tekutinu Littleovu na kúpele proti prašine. I na nich povybíjali po jednom dne, vymyli a vydrhli popolom.

Mali dosť roboty okolo »korrala«, košiara zo skladov a palesákov na kone a lichvu. Staväl ich otec pána Flanka, keď bol držal kobyly a čosi kráv zprvoti. I teraz ho užívajú, keď značia kone a rožný statok. Krešimír si umienil premeniť košiar na veľký chliev: zatvoriť doň bravy, kým sa nevykŕmia. Narazil doň vodu z jarka, ktorý vedie ku kúpeľu, aby statok mal čo piť. Palesáky a sklady popoprával; kde nestály pevne v zemi, sádzal nové, alebo ich upevnil latkami, ktoré popribíjal krížom.

S prípravami sa minuly dni veľmi chytro, kým neprišly vozy so pšenicou a inými potrebami. Na vozy naložili vlnu vypraviť ich do Puntareny. Ale pred odchodom pomohli chlapi od vozov i ovčiari sohnať bravy do korrala. Kone boly akoby ich bol vyzváral, keď horko-ťažko nahnaly divé ošípané na miesto. Pri tejto robote bol i gazda; rozostavil ľudí, obkoliť celý diel, kde boly bravy a sohnať ich do hŕby.

Keď boly bravy zatvorené, ovčiari vyrezali samcov a Krešimír im vylámal kliešťami vlčie zuby, aby nezavadzaly pri kŕmení. Prebodnul im i rylo šidlom a navliekol doň drôt, z ktorého urobil obrúčku, aby neryly a nepodryly chliev. Kým im pricelejú rany, vyhnal ich na dakoľko dní na slobodu. Obrúčku do ryla dostaly i prasice.

»Teraz sme už istí, že neutečú«, odobroval gazda, keď odbavili túto hlavnú robotu. »Svine ste premenili na ovce: nemôžu podryť košiare. Keby sme im to boli dávno urobili, neboly by nám rozryly kampy.«

Nuž ryť by boly ryly i s obrúčkami, ale nie tak zručne. V prvé časy pravda nebudú môcť, kým neprivyknú na obrúčku. Keď na ňu privyknú, už nebudú mať vôle pracovať rylom ako do dnes: do tých čias stučnejú, možno pôjdu i pod nôž.

V kampe nastalo babské leto; boly pekné slnečné dni a dosť teplé noci. Bravy sa kŕmily

veľmi dobre, hltaly pažrave rozpuchnutú pšenicu, ktorá v teplej kôlni, namočená v sudoch veľmi chytro hnala do klíkov. Mäkké, sladké zrno im solili, aby im lepšie chutilo. Soľ v krme tiež pomáhala vyhnať z mäsa divú príchuť, ktorou sa nabralo od paše na ostrej tráve v pampe.

Eulogio začal pomáhať i pri kŕmení. Dovážal na táčkach rozmočené zrno v bľachoviciach do korrala a kydal ho kŕmnikom do válova. Krešimír si ho vypýtal od gazdu a sľúbil mu, že on zas pomôže Eulogiovi pri robote okolo zahrád.

»Okolo zahrád už nieto čo robiť«, riekol mu gazda. »A keby i bolo roboty, málo by ste mu pomohli. Máte okolo čoho robiť, zahradám dajte pokoj.«

Krešimír sa zahanbil, že nadužíva dobrotu gazdu. »Celý podnik som vám obrátil čím hore, tým dolu. Košiare vám rozryjeme, po dielňach si vediem, ako vo svojom, dreva vám míňam; i ľudí vám odvádzam od roboty.«

Statkár sa sucho usmial a potvrdil, že tak má i byť.

Robota išla riadne deň za dňom. Gazda málo kedy chýbal pri kŕmení ráno a večer. Často i sám pomáhal. Tešil sa ako svine hltajú, hoc i nie tak pažrave, ako v prvé dni. Začalo na ne pribúdať, zaokrúhlily sa okolo slabín, i pod hrdlom im ovislo dosť dobre.

Krešimír, keď nemal inej roboty, vysadnul skoro každý deň s vrecúškom sladkej pšenice. Pozeral po kampe, či nenajde padnuté kusy z tých, ktoré vyrezali. Natrafil na ne skoro za každým. Držaly sa v kŕdliku a pásly sa skoro ako ovce. Ani nemohli veľmi utekať ešte, pre rany.

Na tých výletoch sa ohlásil za každým v údolí, kde boly obe staré s mladťou a brav. Soskočil s koňa, začal im pohadzovať sladkej pšenice. Krochkaly starostlive, ale staršia začala sbierať pšenicu. Pri nej sa nalakomila i mladšia, ktorá bola durnejšia. Vyliahla sa už v kampe a vyrástla na slobode; staršia hádam ešte nezabudla, keď mala opateru na podniku, kým sa nedala na slobodný život.

V tie dni prišiel na podnik i pán Carlos so svojimi riadikmi.

»Začneme zakálať?« Bolo mu prvé slovo, keď nazrel do korrala. Svine videl okolo válova, ktorý stál na kolíkoch vbitých do zeme, ako ho zhlobil na pochytre Krešimír z dosák, ktoré si doviezol z mesta. Pochválil mu robotu. Videl, že sú ošípané zdravé, ale nedokŕmené: chýbä ešte mnoho do zakálačky. »Keď je tak, veci nechám tu, pôjdem ešte domov. Vrátim sa, keď začneme zakálať.«

»Pôjdete pozajtre«, sľúbil mu Krešimír. »Zajtra nám pomôžete dohnať ostatné z kampa.«

Vybrali sa na druhý deň ráno i s Eulogiom, sohnali kŕdlik bravov veľmi ľahko na podnik

a zatvorili do korrala. Nakŕmili ich hneď z príchodu ako svedčí.

Pán Carlos sa prechodil okolo košiara a prezeral statok. Rozvažoval a cenil, koľko bude zárobku. Šiel do pajty, kde bola pšenica, do kôlne, v ktorej bolo teplo ani v lázni. Pšenica sa močila a napuchala v sudoch. Páčilo sa mu veľmi, že jej dali vykliť a ešte ju i solia, keď idú kŕmiť.

Krešimír za ten čas majstroval okolo jeho karrety. Bola o dvoch kolesách, ale čosi väčšia od obyčajných. Pán Carlos chodieva na nej do kampa s menšími fúrami. Má veľmi dobré kone, poháňa chytro v ceste: i sem prišiel v jeden deň.

Krešimír zaplietol drabinky drôtom, v pajte našiel kus drátenčho pletiva, čo zvýšilo, keď ohrádzali zahradu. Urobil z neho dobrý vrchnák na karretu. Naložil na ňu sena, vzal čakan a motyku, do vrecka dal pšenice, do druhého vzal rozmočenej, i starú bľachovú misu. Pred večerom kázal mu zapriahnuť.

»Ja idem, pán Carlos« — oznámil mu, keď sadal do karrety a položil k sebe i lac. »Obriaďte bravy s Eulogiom. Zajtra zavčasu pôjdete domov.«

»Ale bez karrety?« zasmial sa mu.

»Veď ja prídem do tých čias« — sľúbil mu. »I kone vám nakŕmim.«

Pán Carlos ostal pri kŕmnikoch s Eulogiom. Čo minuli pšenice, dosypali novou a poliali ju

letnou vodou, aby napuchla a porástla. Ráno vstal veľmi zavčasu. Mať kone tu, pobral by sa domov. O chvíľu prikvitnul i Eulogio kŕmiť, i kuchár sa zrepetil dnes včaššie. Zíval tuho. Bolo mu privčas; ale sa nechcel dať zahanbiť a odpraviť hosťa bez raňajkov. Ešte by ho ohovoril, keď príde do mesta.

V tie časy sa ukázala karreta o troch koňoch. Nešla veľmi chytro, bárs kone by sa boly chcely dať do behu, ale Krešimír ich zdržiaval

»Čo nového?« spýtal sa pán Carlos. »Pôjdeme?«

»Tu sme. Len popraviť čo to a pôjdete pomaly.«

Ako sa shovárali okolo karrety, zakrochkalo v nej dosť hrubým hlasom. Obstúpili ju. Ostré dlhé steblá sena z vegy sa pohýbaly tuho. Pán Carlos sa zadivil akého má hosťa v karrete: bola stará i s mladými, ktoré hmyrely v sene.

Oznámil mu Krešimír, že ju odvezie do mesta, ale opatrne, aby sa jej neublížilo v dlhej ceste.

»Pekný kus«, pochvaloval pán Carlos, keď si ju obzeral, ako leží v sene. »Pôjdeme pomaly, budeme ju kŕmiť a napájať. Zajtra pred večerom budeme doma.«

»A vrátiť sa čím skôr«, napomenul mu Krešimír. »Máte tam i mladšiu a brava. Rád by ich odpratať pred zakálačkami. Zaklať bolo mi ich ľúto.«

Pán Carlos tiež prisvedčil, že by ich bolo škoda zmárniť. Radil zjednať ešte jednu karetu a druhým razom odviezť i brava, kým neprídu dažde.

»Neviem, či pristanete« — navrhnul mu Krešimír, »ale bývate za mestom, máte hodný dvor, mohli by ste ich držať. Ak nechcete, dáte ich pánu Ipolitovi Rayosovi: nech ich predá dakomu, hoďas mäsiarom«.

Pán Carlos sa sprotivil predať mladé, urastené kusy. Ponúkol dať prevoz a opateru. Krm a čistý osob by delili na poly.

»Budeme mať spoločnosť na dochovávanie prasiec«, zaradoval sa Krešimír. »Dve staré s mladými a brav berkshirskej srsti: pekný začiatok! Ale jedno zpod cecka, najkrajšie«, začal mu nakladať tichšie — »zanesiete do daru pánu Ramosovi. Nie do sklepu, ale rovno do kuchyne«.

»Pánu Ramosovi? Tomu, ktorý má dievku? Tiež sa vraj vydáva kdesi do kampa«.

»Za nášho gazdu« — vysvetlil mu a doložil: »Lámal som si hlavu po tieto dni, ako sa odslúžiť gazdovi. Vidíte, ako mi dáva všetko, čo treba k robote! Keď sa jemu nemám čím zavďačiť, rád by sa preukázať aspoň jeho oddanici. I tak bude dnes zajtra jej ako jemu, čo sa im dá. Čo má on, bude mať ona.«

Pán Carlos prikývnul. Chcel sa preukázať ako dobrý spoločník a neprotiviť sa dobrej veci,

hoc i nepochodí od neho. Umienil si vykúpať najkrajšie prasiatko, vyumývať ho a dať mu pekný červený fáborček okolo hrdla. U nich tak nosia také živé dary.

Starú sputnali lepšie, aby sa nehádzala a nepoudierala. Lac sňali s nej; je tenký a dlhou cestou by sa ešte vrezal do nôh. Rozpárali vrece na pásy, akoby povoje. Keď ju putnali, pán Carlos sa mal trochu náhlive okolo nej. Zdurila sa, začala sa hádzať. Ublížiť si nemohla veľmi, ležala v sene ani v posteli. Krešimír ju hneď utíšil: podvihol sieť, poškrabkal ju triesočkou. Keď sa uľahla a zakrochkala od spokojnosti, pán Carlos si bodnul do čela prstom, že čo rozum, to groš. Dal jej na misu pšenice, ba i vody jej doniesol.

Pri raňajkách prisadli si k nim i Eulogio i kuchár. Začali ho zkúšať, ako ju mohol vteružiť do karrety.

»Sama vošla«, oznámil im.

»Ale ako! Sama sa azda neštverala do hora.«

Vyrozprával im ako vykopal koľaje do zeme, že karreta sadla, keď ju vsotil do nich. Bola celá v sene; ošípaná vošla doň vďačne, keď jej posýpal pšenicu. V karrete našla i misku so pšenicou: kým sa hostila zakosídlil jej nohy lacom a shodil ju do sena. Prasiatka vošly samy za materou.

Kuchár a Eulogio pozreli jeden na druhého a žmurkli si. Rozprávka sa im zapáčila. Eulogio

ho od tých čias ešte lepšie slúchal. I kuchár pozrel naň s boku tu i tu a pokyvoval hlavou. Chlap na mieste, vie robiť i vie ako robiť.

Keď voziari prišli z novej cesty, išli pozrieť na bravy. Božili sa, že nedoviezli pšenicu na darmo, poznať ju na kŕmnikoch. Začínajú byť už ozajstnými kŕmnikmi a nie divými sviniami. I druhým razom doviezli ešte pšenice čosi.

Keď pán Carlos odpratal i starého brava z podniku, Krešimír oznámil gazdovi: »Kamp už máte čistý. Kŕmniky sú v košiaroch, a čo sú na prisadenie sú už v meste. Len dať zahriebsť jamy po kampe a pán správca nenajde znaku po ošípaných, keď príde.« Oznámil mu, že podniku dajú dve vykŕmené na zaklatie a dvoje zpod cecka, keď sa odučia. Budú na chôvu pre budúci rok.

Nadišly dažde, cesty sa pokazily chytro. Voziari sa vrátili z ostatnej cesty horko-ťažko: tri dni sa brodili v daždi a blate. Tieklo rozmiesené po cestách ani hustá kaša. Vlna bola už všetka v meste. Na podniku by bolo úplné zátišie, keby nie kŕmniky. Držaly sa ešte ta v zlom čase. Šťastie, že odtekalo zpod nich dosť dobre. Kŕmili ich tuho; bravy žraly viac, ako predtým, ale tučnely menej. O dakoľko dní vietor skrútil, na vrchoch napadnul prvý sňah. Schladilo dosť dobre, v noci priťahovalo, ale vo dne hrialo slnce.

Keď zmrzly cesty, prikvitnul pán Carlos na podnik. Vyhliadol si najtučnejšieho brava. Pri-

šli sa prizerať všetci, keď ho obáral a čistil. Slanina zhrubla, mäso poprerastalo; svaly sa hýbaly vo vankúšoch sadla, sťa valce stroja v namastených pántoch. Sadlo sa zrnilo, nenašlo sa v ňom mnoho vlákien. Podhrdlina sa až rozlievala na lopáre.

Dal si záležať majster obriadiť brava ako doma. Mäso nasolil do suda, narobil jaterníc a klobás. Diel zo zakálačky poslali i do panského domu. Pred samým večerom prišiel k nim gazda do kôlne, kde sa dováraly v kotlíku ostatné jaternice. Pán Carlos nadieval žalúdok sekaninou z hlavy a vnútorných čiastok na svinský syr.

»Prvý kar odbavíme spolu dnes večer«, oznámil im. Krešimír už nebýval v panskom dome, odkedy robil okolo ošípaných, i jedol v kuchyni s ostatnými. Odhrýzal sa i teraz, že sú nie súci do jedálne a na mäkké kreslá v salóne. Ešte väčšmi sa preľaknul pán Carlos v zamastených nohaviciach. Ale gazda im neuznal. Obaru mu vraj poslali toľko, že by si nevedel s ním rady, keby mu ho neprišli pomôcť minúť.

Umyli sa, očistili, ako mohli. V jedálni čakal stôl prikrytý na tri osoby. Bolo i kvieťa, ktoré mráz nestačil obariť nadobre. Medzi fľašami videli i jednu o dlhom hrdle v pozlátke. Pán Carlos zažmurkal na Krešimíra, keď ju zazrel. Pri tanieroch boly i široké kalichy na šampaň. Pod kvetmi sa im usmievala čierna ligo-

tavá torta s bielym cukrovým zúbkovaním na okolo a ružičkami, rozsádzanými sem a tam. Na prostriedku bolo čítať cukrový nápis vo venci všakových cifričiek: »Muchos recuerdos!« (Mnoho pozdravov; čítať mučos rekuerdos.) Skoro do samého nápisu je zabodnutá malá čilenská zástava.

»Tu majú učených kuchárov a cukrárov« — šepkal pán Carlos. »Aký stôl vystanovili! Ani na svadbu. A my, priateľ, takto!« Ukázal najväčšmi na seba: v ťažkých čižmách a nohaviciach, ktoré sa lesknú od masti, posbieranej na mnohých zakálačkách.

Krešimír pohol plecom a ukázal na svoj sivý oblek. Tiež bolo poznať na ňom, že neprichodí zo salónov.

Vošiel v zápätí pán Flank. Preobliekol sa ako obyčajne ku večeri do sviatočného, i oholil sa. Sadnul si na vrch stola, na pravo usadil pána Carla, na ľavo Krešimíra. S misou vošiel Eulogio, preoblečený sviatočne. Držal sa veľmi vážne, ako by nebol ani ich kamarát, ale akýsi iný Eulogio, ktorý prežrel ražeň. Sám gazda delil hosťom na tanier.

Začali s kuracou polievkou, v nej plávaly hrášky z vyprážaného cesta. Za ňou prišiel obar s podhrdlinou a kusmi čiernej pečene a srdca. Naši si brali len s úctivosti. Na poludnie si boli zajedli dôkladnejšie z obaru. Na to nasledovala pečená sviečkovica, jaternice a klobásy.

»Chutná bravčovina!« pochválil gazda, zajedajúc si kyslou kapustou. Pri nej i hosťom chutila lepšie. Jaternice a klbásy tiež pochválil. »Iba že trochu štípu« — usmial sa na majstra. Neľutoval do nich papriky a korenia, ale v Španielsku dávajú vraj ešte viac korenia do nich. »Lepších som ich nejedol na Rie Colorade, ani inde!« osvedčil sa pán Flank. »Španieli majú pravdu!«

Keď prišiel rad na tortu, gazda sa počal usmievať. »K nej mi naložili naliať z tejto fľaše« — ukázal na vdovicu Cliquot o pozlátenom hrdle. Vybúšilo z fľaše slávnostne, šampaň sa sperlila v plytkých širokých pohároch.

»Na zdar vašim snahám, usilovní priatelia«, preriekol, zdvihnúc pohár. »Mám vám to zaželať nie len s mojej strany, ale i od tých, ktorí mi naložili.«

Krešimír šípil, kto rozkázal gazdovi pripiť im: práve tým vínom, ktorým kedysi bol častoval kĺzačov, keď jeho brat bol padol s koliesok. Pán Carlos nevedel o čom sa hovorí, bárs tortu a fľašu doviezol v kysničke, ktorú mu oddali u Ramosov, keď sa sberal z mesta na Rio Colorado. Dnes večer ochabnul veľmi. Robil celý deň tuho v horúcej kôlni. Potom prišla večera, víno, teplá izba a mäkké sedenie. Začaly ho nadchodiť driemoty. Tam doma o tejto hodine býva už i tak v posteli. Nemohla ho už spružiť ani voňavá habanská cigara. Pokrútil

hlavou, začal sa vyhovárať, že by nebolo od veci ísť spať, že im zaspí za stolom.

»A my dvaja si ešte posedíme«, usmial sa gazda Krešimírovi, keď videl, že sa mu ešte nedrieme. »Veru tak Croeso« — začal keď ostali sami. »Kto sa nedá odstrašiť a drží sa roboty, zvíťazí. Na zdar vašej práci: teraz s mojej strany« — usmial sa, keď podvihol pohár.

»Na vaše zdravie a šťastie!« ďakoval Krešimír a dodal s úsmevom: »Čiastka mojej zdravice nech ide tej, ktorá vám rozkázala nezabudnúť na nás pri tejto večeri. Pri tomto majstrovskom diele« — ukázal na načatú tortu — »a pri tomto pohári predchodí mi, akoby sedela pri vás a ja mal do mojich želaní zahrnúť i ju spolu s vami.«

»Ďakujem Croeso, ďakujem. Vyplnil som rozkaz, iba mám zaďakovať za dar, ktorý ste im poslali. Cenia si veľmi vaše priateľstvo.«

Krešimír sa zapálil, že mu pripadly také priateľstvá. Bolo mu teplo pri tomto stole, ovievalo ho pri ňom čímsi domácim. Oči sa mu zažiarily, začal sa sverovať gazdovi, že veľké dobrodenia ho zmútily. Keď nevedel čím sa odslúžiť, zavďačil sa jeho oddanici ako vedel. »Ale vidím, že zas len ostávam v dlhu, teraz už i u nej. Padám tu so dňa na deň do väčšieho dlhu. Vidím, že ho už nikdy nevyplatím.«

Pán Flank vtedy veľmi zvážnel. Napomenul mu, že sa mýli s tým dlhom. Preukázal mu len uznanlivosť, že mu vyčistil kamp od svíň, kto-

rých by na rok bola už celá črieda. Bol by ich musel vystrieľať; v kampe by ostala hŕba mrcín a pozdejšie by sa boly belely kosti ani nie z oviec a koní, ale z takého statku, ktorý nemá v kampe čo hľadať, lebo mu škodí. Musel by sa bol hanbiť, že sa nevedel sprostiť záškodníka inakšie, ako puškou. Oslobodil ho tedy od veľkej zodpovednosti.

Krešimír vytreštil naň oči. Zodpovednosť? Komu? Či je nie gazdom na svojom? Kto ho môže ťahať na zodpovednosť, a čo by mal plný kamp divých bravov?

»Veru zodpovednosť«, potvrdil gazda a začal vyratovať na prstoch: »Najprv sebe, potom mojim deťom, ak ich budem mať, alebo už iným nástupcom.«

Krešimír uznal, že má pravdu. Ale tá zodpovednosť nestúpa ešte na päty. Nieto na Rie Colorade detí ani detných detí.

»Či neviete, Croeso«, vysvetľuje mu bližšie — že sme zodpovední i bez detí, ak zle gazdujeme?«

»Komu? Hádam rodine« — začal hádať.

»Všetkým, Croeso. Spoločnosti. Alebo si mívate, že tento majetok patrí len mne?« Pozeral naň skoro prísne, ako sedel proti nemu a otváral naň oči. Bolo mu, akoby sa pôda pod ním hýbala a on sa knísal na svojom sedisku Čo si predstavoval o majetku, gazda mu vyvrátil a pohádzal predstavy na hŕbu. »Majetok je

môj, ale iba pred zákonom« — začal mu vysvetľovať — »lebo ho zapísali na mňa po mojom otcovi. Zákon nad zákonmi, ktorý riadi veci a poriadok na zemi i na nebi, učí, že je sverený mojej opatere. Ja som mu správca a zodpovedný šafár.«

»Obyčajne nepozeráme takto na tieto veci« — odporuje mu.

»Pozerajme ako chceme, ale tak stoja v podstate« — naúča ho s hlbokým presvedčením. »Pozrite, či nevisí na tomto majetku moja žena a deti? Nevisia na ňom moji ľudia, sluhovia, robotníci a ich rodiny? Majú diel z neho a jeho výnosu ako ja. Z toho dielu, ktorý na nich padne, musia oni udeliť čiastku remeselníkovi, obchodníkovi i vzdelancovi v meste, už či je učiteľ, pravotár, lekár, alebo novinár. Vidíte, koľkí pozerajú na Rio Colorado, či sa im dostane z neho, čo im patrí? Ak pregazdujem a neujde sa im nič, možno mi nič nepovedia: ale svedomie by ma trápilo, že pre nedbanlivosť som ukrivdil iných tu na podniku, i v meste, ktorí majú z môjho poľa svoj kus chlebíka.«

Zadíval sa mu do chudorľavej tváre, na ktorej sedela prísnosť, ale v jasných sivých očiach blúdil úsmev. Díval sa do nového sveta, do ktorého mu odchýlil dvere. Za nimi videl novú zahradu sprehrebanú všakovak s jamami a hŕbami zeme vyhádzanej z hlbokých priekop. Samý neporiadok a prevrat, nikde nič ešte obrobeného, obsiateho. V kúte kdesi za burinou sa učú-

pily pri samom plote skromné kvietky poľa. V zahrade sám gazda prekopáva tvrdú zem, vyhadzuje na hŕbu opálku za opálkou ťažkej neplodnej mrtvice, aby ju zahrialo slnce a zúrodnila rosa nebeská. Díva sa na gazdu a kričí naň. ‚Čo hrdluješ v nevďačnej zahrade? Čo máš z nej?'

‚Vidíš, že nič. Ale ju treba prekopať, mrtvicu vyniesť do hora.'

‚Ťažká robota bratku, na jedného. Kde je pomoc?'

‚A kde je? Pohľadaj ju! Pomôžte, kto ste z Boha: bude prvej súca pod sejbu.'

Obzeral sa, či by mu nedoviedol pomoc: ale všade pusto a prázdno. Nikto nepristal k nemu, nevysúkal rukávy, prevracať tvrdú, ťažkú zem.

Prebudil sa z divného videnia. Má pred sebou zasa gazdu v sviatočnom za pohostinným stolom. Ukazuje mu podivné zásady, ktoré vraj ide podšmyknúť pod uhol novej, veľkolepej stavby dnešnej spoločnosti: aby vraj, mala načo ľahnúť pevnejšie, lebo sa akosi kýva...

»V tom smysle nerečiem, podielnici sme vášho imania« — prisvedčil mu Krešimír. »Ale koľko je veľkých majiteľov, ktorí myslia ako vy?«

Zkadiaľ prišiel, že nesie divné zásady, hádam staré, opotrebované? Iste už razia pliesňou a stuchlinou. Kde sa obrátiť s nimi v dnešnom

čase? Veď je pravda, že zem prináleží vlastne všetkým, veď chová všetkých, ako bohatá, štedrá mať. V nej má korene statkár, roľník, remeselník i tulák. Z nej žijú remeslá, obchody, banky, slobodné stavy, učené vrstvy i zložité stroje. Nebyť jej bohatstva, vyhynulo by všetko do nohy, čo sa po nej prtí a vadí jedno s druhým. Jedných chová, mnohých obsýpa bohatstvom a pohodlím. »Ale kde sú, kde, ktorí myslia ako vy?« dolieha naň Krešimír.

»Ja nemyslím, Croeso« opravil ho pán Flank, »ale iba cítim. Mnohé veci utekajú rozumu, nedajú sa naškriepiť, ale sa mocne chytajú citu. Ukážte túto vec múdrym a vyskúseným, povedia vám, že sa vyžila. Nie je na čase, nemá u nás čo robiť. Je len vidina ukradnutá z iného sveta, ktorý nemá súvisu s naším spoločenským poriadkom. Keby cítili všetci ako ja« — zvolal a oči mu zažiarily vnútorným ohňom — »boli by sme rovnakí, všetci jeden celok. Načo by boly rozdiele a triedy medzi nami? Hádam by nám bolo i lepšie: boli by sme iba ľudia a medzi sebou bratia. Vodvorila by sa medzi nás láska; nie tá, ktorá vedie muža a ženu mocným pudom do tienistých dúbrav, alebo za továreň na pusté pozemky: víťazná, ospevovaná najväčšími básnikmi; ale znevážená, opovržená Láska nášho Spasiteľa, ktorá pýta i žertvy a odriekanie. Myslím, príde čas, že sa uchýlime všetci pod jej krídla: mocní i slabí. A neobanujeme. Bude pod jej úchylom lepšie i majiteľom i ro-

botníkom. Ak ju vysotíme predo dvere, uškodíme sebe i celku. Robotníkovi bude ťažko robiť u mňa, ak nepocíti, že pracujúc na mojom, pracuje ešte väčšmi na svojom blahobyte: jeho práca bude do tých čias nie práca, ale služba alebo otroctvo. Mne bude zas ťažko pozerať ako mi omrzený robotník trápi statok, keď ho kole nožniciami, lebo kopne ťažkou čižmou do boku, socajúc ho do kúpeľa. Pre našu nelásku, ako vidíte, i nevinný statok snáša surovosti. Či by nám robota nešla lepšie od ruky, keby sme cítili, že čo robíme, robíme sebe a až potom druhým?«

Zas videl Krešimír tajnú zahradu. Ťažká robota! Kde sú riady vynášať hluchú mrtvicu pod slnce božej lásky? To môžu azda nové, mohutné stroje, technické výdobytky? Strpal nad ozrutnosťou práce, ktorá čaká: pripraviť kráľovstvo Lásky medzi ľuďmi. Ťažkú surovú mrtvicu príde vyhrebať nechtami, bez strojov a pomôcok: mäkkým citom, ani nie rozumom..

Hneď veľká otázka: keď má každý svoj podiel, koľký je? Krešimír sa tiež spýtal, lebo i na Lásku je miera. Koľko príde každému z výnosu?

Majiteľ sa naň zadíval. Hľa, ako ide hneď na koreň!

»Nuž dobre, môj je najväčší. Ale cítim, že mi patrí. Mám na hlave starosť a zodpovednosť, čo sa robí dnes a čo sa bude robiť na takto rok. alebo o desať rokov. Z môjho dielu, lebo

je najväčší, musím odkladať na bok, aby bolo z čoho nahradiť, keď prikváčia mrcha roky, ťažké zimy. Alebo myslíte, netreba hľadieť na budúcnosť, ale deliť všetko ako vychodí rok s rokom? Myslím, že by zle vygazdoval. Iba ak byste mi sľúbili dať z vášho dielu, keď príde na mňa tvŕdza.«

Krešimír uznal, že by mu ťažko vrátili, čo sa im ušlo a čo i minulo hádam. Nech má koľko mu treba z výnosu na budúce ztraty a škody. Ale koľko? Kto by uhádol? Okolo toho idú všetky hádky medzi majiteľom a robotníkom.

»Veď hádky« — prisvedčil mu i gazda — »veľmi ťažké a prudké, kazia chuť k robote, lámu naše dobré snahy. Keby v tom vládnul, nesveril by kúska zeme človeku, ktorý necíti, že všetci sme podielnici z jej výnosu: ale by nesveril ani nožnice človeku, ktorý nechce uznať, že čo ostrižie, je tak jemu, ako iným. Vec je istá, všetci máme podiel na práci i osohu; ale to nepresiaklo do srdca: preto sú medzi nami toľké daromné hádky. Viac Lásky a citu, že sme jedno, a nebolo by ťažko ani najsť ozajstný kľúč medzi robotou a plácou. Rozumom sotva naň prídeme, silou ešte ťažšie. Pažravé Ja ho nedá najsť, skôr ho utopí dakde v bahne . . .«

II.

Od tých čias zakálali rad radom. Do týždňa aspoň dva razy bolo počuť kvičať obeť pána Carla kdesi pri pajte, keď ju prikľakli. Kŕdlik sa znepokojil, bravy krochkaly jedovate za palesákmi, ale keď prišla pšenica do válova, nepomysleli, že táto hostina už nepotrvá veľmi dlho. Mäso solili do sudov, ostatok šlo do klobás a salámov; tu i tu nadievali i jaternice. Sadlo a slaninu topili v kotlíku, ale bolo dosť pôltov i v rôsole. Nejedna bľachovica bola už plná čistej peknej masti.

Pomaly nebolo sudov na soleninu. Krešimír sa zatvoril do stolárskej dielne obrábať dosky a majstrovať z nich válovy, v ktorých bolo ľahšie soliť mäso a prevracať ho každý deň.

Udili vo vyhni. Poupchával špáry pod krovom, soleninu rozvešali po rohoch a trámoch. Udilo sa veľmi chytro. Nebolo čečinia, ale bolo sivkastých kriakov po úbočiach. Najbujnejšie boly v stráni, kde bol kúsok mokrejšej zeme. Keď ich voziar priložil na oheň, dymilo sa tuho

ani zpod zelenej chvojiny, i dym voňal smolou skoro ako z borovčia alebo črtiny.

Bolo pritiahlo tuhšie, cesty zmrzly i vyčasilo sa na stálejšie. Po nociach boly holomrazy, ale dni boly skoro ako v lete. Pán Carlos vypravil jedného z voziarov do mesta. Do karrety mu naukladal jaterníc, svinského syra a čosi hrubších salámov. Tie výrobky nemajú veľkej trvácnosti a zavadzajú v udierni: bol rád, že sa ich mohol sprostiť, kým boly čerstvé.

»V celom okolí páchne obarom, ani čo by bola u nás jednostaj hostina«, zvestoval Krešimírovi gazda, keď sa vrátil z kampa zo svojich obchádzok. Pán Carlos sa usmieval od radosti, že jeho výrobky voňajú tak na ďaleko. Zaradoval sa ešte väčšmi, keď mu odkázali z domu, že čo poslal prvým razom, rozchytali akoby bolo zadarmo. Voziara o dakoľko dní odpravil znovu s čerstvými výrobkami. I týmto razom mu odkázali, že zas ochoreli dvaja, ktorí si boli z chuti zajedli. Ale pokazený žalúdok napraví chytro ricinový olej a dva tri dni pôstu. Na podniku už nikto nejie prasaciny. Sám Krešimír sa dal na zemiaky, kapustu, fazuľu a šošovicu.

Pomaly sa mu na sklade nasbieralo udeniny v menších kusoch, ktoré zavadzaly. Pán Carlos nestačil z každého kŕmnika narobiť klobás. Menšie kusy poostávaly v soli. Písal po poštárovi do mesta, či by mu neprišli po túto menšiu udeninu. Tak prišiel pred poludním na svojej kar-

rete Vid Dargaš. Len čo vypriahol a vypustil kone do kampa, pobral sa ku Krešimírovi.

Krešimír nebol na podniku. Ako začalo byť menej roboty okolo kŕmnikov, tak mu začalo zvyšovať času. Keď nebolo pilnejšej roboty, šiel pod kopec, kde sa veľmi zelenel pekný kúsok úbočia. Sivé kriaky, ktoré na ňom boly, vyklčoval. Dal ich popáliť vo vyhni pod udeninou. Keď zem očistil, začal ju kopať dosť hlboko. I vtedy bol v kopačke.

Vid Dargaš nebol veľmi dobrej vôle, trochu napaprčený prikvitnul do úboče.

»Ako vy chlapi nedýchnete pravdou, keď dačo rozprávate o kampe« — oboril sa naň, len čo sa s ním zvítal. »Vraj jeden deň cesty do Ria Colorada! Ja toto tretí deň sa tlčiem, i ledva dociepkal doň, bodaj ho porantalo!«

Ešte väčšmi sa nafúkal, že sa mu Krešimír len smeje, miesto mu uznať: najmä keď mu nadhodil, že sa nediví oneskoreniu. Vyhodil mu na oči, že jeho tátoše sú nie súce do cesty na Rio Colorado, vraj najviac ak rozvážať vajcia po meste, alebo odmäknuté paradajky. Dargaš sa zachmúril pre tú neuznanlivosť a hľadal zádrapku.

»A čo tu robíš, Kreše?« začal zadierať doň. »Ja, že máš kŕdel svíň, keď si ma vypoďkal po udeninu, a vidím tam dva tri bravy. Z nich veru nestučnieš.«

»Osem ich je ešte!« opravil ho Krešimír. »Pätnásť sme ich zaklali.«

»Čo je to?« pohol plecom mrzute. »Ja, že ich je aspoň päťdesiat.« Krešimír ho tíšil, že ani triadvadsať nezaškodí. Na počiatok je i toľko dosť. Ale Dargaš pozeral naň s ľútosťou. V meste dal rozchýriť, koľké má svine; kúpil im celú loď pšenice a tu vysvitne, že ich je málo. Ostane mu potuchnutá, porastená pšenica na krku. Výnde na psí tridsiatok. »A čo to tu kopeš? Vari si našiel zlato!«

Vyrozprával mu, že kope pod zahradu. Dargaš sa mu prizeral na babravú robotu. Na kuse, kde podmoká, robí jarok na dol, aby lepšie stiekalo. Kde stupí, voda mu čvrká pod nohami; kde zakope, voda fŕka okolo neho zpod motyky a čakana. Zafŕkalo ho celého: babravá robota!

»A ako si sa zjednal: fajzom, alebo na deň?« vyzvedal sa. »Mal by si si dať zaplatiť poriadne túto babračku.«

»Nejednal som sa ešte«, priznal sa Krešimír. »Ale sa ľahko pojednám« — začal mu sohýnať. Nemal ani na ume jednačku, lebo zprvoti sa chytil do tejto roboty, že sa odslúži gazdovi ako tak za toľké výhody a mocnú podporu. Po rozhovore na svinskom kare nahliadol, že sa mu nebude môcť ani odslúžiť, keď gazda nedrží túto zem za svoju, ale za majetok celku. Dal sa tedy do roboty, ako by naň bola čakala. Veď i on má na zemi podielu ako iní. Každý, kto má dačo, hoc i nie veľa, musí priložiť ruky, aby sa mu veľadilo imanie. Kopal tedy ako sebe na tejto zemi.

»Tento garád vyženiem do hora« — ukazoval Dargašovi motykou — »kde je prostriedok tejto mokrej lúčiny. Odkiaľ garád bude vychádzať, vykopem studňu. Do nej bude stekať voda a odtekať dolu garádom. Tak sa vysuší močiar a v studni bude vody na polievanie, keď vyriadime zahradu.« Rozprával mu akosi veselo, ako by to bola kto vie aká veľká vec. A naozaj ležala mu veľmi na srdci. Do roboty sa dal zprvoti akosi z povinnosti, ako do veci užitočnej a potrebnej; ale ako sa zajedol do nej, tým väčšmi sa mu páčila a ťahala ho k sebe. Pod jeho motykou matka-zem ani čo by sa bola prebúdzala zo zamretia, pretierala oči: díva sa na osamelého robotníka, čo to na nej majstruje. Keď videla, že ju chce obriadiť a pripraviť pod zahradu, očistiť ju od neporiadneho močiara a dať ho pod priesadu, začala sa mu prihovárať láskave, akosi matersky. Cítil, že mu požehnáva príčinlivé ruky a ťažký čakan. Bolo mu sladko, keď sa mu ronil s čela horúci znoj do mokrej zeme a miešal sa s nečistou vodou.

»Bude pekná robota, Kreše, ak ju skončíš, ako hovoríš«, pochválil ho Dargaš. »Ale jednako ti nechválim, že si sa nepojednal. Viac by ti dali, keby si sa jednal pred robotou. Keď ju skončíš, dajú ti, čo budú chcieť.«

Krešimír sa nemohol zdržať a vyjavil mu, že pracuje zadarmo, akoby na svojom. »Lebo vidíš, Vide, zem je predsa len naša mať, hoc ju nezapísali v knihách na naše meno. Chová

nás ako svoje deti, nuž i my sa k nej musíme mať ako k ozajstnej materi. Umienil som si vyrobiť na nej tento kúsok. Moje ošípané ju porozrývaly na iných miestach, keď hľadaly na nej pašu. Na nej sa odchovaly dosiaľ a na nej sa urodila i pšenica, na ktorej ich kŕmim. Vidíš, Vide, že hoc nemám zeme, predsa je ako moja, lebo chová mňa i môj statok.

Vid Dargaš vytreštil naň oči; hádam z rozumu podstúpil, že vymýšľa takéto veci. Veď nemajú ani hlavy ani päty. Zem nás chová; ale za každý kúsok, ktorý vložíme do úst, platíme statočne naše peniažky. Darmo nedá nikomu ani hlávočku šalátu. Iba čo nám dá húb, alebo kalafatov, ak si ich ideme sbierať. Ale Krešimír sa nedal mýliť. Vysmial Vida, ako blázna: pletie vraj bez poriadku.

»Načo sú zemi tvoje peniaze, Vide?« okríkol ho. »Azda si pôjde kúpiť za ne háby? Vidíš, len sa poobzeraj, ako sa vyparádila a ešte ako sa vyoblieka, keď príde jar a zahreje slnce! Alebo si pôjde kúpiť chlcba za tvoje peniaze? Má ho toľko, že nás všetkých môže nachovať. Či by si sa najedol z tvojich peňazí, Vide, a čo by si mal zlatých funtov plnú karretu, keby zem prestala rodiť? Povedz, kde by si šiel kupovať?«

Pozeral naň, čo mu povie podkovaný Dargaš s plným pugilárom bankoviek. Dargaš sa zmiatol dosť dobre, že ho predsa len prichytili. Skrúcal sa sem tam. Naostatok uznal, že veru

všetci do nohy visíme na zemi, ako dieťa na prsníku dobrej, žičlivej matere.

»Chová nás, Vide, veľkú pätoru, ktorí sa po nej tmolíme a rozhadzujeme.« Pristúpil bližšie k nemu a riekol mu tichšie: »Poviem ti len toľko, že by nás vychovala i storáz toľkých, keby sme boli uznanlivejší. Ale pozeráme na ňu zpoza pleca: že je vraj živý kameň; nechce sa odplácať; nevráti vraj ani zrno, ktoré sme do nej zasiali! Nemyslíš, žeby rodila trochu lepšie i v Dalmácii, keby sme ju akoťtak obriadili? Povedz, Vide, môže nám dať viac, ako dáva na tú opateru, ktorú má od nás?«

Dargaš sa zamyslel, pozeral do zeme, po hrubej ostrej tráve pampy. Trčí v chlpoch suchými steblami, ktoré sú na miestach hrubé ani prútiky. Nuž áno, i z tejto zeme mohlo by hnať niečo iného, ako táto hrubá nezáživná tráva, len ju vziať do výrobku. Tak i v Dalmácii. Medzi skalami jesto i prsti, kde sa môže prijať čerešňa alebo višňa, hádam i broskyňa alebo hruška. Borovica síde na holej skale, rozkála ju koreňom, najde si výživu i v nej.

»Schybili sme, Vide, schybili« — dojedá doň Krešimír. »Vidíš, ako som chytil motyku do ruky a začal kopať, povedala mi, že som blázon hľadať po svete chlieb nad pšenicu. ‚Nemal si ma vypustiť z ruky,' dohovára mi jednostaj. ‚Načo máš hľadať chlieb inde, keď ho jest v zemi, koľko len chceš? Načo sa odhodiť od zeme a túlať sa po svete, ako odkundes, keď máš do-

ma kde sedieť: len prilipnúť k zemi, nedať sa od nej odhovoriť.' Vidíš, to mi povedala motyka, Vide: a má pravdu.«

Dargaš stál zamyslený. Hnev na Krešimíra ho minul, že na cestu vynaložil poldruha dňa viac, ako si bol myslel. »Možno má pravdu, Krešče, čo ja viem«, začal pochybovať. »Ani by sa neradil motyky: radšej by sa poradiť pluhu. Roľníkova zbroj je nie motyka, ale pluh.«

»Už či pluh alebo motyka, Vide: len sa ho poraď, uvidíš čo ti povie. Viem napred, čo myslí. Vyhodí ti na oči, že si schybil dva razy. Najväčšmi prvý raz, keď si sa ho spustil a odhodil od zeme; druhý raz, že si šiel hľadať do cudzieho sveta, čo si mohol nájsť doma. Tam nás čaká zem, len sa vrátiť k nej. I tvoje tátoše, Vide, súcejšie sú do pluha ako do karrety alebo viktorie.«

Vrátili sa na podnik ako dobrí priatelia, shovárali sa o zemi, o pluhu a motyke. Na druhý deň mu Krešimír naložil udeniny v menších kusoch, ktoré poukladal do dvoch kysní. V to ráno zaklali dobrého kŕmnika; málo čo mu chýbalo do dvoch metrických centov. Dargašovi sišlo na um, že sa síde vydýchnuť aspoň do poludnia koňom a ešte väčšmi jemu. Počká na podarenú kotlovinu. Pán Carlos mu tiež naložil kysničku s jaterniciami a salámom, a počastoval ho najlepšími kúskami. Bolo čím i zaliať. Dargaš si zajedol chutne a po poludní sa vybral na zpiatočnú cestu. O dakoľko dní odkázal im po

Gurmecindovi, poštárovi, že sa ledva doštveral domov. Kotlovina mu zaškodila, musel ju odležať. Keď vstal, chodil jedno dva týždne s karretou po meste žltý ani kanárik. Zadovážil si žltačku na Rie Colorade.

Práce v korrale ubúdalo so dňa na deň. Naostatok korral spustnul: poklali všetko, čo v ňom bolo. Ostala iba práca okolo soleniny a udeniny. Pán Carlos zapriahol do karrety, naložil na ňu svoj riad, odviezol, čo ostalo udených klobás a salámov.

Vyhováral sa Krešimírovi, že sa musí ponáhľať: má mnoho tovaru na predaj, najmä klobás a salámu. V meste im hádam ani nenajde odbytu. Neminie ho ešte vybrať sa s nimi do súsedných miest na argentinskom pobreží. Krešimír mal podiel tiež na jeho výrobkoch, ale iba z tretiny. Nahováral ho, keď bude v Argentine predávať i udeninu a slaninu; že mu dá vďačne poplatok za ustávanie. Pán Carlos mu sľúbil, zaujať sa za jeho tovar, ale neodpredal nič. Radšej sa len mal okolo svojich výrobkov.

Tak ostal už len sám na podniku. Vyčistil korral, ktorý ošípané predsa len doriadily; rozobral válovy, i kolíky od nich vybral. Vodu, ktorú bol narazil do nich, vrátil zas do jarku na kúpeľ. Keď mäso už nebolo v soli, doudil, čo mal, a v studené, vetrné dni presúšal udeninu, aby nevlhla.

Zelený fľak v úbočí nedal mu pokoja. Keď nemal veľmi pilnej roboty, trávil na ňom celé

dni. Shováral sa so zemou a motykou. Garád už bol dávno hotový, voda stekala dobre na roveň pod kopcom. Na mieste, kde sa začína garád začal kopať s Eulogiom. Nešli ani veľmi hlboko a prišli na dosť mocnú žilu. Keď ju otvorili, že mohla z nej stekať voda dolu garádom, močiar vyschnul veľmi chytro a bol i on súci pod motyku.

V úbočí sa tedy o dakoľko dní černal široký podlhovatý záhon prekopanej zeme. V prostriedku mal bohatú studňu, z nej jarok až na roveň, kde sa voda tratila v smädnej suchopárnej pampe.

Pán Flank ho zastihol pri ostatnej robote. V brázdach videl kopy koreňov, ktoré vykopané zo zeme tam budú hniť. Na takto rok pohnoja záhon.

»Vyrobili ste pekný kúsok«, pochválil ho. »Tej jari zasadíme doň zemiakov. Čím ich budeme mať viac v dome, tým menej mäsa minieme.«

Krešimír pozeral s uspokojením na kus zeme, ktorý vyrobil. Hľa, i v Patagonii prebudil jej kúsok k novému, úrodnému životu. Práca jeho rúk ide dať obživu i novým pokoleniam. Ostane tu pod kopcom živý pomník: bude hlásať, že tu kedysi stúpala jeho noha, cedil sa znoj jeho čela v práci a staraní o iných. Keď pozrel na kus peknej čiernej zeme, ktorá sa už začala pariť, keď sa slnce tuhšie oprelo o úboč bol

istý, že bude dávať nielen zemiaky, ale i jemnejšiu zeleninu.

»Musím ho dať ohradiť, aby statok nemal prístupu pokaziť, čo ste vyrobili« — umienil si gazda. »Ale najprv musím sa vám odslúžiť za peknú robotu.«

Krešimír sa ohradil tuho. Na ňom bol rad odslúžiť sa za toľké dobrodenia a lásku. Gazda len mlčal a usmieval sa. Vidno, že nedá mnoho na jeho dôvody. Ale Krešimír vystupoval pevne; nedal sa shlasovať a odtisnúť na stranu. »Vtedy ste povedali, že na vašej zemi sme všetci podielnici. Ak je tak, ja som robil na svojom, ako na vašom, sebe, ako vám. Za robotu už len nebudem platiť sám sebe.«

»Nuž dobre: prihlásili ste sa za podielnika a budete podielnikom. Pláce vám tedy nedám. Sme spoločníci.« Podal mu ruku a vrátili sa spolu na podnik.

O nedlho sa čas ustálil. Nastala jar, sňah dávno skopnel po grúňoch, vody odtiekly, cesty sa presušily. V jeden pekný jarný deň riekol gazda Krešimírovi: »Statok prišiel dosť dobre k sebe po zime, i zmocnel. Voly sú, vidím, súce do cesty. Môžete si ich zapriahnuť a vziať si vozov do mesta koľko vám treba na vaše veci. Voziarov si najdite sami.«

Krešimír zas cítil, ako miska tuho prevážila na gazdovu stranu. Zas len ide padnúť do dlhu. Odviezť udeninu a masť potrebuje aspoň

dva vozy, každý o troch pároch volov. Čo odvezie na nich jedným vrchom, Dargaš by musel prísť hádam i päť ráz. Ale či môže drať statok po zime, keď mu je práve čas hovieť si na mladej paši a mocnieť ku furmankám, ktoré ho čakajú po strižení.

Gazda ho vypočúval a usmial sa. »Ale ste už zabudli, že sme podielnici?« pripomenul mu. »Čo robím vám, robím ako sebe. Odveziete mäso na mojom statku a na mojich vozoch. Ako dobrý podielnik popravíte ich, nebude ich treba poprávať, keď ich príde vypraviť s vlnou. A či ani tak sa vám nepáči?« Pozeral mu do tváre veľmi skúmave. Krešimír ožil, návrh gazdu sa mu začínal páčiť. »A ešte jednu vec si vezmete na hlavu, ako dobrý podielnik. Prídete mi značiť, keď sa odbavíte v meste. Dovediete mi i robotníkov na značenie a hneď i na strih. Vidíte, že som ostal bez správcu. Pomožte vy.«

»Kým budem na týchto stranách, vždy budem robiť u vás, vám ako sebe!« sľúbil mu horúcim hlasom i oči mu žiarily od radosti.

»Ako ma teší, priateľ!« zvolal gazda a otrčil mu ruku. Keď mu dal svoju, pozabudol sa: ale prišiel chytro k sebe, keď mu ruku trhlo v pleci, ako by mu ju boli chceli odniesť. »Podielnici sme, spoločníci na vždy!«

»Veď podielnici«, pokrúcal Krešimír hlavou. Misky predsa len nemohly prísť do váhy. Gazdova ešte i teraz prevažovala: zaťahla ťažko na

podstavok. »Kde najsť spôsob odmeniť sa za všetko? Nenajdem ho nikdy. Rio Colorado postavilo ma na nohy, urobilo ma samosvojským človekom, i vzalo ma za dielnika...«

III.

Krešimír složil tovar v kôlni, pootváral oblôčky a rozvešal ho pod povalom, aby ho previevalo.

Pán Ipolito, keď sa prišiel pripáčiť na jeho výrobky, pochválil mu robotu. Mokrú pšenicu, ktorá vyšla odpoly nanivoč, premenil na dobrú, trváciu udeninu.

»Len kde ju predať!« staral sa Krešimír. Bál sa, že jej nenajde odbytu v meste. Najmä s masťou bude trápenia. Bol jej dlhý rad bľachovíc, v ktorých bol kedysi liek proti prašine.

»Preliať ju do poriadnych bľachovíc« — radil mu pán Ipolito — »prilepiť na ne pekné nápisy. V týchto nádobách ju neminiete. Len nepustite nikoho dnuká, aby nevidel dakto, že je v nich.«

Krešimír uznal, rada bola dobrá. Čierne neúhľadné nádoby boly by sa hnusily gazdinám. Udeninu by bol nedbal predať všetku odrazu. V meste je dosť obchodných domov, ktoré sa zapodievajú dovozom a vývozom. Pán Ipolito ho vystríhal od najväčších. Tovaru je nie toľko,

aby sa veľkému domu vyplatilo dať sa na jeho vývoz. Z malých obchodov nech neide do obchodu ‚Dominguez Cordos y Comp.', lebo sú s tou firmou v priateľstve ako pes a mačka.

»Pôjdem ku pánu Katovićovi« — oznámil mu Krešimír. »Ak by mi on nekúpil, ohlásil by sa u pána Dolčića.«

Pán Ipolito mu odobril. Im už skôr pristane i menšia kúpa.

Keď prišiel k pánu Katovićovi, pán Vodopija nevedel mu nič povedať. Pán Katović ho prijal veľmi dobre. Vypočul ho čo chce, trochu porozmýšľal a dal mu výrok, že veru udeniny majú. Nemíňa sa jej mnoho; v ostatné časy prišlo odkiaľsi hodne klobás a salámov. I v okolí jej bude dosť na tento čas: nepočuť, že by ju hľadali. Bojí sa jej prevziať trochu viac, aby mu nezaležala a nevzala skazu.

»Ale ak by ste sa podobrali dodať mi udeniny budúcej zimy za túto cenu, urobil by zaraz smluvu. To je práca veľmi výnosná, pán Zarada. Teší ma, že sa našiel medzi našimi človek, ktorý sa dal na ňu. Nedajte sa odstrašiť. Budeme vás podporovať.«

Krešimír sa zarazil, čo sa robí pánu Katovićovi. Bol mu predsa vyrozprával, ako prišiel k udenine. Dal sa na udenárstvo len z príhody. Pánu Katovićovi neutkvelo tedy nič v hlave z toho, čo mu rozpovedal, keď ho má za udenára. Nebodaj ani nepočúval, čo mu rozprá-

vajú. Zle padne pozerať na takú robotu. Pánu Vodopijovi sa i požaloval, ako sa mu povodilo.

»Vedel som hneď, čo povie« — pokrúcal hlavou. »Nemôžeme sa rozkývať do nových obchodov. Stojíme na mieste, ani sem, ani tam.«

»A zastať nie je zdravo« — podotknul Krešimír.

»Veru kto zastane« — uznal i on — »sám seba klame, ak myslí, že stojí. Nestojí, ale zaostáva za druhými.«

Bolo zavčasu po poludní. Obchodný dom pána Dolčića a Kolčića ku mestu Londýnu, Parížu a Talke bol ešte dosť tichý. Neobliehajú ho, ako býva pred obedom a večerom.

Pánu Dolčićovi nemal vôle rozprávať do podrobna, ako prišiel k udenine, iba mu ju ponúknul. Pán Dolčić mu nepovedal ani bielo ani čierno. Rozhodnúť sa, či kúpi alebo nie, nechal na potom. Chcel vedieť, koľko jej má, ako prišiel k nej, koľko stojí funt, alebo kilo, kedy príde za ňu platiť. Ak zaraz, koľko spustí procentov z ceny. Nadštrknul mu, že udenina pochodí z kampa. Tu sa začal vyzvedať, či nebol azda dúl tam niekde a nepodochly barany. Keď mu vysvetlil, že je pravá prasacina, pán Dolčić sa sháknul. Na ktorom podniku by mali toľké svine? Pánboh vie sám, kde ju vypriadol. Bude splesnená, sozrebnatená, vyjedla ju červáč a chcel by mu ju naškriepiť za novú.

»Drahý priateľ, udenina neide nijakovsky toho roku. Len nedávno som kúpil klobás a salá-

mov. Naši ľudia, viete, chcú vedieť, čo jedia. Poznajú, keď svine kŕmili koňacinou, i to bohvie z akých zdochlín. Ak sa vraj natláčať takou, vyplatí sa skôr upiecť koňskej sviečkovice. Nazdávate sa, že koňská pečienka je nie dobrá? Rebrá, keď sa dobre upečú, nie sú najhoršie. Dosť som sa ich nakúsal v tých časiech.«

Žartoval, okrašľoval veci, ale pod výkrutkami trčala veľká nedôvera. Chce im zavesiť na hrdlo ktovie akú mrcinu. Dáva na posmech lacno. Oni, chvalabohu, nie sú utisnutí na všakové fígle. Vlani zarobili na kožkách a vlnených ústrižkoch. Toho roku zarobia zasa, hádam i viac.

Krešimír bol na konci rád, že sa mu nesdôveril. Boly by bojsa skrsly ešte reči a klebety. Dobre začína, bysťu bohu! Že si vraj ľahko poradiť! Len si poraď, keď ťa zaskakajú so všetkých strán.

Šiel na nákladný most k priateľovi. Rozprával mu, ako sa mu vodilo. »Najkrajšie, že pán Katović ma ani nepočúval. Možno, už ani nevie, že som bol uňho.«

»Tvrdá hlavička, ctený pán Simon, tvrdá. Búcha sa rovno o múr a roztrieska sa na kusy. Šťastie, že som uskočil za horúca na zdravú stranu. Škoda chlapa! Mohol byť kukuricový veľmož, hádam i kráľ, celú zimu až hen do žatvy na takto rok. A my sa dať ošudiť! I ja tĺk, i ja. Cigánil, ani vajda, kukuricu držal, kým ju pán Simon nepredal. Keď jej nieto nikde, predáva

ju, bratku, predáva po čom chce. Zarobil cigánisko. Kto mu nekúpi iného tovaru, nedostane od neho ani zrna. Pánu Simonovi vzal najprv kukuricu a zárobok; teraz mu už odníma ľudí. Taký je to pán!«

Pán Ipolito očervenel ako rak; bol by mu vynadal, ale pozeral na čeľadníka pred sebou, ktorý ho počúval, ako vážnu, zkúsenú osobnosť. Sľúbil mu, že tovar predajú po troche, i bez veľkokupcov, ako pán Simon a pán Dolčić. Tovar je trváci, jesť nepýta. Vedia i iní, ďakovať Bohu, ponúknuť tovar. I v Patagonii sa míňa dosť udeniny i sviňskej masti. Na severe Čílе tiež ju kupujú, najmä v banských strediskách. Odberajú najviac z Valdivie: prečo by nemohli vziať i z Puntareny za slušnú cenu? Hovoril s toľkým presvedčením, že Krešimír zas prišiel k sebe. Radosť ho počúvať, srdce okrieva pri ňom. Večná škoda, že pán Katović prišiel o takú silu.

»Nemal vás pustiť: mal vás držať na silu!« búril sa Krešimír.

»V obchodných veciach neznamená sila nič, ani tvrdá hlavička, zachovajte si«, naúča ho pán Ipolito. »Obchod má svoje zásady. Tie učia: drž sa, ako sa trafí. Hľadaj prospech, kde sa ukáže; nie búchať do múrov kotrbou. Kto nemá zdravé zásady, má škodu a posmech ho neminie. I on ho má, keď mu odberajú ľudí jeho vlastnou kukuricou.«

»Prečo sa my nezastarieť!« napaprčil sa Krešimír a začal hroziť päsťou. »Máme pšenice, udrime naň i jeho kukuricu!«

»Zásady, priateľko, zásady!« napomína ho a usmieva sa. »Počkáme, ako mak, nech sa vytroví. Pšenica je suchá, môže čakať. Nech sa len sčapuje trochu, nech jej ešte minie. Spustil by z ceny, len aby nám pokazil. Počkáme.«

»Poodoberá všetkých pánu Simonovi a vyžmýka ich.« Rozhorčil sa veľmi na takú nespravedlivosť.

»Nech ich žmýka trochu« — tíšil ho pán Ipolito. »Keď ho poznajú lepšie, budú sa mať skôr na pozore pred ním. Neľutujte ich. Vedeli, čo majú u pána Simona a nepovážili. Dával im chudák, koľko chceli, nepýtal od nich: poutrácal hodne, že sotva príde na svoje. Ale ich obránime, akože. Pánu Justovi dáme frčku, možno i zaucho, že mu zaľahne v ušiach. Ale pomaly, svojím poriadkom. Zarobíme, áno pane, dobre a statočne. Trápili sme sa, ale i zarobíme. Nemáme sa čo báť špitála.«

Pokyvoval hlavou a zapadol do ďalekých dúm. Ráta, koľko obnáša odložený kapitálik. Z dražby pšenice prisypalo sa čosi, teraz tiež čosi frkne od udeniny i od predaju pšenice.

Krešimír zas len pocítil, že je nie doma medzi svojeťou. Sväzky popustily: ako by bol vypadnul z krážu, v ktorom žil dosiaľ. Či náhodou, alebo silou okolností? Iste tak, ako sa ztratí batoh s vozíka, keď ho nepriviazali o oplen ako

svedčí. Vozík sepne v jarku, žinky sa vymknú a batoh bác na cestu. Záujmy ho zovú na inú stranu, ale cit sa hýbe, ťahá ho mocne k svojim.

Na obede našiel zasa celú spoločnosť; chýbal iba pán Vodopija. Odkedy je prednostom nedochodí riadne: vystane, alebo sa oneskorí. Mysleli, že hádam spyšnel. Možno mu nechutí pán Dolčić. Bolo čosi počuť, že sa poharkali. Petar Bubinović ho veľmi bráni, že sa ho pýcha nechytila. On nemá stálej služby, myslí viac na pestvá ako na zárobok, a pán Vodopija predsa nebočí od neho.

Rozpadla sa spoločnosť, akoby ju nemalo čo držať vo vedne. Zabolelo ho, že sa neozrú lepšie o to, čo by ich mohlo jednotiť. Najväčšmi ho urazil brat. Prvý raz sa sišly v izbe, kde toľké roky bývali spolu; prvé slová mu boly:

»Ako sa majú svine? Ako sa im má familia?« Ledva mu dal ruku, nadstrčil mu dva prsty. Keď sa obzrel po izbe, bolo mu ako v cudzom: nebolo v nej jeho postele. Nezadivil sa, nepovedal nič. V kuchyni sa ho ledva mohla dočkať gazdina.

»Dal vyniesť vašu posteľ« — začala mu rozprávať. »Akoby on bol gazda.«

»A gazda?«

»Môj nič: jeduje sa, frfle, ale do očí mu nepovie slova. Čo to ide byť s nami?« Sklonila hlavu, sediac na lavičke, složila ruky na kolenách.

»A čo má byť? Nič« — teší ju Krešimír. K nej cíti prítulnosť, ako vždy.

»Tu celý deň sama« — žaluje sa mu. »Neviem, čo robia, čo majú medzi sebou. Vidím, hryzú sa a meria sa znovu. Zatvoria sa i do izby a počuť bu-bu-bu, du-du-du: hádam sa vadia. Ale vám som vyriadila izbu. Ani v nej vám azda nebude zle.«

Zaviedla ho do dvora do dlhého domca, kde sú izby jedna pri druhej. Oživla, keď mu ukazovala izbu. Posteľ je v kúte, ostatné náradie tiež je tu. Dostalo sa mu po delbe. Umývadlo chýbälo: pani Tereza ho spravila sama z kysničky, ktorú ovešala záclonkou o čipkovaných krajoch. Zľakla sa, keď jej oznámil, že i tak nemôže nocovať v dome. Hádam si cnie, že ho zastrčili do kutice. Musel jej vysvetľovať, že nemôže nechať sklad. Bola by hanba dať sa okradnúť alebo podpáliť, hoc neslýchať v meste o zlodejoch.

»Ide sa vraj ženiť«, začala mu šepotať. »S mojím sa popriečil najviac preto. Ešte sa mu stane dačo; môj bol, ako by ho bol vyzváral: znoj tiekol z neho.«

Krešimír sa len usmial. I dosiaľ sa jednostaj hrýzli a merili. Chlieb každodenný, trochu i kratochvíľa. Ale badať, že je gazda veľmi zamračený, väčšmi ako indy. Iste má starosti. Visí i u pána Katovića a neplatí. O brata sa už natrápil toľme, najmenej o jeho ženbu. Koľko ráz sa neženil a ani raz nebolo radostníka: ne-

bodaj zas blázni, ako vtedy so slečnou Enriquetou. V také časy býva najhorší: zadiera do každého. S Nikolom je ako pes a mačka. S Petrom Bubinovićom sa neráči. Chlieb každodenný, zábava...

Iste mal zas ženbu v hlave. Na druhý deň pred obedom sa pochytil s pánom Vodopijom. Škriepili sa najprv v izbe pre akúsi prislúchajúčnosť za pôžičku. Nemohli sa tam porovnať: so svadou prešli i do veľkej miestnosti.

»Nedám ani centáva: ja som im našiel miesto«, rozhadzoval sa pán Andrija. »Ak zarábať, zarábajte, ale nie na mne. Mám komu dať, len by ich bolo. Gazdovi pohľadajte: jemu sa vraj sídu. Môže vám platiť, má odkiaľ.«

Pán Vodopija sa zapálil. Zapára ešte i do pána Simona. Doteraz spomínajú operení peňažníci, že hľadá peniaze pod rukou. Ale v miestnosti bol Nikola, dopočul i on tie slová.

»Do koho to rýpeš!« zodvihol sa zpoza stola, že sa kreslo prevalilo. Prišiel k nemu a riekol tichšie: »Neotieraj sa oň, vieš!« A stisnul päste. Boli celkom blízko, merali sa pohľadom. Pán Andrija nepovedal slova

»Pán Gojčević ich zaplatí«, zastrája sa pán Vodopija. »Neprepečie sa mu: nebudem sa darmo ustávať.«

»Na svätého Vida!« odvrknul pán Andrija.

»Neviem na čo hriech v dome«, zastarel sa Krešimír. »Čo nás do vašich priekov?«

»Nepočúvaj, zapchaj uši«, okríknul ho, jeho najväčšmi: iste že bol najmenší, na ňom si mohol schladiť hnev. »Tebe sa netreba trápiť. Prasia sa ti samy.«

»Vieme, že máš peňazí, vieme«, zahundral pán Martin hen od dlhého stola. Z očú sa mu sypaly iskry na pána Andriju, obelasel, fúzy a obočia akoby sa boly tiež naježily. »Neprišiel si pre inú vec vykrikovať sem, ako pre tú, aby sme zvedeli, že ich máš: čerti ich vzali!«

Pozrel i pán Andrija naň: stáli proti sebe zas oni, ako by sa chceli pochytiť. Pán Vodopija pozeral na nich a potom riekol ticho Krešimírovi: »Ešte sa zahlušia. Čakám so dňa na deň, že sa zahlušia.«

»Čo majú medzi sebou?« spýtal sa ho Krešimír.

»Pre toto tiež« — a šúchal palcom o ukazovák, ako keď číta peniaze. »Tiež o šupáky...« A usmial sa potuteľne. »Peniaze sú veľká vec. Z nich vychádza priateľstvo, ale i zlosť...«

Večer prišiel zas domov. Vo veľkej miestnosti nenašiel nikoho: šiel do dvora. Chcel si prihotoviť veci v izbe, ktoré má odniesť do kôlne. Dopočul vravu, zkadiaľsi i výkriky. Dvere na izbe pána Andriju boly odchýlené: ztadiaľ vychodila vrava. Otvoril oblok na svojej izbe, prikrčil sa, aby ho nebolo vidno.

Jeho izba bola proti pána Andrijovej, medzi nimi bol iba úzky dvor. Hlasy doliehaly k nemu veľmi zreteľne vo večernom tichu. Bolo

počuť hlboký hlas pána Martina, trochu sa triasol, hádam od jedu. »Dobre si vyvaril, múdry si, ale sebe. Robiť na teba, ja i moja, a ty sa voziť po nás i po všetkých. Neplatiť izbu, dobre, maj si ju. Neplatiť za chôvu, dobre, napchaj kadlub a rozpuč sa. Nech ti je na úžitok. Ale chovať ženu, hádam i fagany čiesi: to už coky! Azda kradnem, alebo mi zmok nosí? Za dom platiť, za stravu platiť; mäso a omasta tiež je nie darmo. A odkiaľ? Keď sa ženíš, žeň sa sebe, nie na moju kešeňu. Chovaj si sám pätoru. Radšej podpáliť kolibu...«

»Nehanbíš sa, synku, hovoriť podle a neuznanlive?« Hlas pána Andriju bol veľmi pokojný: teploty bolo v ňom i hĺbky presvedčenia. »Mňa vraj chovať zadarmo! Kto ťa pritúlil, lazár? Ale som ja vymyslel reštauranty a hotele? Nemal by si košele, trhanisko. Ani pás okolo hriešneho brušiska nie je tvoj: i naň by prislúchala moja hypotéka. Ani šparcháč nie je tvoj, čo vystykuješ zuby, keď si sa napukal mojej pečienky. Vyčistíš mi dve izby: vieš, túto a pri nej jednu. Ak nie dobrotky, pôjdeš na ulicu ty i žena. Pôjdeš, ej pôjdeš po kolonii (po meste) vajcia predávať alebo handry sbierať. Budeš i droby umývať ešte a predávať po domoch...«

»A kde sa podieť!« Tak zas hlboký hlas gazdov. »Tam plať dlhy, tu zas tebe, pijak, interesy. Kde dám ľudí, keď zaľahneš do toľkých izieb? Dve najlepšie izby jemu: Krešimírovi ledva kutica. Nikola stisnutý...«

»Čo mi ich pcháš pod nos. Daj si ich za zrkadlo.«

»Jednostaj tak, nezmestník!« hundre zas gazda. »Kde sa obrátim, keď utečú ľudia? Povedz, kde?« dojedal doň prudko. »Vždy len trúbiš tú istú pesničku, ako somár, keď sa roztrúbi nad ránom. Nešťastie ťa na mňa srútilo. Ale by ja mal, mívaš si, dneska škodu, nech by ťa bola baba utopila v prvom kúpeli? Keby bola bývala z Boha, mohla Ti pridržať hlavu pod vodou . . .«

Pán Andrija ho vysmial. Nebola u nich kadeaká veštica keď mal prísť na biely svet, ale najprednejší medik, okresný, mnohovážny. Pred nimi snímali klobúk v Pravom i Ľavom Zorovci: nie žeby boli utisnutí na pľuhavé bosorky prestrihnúť šnúru na pupku zababrenými nožniciami.

»Viem, že boli statoční tvoji« — prisvedčil gazda veľmi ochotne. »Poriadny človek bol tvoj otec, Pánboh mu daj slávu večnú. Ale tvojej materi pani Uršule sa veru divím, nezmôcť sa, taká stvora, na niečo lepšieho. Jej poctivosť, oplanisko; ale mi jej je ľúto. Musí sa hanbiť, keď sa jej príde priznať, že má syna takého vtáka.«

»Keby sa hanbila, neženila by ma!« zasmial sa pán Andrija.

»A čo má robiť, neborka! Poriadna slivka tiež sa nenazdá« — vysvetľuje mu gazda — »že na nej rastie miesto dobrého ovocia napuchnutý ogrman s pľuhavými pupenci. Keď odpadne,

vidí, že prišiel chrobák dokaličiť ovocie, ako teba pošpatila pýcha, že máš dva groše.«

Zas ho len vysmial: že vraj pošpatený a sberá sa zaň najkrajšia dievka celej provincie!

Nedal sa mýliť gazda: vedel mu odkresať. »Kto sa topí, i britvy sa lapá. Ale vytreští okále, keď príde, pre akú ohavu si zaviazala svet. Videl som i ja priahať pekného koňa so somárom: ale si nesnívaj, že pár bol veľmi podarený.«

»Dobre, dobre!« najedoval sa pán Andrija. Nevedel, čo povedať na toľké úvahy gazdove. Mal v ruke moc a prikrútil mu. »Izby vyriadiš, túto a pri nej. Ak nie, kúpim ti košík na droby. Ale najsamprv ich budeš plákať a drhnúť.«

»Keď drhnúť, nuž drhnúť!« pristal pán Martin. »A tebe sa vyhodí mrcha vred na jazyku, toľký, koľko je v tebe zlosti. Odvisne ti do samého pása.« To dopovedal gazda skoro v samých dverách; ale dodal zápäť hlasom, ako indy.

»A čo nezavreš, koťuha, dvere ako svedčí, keď sa chceš shovárať. Ale chceš prísť do novín?«

»A kto ťa počuje, blázon?« tíši ho pán Andrija už udobrený. »Gazdina sa kutí v kuchyni. Nikola chrápe ani driapačky.«

Krešimír sa učupil za posteľ, ak by prišli prehliadať izbu. Ale nemali naň podozrenia. Pán Martin sa odpratal do hlavnej miestnosti, pán Andrija ostal v polotemnej izbe. Ale keď

sa Krešimír vytiahol z kúta, už sa svietilo z oblo-
ka. Bolo ticho všade; vyšiel na dvor, že pôjde vyctiť brata, čo robí gazdovi. Ale pod oblokom videl záclonu prehnutú na rožku. Cez špáru sa mu ukázala natešená tvár pána Andriju, obliata svetlosťou. Pred sviečkou drží list na veľkom hárku a šľabikuje z neho. Krešimír poznal písmo krstnej matere: písmeny sádže do rovna hore koncom, sťa kolíky v Patagonii na drôtových plotoch. Na stole je fotografia, vidno iba opačnú stranu s pozlátenými ciframi okolo mena fotografa. Rozoznať dobre »Split-Spalato« vo dvoch rečiach, aby bol i baran celý i vlk sýty.

‚Nezjavil, že mu písala — poslala i fotografiu,' žaluje sa sám sebe. ‚Ani mi ju neukázal.. '

Pán Andrija složil list a vstrčil ho do obálky. Vzal fotografiu a zahľadel sa na ňu. Oči sa mu usmievajú, tvár mu odmäkla. Vzdychlo sa mu. Obrázok položil ku listu. Vložil ho do stola a zatisnul ládičku. Krešimír sa vrátil do izby, nechcelo sa mu dohadovať s bratom.

Sotva začal ukladať veci, keď vrzgly tam von dvere. Pán Andrija stúpal popod stenu pohvizdujúc. Vošiel do hlavnej miestnosti.

Krešimír ostal sám vo tme. Strhla sa v ňom prudká búrka, posmetala prach a urobila kúdol; nevie kde sa podel, čo robí. Úprimnosť a svedomitosť odšmarilo kdesi do kúta. Nevedel sám ako, iba keď bol v bratovej izbe pri stole.

Vytiahol šuplík: so zápalkou v ruke vzal z neho list a zavrel stôl ako bol. Bál sa ostať v dome. Shabal veci a vykradnul sa dvercami rovno na ulicu. Dvere musel nechať otvorené: ak ich gazda tak najde, narobí kriku, že boli zlodeji v dome.

Nebanoval, že si odniesol list, keď je od krstnej matere, patrí tak jemu ako bratovi. Prečo mu ho zatajil? I on chce pozrieť na jej nový obrázok: aká je, po toľkých rokoch.

Keď sedel v kúte a vytiahol ho z listu, hvizdnul od divu: nie je to krstná mať, ani terajšia, ani z mladých čias. Cele neznáma tvár, mladá a pekná. Vypľaštil oči, nech sa pasú; majú na čom. ‚Švárna dievka, ak je dievka, a bude dievka. Poznať jej na očiach.' Keby bola v kroji, poznal by jej po kroji, ale je v mestských šatoch, ktoré neukazujú rozdielu medzi vydatou a dievkou. ‚Ale sú oči, veru oči. Závidieť mu, komu sa zasmejú . . .'

Vpil sa očima do obrázka: zabudnul i na list krstnej matere. Ako hľadí dychtive, v očiach sa mu mení. Oči pozerajú rovno naň zpod oblúčkov čiernych obŕv. Ach, na koho pozrú mocne, všetkou silou, ktorá sa tají v nich kdesi na dne: čo bude s ním — čo?

Hodil sa na list, ako hladný na jedlo, zabudnul i na obrázok.

»Milý môj Synku!« začal čítať. »Ja Tvoja matka, Ursa Gojčević, rodená Kmetović, odpo-

vedám Ti na Tvoj milý list. Našiel ma v dobrom zdraví, ďakovať milému Bohu, úfam sa, keď dostaneš môj, budeš i Ty pri dobrom zdraví, ako prosím od Boha v modlitbách i od Matky Božej sinjskej. Nie je veru tak nešťastný Paško, lebo mu prišlo zle znezrady, zima a zima, že sa posteľ pod ním triasla. Dali sme mu na pot, rakije s korením a olejom, že ho rozhorúči. Prišla naň horúčava, krv mu vošla do varu. Keby bol lekár chcel uznať, že je zbúrená, mohlo byť dobre. Nebohý Gažić z Krivej Lúky bol by ho vytrhnul, ako toľkých, alebo náš Bekavac, hoc sa nevyučil, ale sa vyzná v našej krvi. Neslúchnul, neseknul mu žilu, iba prášky a kvapky, kým dušu nevypustil. Bolo mu ešte len na šesťdesiaty rok. Otec Bartul mu žijú, sú ako buk, neureku. Mohol si i Paško požiť, keby bol prišiel pod iné ruky, lebo by ho boly doniesly do potu. Jeho Kate ostala na vdovskom chlebe.

Ja sa mám ešte ta, chvalabohu; azda ešte dožijem, kým prídeš, lebo by Ťa nedbala nechať v dobrom poriadku. Len by si sa i Ty vrátil v poriadku, ako som Ťa vypravila, odkiaľ kto sa vráti prázdnymi rukami, nerobia mu veľkú slávu, ako keď ho vyprávali. Ty vieš, že sme nie potrební ďakovať Bohu, keď nechýba ani zjesť ani vypiť, ale by patrilo ukázať, že sme nie najhorší. Nuž hľaď sosbierať, synku, zlata, ak ho ešte ostalo. I na koryte ostane trochu, keď sa vyváľa chlieb, čo sa popriliepa oň. Keď

upečieme z toho poškrabok, nejeden ho radšej od ozajstného chleba. Hľaď i Ty doniesť aspoň poškrabok a neboj sa, že budú zazerať keď prídeš.

Môj synku, Ty si si vzal do hlavy, že sa oženíš a každé slovo poťahuje na to, ako všetky cesty a chodníky z nášho chotára idú do Splita rovno na Panské námestie. Že sa vraj cítiš sám a opustený. Všetko sa Ti zunovalo a vieš iba ten jediný liek, že sa prichodí oženiť. Náš starý barba Zorzi tiež nechcel naostatok chlípať polievku, čo mu navarila švagrina doma a veru bola dobrá kuchárka: nedal pokoja kým mu neprišla variť jeho Mare, iba od nej mu chutilo. Nehaním ťa, lebo rôčky máš, ale Ti haním, že sa odhadzuješ od starého kamarátstva, lebo si myslím, k vôli hocakému chodníku nehodno cestu nechávať. Cesta vieme, kde ide a chodník Ťa môže odviesť i na zlú cestu, kde poblúdiš. Bola som rada, kým si sa držal Kreška; lebo či sa Ti páči alebo nie, Tvoja mati myslí, že je lepšej hlavy, ako Ty, a srdca úprimného. Ja som si vymerala už dávno, že koľko ho Ty koľvek prevyšuješ zrastom a vo vláde, on Teba zas prevyšuje o toľko na rozume a rozvahe. Ak sa odhodíš od neho, môj synku, o toľko sa donesieš, koľko je hoden. Boj nie je na silných, ani víťazstvo na veľkých, ak považiš, že malý Dávid zabil skalou veľkého Goliata. A Ty sa spravuj, synku, sám; ja medzi vami súdiť nemôžem.

Ztadiaľ nechcem stvoru do domu, a čo by bola neviem aká. Ďakovať Bohu najdeme i tuná, čo Ti môžu byť pár. Túto ti posielam na obrázku, čo jej vytiahli toho roku v Splite. Hoc nemá na kabáte akúsi bielu gundžu, myslím, že sa nemusí zahanbiť pred Tebou. Bolo by svedčnejšie, keby si bol ostríhol i tú kačku a nezahladil ju do čela, ako sinjský kabáč. I doma si nosil kačku, ako žrebček, ale som Ti ju podplietala, aby šla do hora. Táto stvora je Jelka Kmetović zo Širokého Dolca, jej otec mi padne ďaleký bratranec v druhom, alebo treťom kolene. V Širokom Dolci má obchod a toto mu je jediná dcéra.

Nahovárala som ju trochu, všeličo jej rozprávala o Puntarene. Sama neviem, ako ju schytila veľká vôľa ísť za Tebou: či pre Tvoj obrázok, nemôžem vedieť, keď som nepozerala naň jej očima. Rodičom zasmrdelo a niet sa im čo diviť. Dievku má každý radšej doma, ako vo svete. Najťažšie im je nemôcť jej ani svadbu urobiť, ako by patrilo. Pomaličky som zaobišla i ich; tak ti príde táto perla tej zimy s ľuďmi od nás, čo sa sberajú na tie strany, ale nie do Puntareny. Budeš mať mladuchu ako mandľový kvet a nech sú dievky na chýr, čo o nich píšeš, Jelka sa nemusí zahanbiť pred nimi. Ale i Ty sa musíš obhodiť, ak chceš zastrčiť tento kvietok na kabát, alebo radšej ako bývalo v móde za našich čias, za ucho. Rozumieš, čo Ti vravím? Ak sa jej zapáčil obrázok, nech sa jej zapáči ešte

väčšmi osoba, ktorá si ju chce vziať. Lebo žena je do tých čias žena, kým hľadí na svojho človeka, ako na nikoho na svete a kým si je istá, že druhého takého daromne hľadať na bielom svete.

Ale načo ja, dedinská stvora v rokoch a zo starého sveta, učiť Teba, keď pozeráš z toho obrázku ani čoby bola Tvoja celá Amerika. Sám mi píšeš, že by's mal v čom preberať keby's chcel, že si si nevybral ani jednej z ľútosti k našim dievkam, aby neprišly o rozum pre Teba. Čo by im i ostalo, nebožiatkam, im tam panské dievky sobraly zpred nosa všetku smotánku? Ako som vyrozumela Ty si v tých veciach majster a ja veru, stará žena, nejdem nosiť vodu do mora a učiť Teba, keď Ty môžeš skôr učiť mňa, úbohú mater. Len som Ti chcela napomenúť, že táto stvora je nie utisnutá na Ameriku. Ide, lebo som ju prehovorila, keď si mi letel k hlave, že sa tam zaopatríš. Chcela som ti ukázať, že i v našich krajoch máme dosť toho tovaru a súceho; načo by ho bolo dovážať z cudzieho sveta, keď by možno ani neprivyknul u nás.

Ja Ti už nebudem písať: ale keď budú v ceste, muž tej ženy, čo pôjde s nimi, pošle ti heslo na telegrafe a Ty už budeš vedieť na čom si a nedaj vtáčkovi uletieť.«

Nasledovaly druhé veci, najmä dlhý rad pozdravov, ako už býva v liste do Ameriky.

Krešimír složil list a zasa vzal obrázok. Bolo mu, ako by sa vracal ku starej známosti. I oči jasné, čierne ako žúžol dívajú sa naň akosi smelšie a úprimnejšie. Ani čo by sa mu išly prihovoriť. Okolo úst preletuje úsmev. Ale nie taký, ako býva u fotografa, keď napomína: ‚Pozerať vľúdne.' Takýto sa neukazuje na rozkaz; vykvitne rovno z čistej, nevinnej duše.

‚Ako anjel, ako anjel, nevinná a dobrá...' Ale mu sišiel list na um, obrázok mu vypadol z ruky. ‚Nebude mne, nie! Mne ju neposielajú. Mne ju nemal kto poslať...' Nahučalo mu znezrady žiaľu do srdca, že ledva oddychoval. Iným obecali perlu. Pozrel ešte raz nežne do peknej tváre a obrázok vložil k listu. ‚Mne poslali iba pochvalu,' rozvažuje poberajúc sa k domu. ‚Ja rozumný a rozvažitý, ale mi nemá kto poslať Jelku.' Rozmohol sa v ňom zasa cit osamelosti. ‚Bez domu, bez nikoho — sám a v cudzom svete.'

Vošiel do dvora, list položil na miesto a zatvoril dvere pri bráne. Pán Andrija mu bol ako vymenený. Kričí z neho pýcha; z očí, z celej tvári sa tisne na vonok, ako by jej bolo tesno tam dnu. Chladlo bratstvo i u Krešimíra; mrzko, veľmi mrzko mu bolo dnuká. Dávné city sa podely kdesi, ostalo mu srdce prázdné.

Iba pán Ipolito mu ostal: vedel rozväzovať zahrdúsené uzly. I teraz v otupnej pustote okolo seba utiekol sa k nemu.

»Do roboty, priateľ, do roboty!« — Privítal ho. »Pýtajú nám udeninu do Patogonie. Prišly prvé objednávky.«

Krešimír sa zaradoval. Má robotu; bude čím zabiť čas; nemusí sa kŕmiť trpkosťou. Nasnášal do kôlne starých kysní z obchodov, začal ich prerábať na menšie. Ukladal a balil svoj tovar. Sotva skončil tú robotu, prišly objednávky z Číl a zasa iné z argentinskej Patagonie. Masť roztopil znovu a prelial do nových úhľadných bľachovíc. Tú robotu už odbavil u pána Carlosa, v jeho dielni na klobásy. Tak sa míňaly dni, míňal sa i tovar dosť dobre. Pomaly sa i búrka v ňom stíšila. Pridusil v sebe trpkosť a závisť, ktorá podvihla strapatú hlavu proti bratovi. Prevládal ju a zavrel kdesi do temného koterca.

IV.

Ráno bola pani Tereza v kuchyni. Dala raňajky Krešimírovi, ktorý sa hneď i vytratil. »A kde tak zavčasu?« zastavila ho.

»Mám roboty: musím prihotoviť všeličo, kým som tu. Sberáme sa do kampa.«

‚Ako bude smutne v lete,' húta pani Tereza sama. ‚Utečie do kampa, kto môže, a my tu sami.' Porovnávala, ako je veselo v tomto čase v Dalmácii. Víno vre po pivniciach; čakajú, kým sa prečistí a usadí. Začnú chodiť kupci prezerať víno. Olivy začaly zrieť; zabronené dajú do pece za chlebom; pečené sú veľmi dobré. Keď duje južniak a kvíli, dažď začne čľapotať po krovoch, zavrú okenice a posadajú si na lavice okolo ohniska. Rozprávajú staré príbehy. Vtedy ich navštívi Kraljević Marko, shovárajú sa o ňom. ‚Tam sa o tomto čase vyberá na zimu a tu sa obracia na leto. Len prečo, Bože môj? Prevrátený svet!'

»Ale mi dáš dačo, alebo nedáš?« Zahundralo vo dverách. Stál v nich ozrutný pán Martin.

»Ani som ťa nevidela!« usmiala sa a kladie na lavičku načatú punčochu.

»Kdeže by si videla, keď ti rozum brúsi kade-tade!« hreší ju pán Martin. »Jednostaj pliesť! Len keby si vyplietla dačo!«

Neodvrkla mu. Pán Martin je dobrý chlap, ale dôsledný. Schybil, keď sa oženil. Chybu hľadí aspoň popraviť, držiac ženu v reze. Žena je čert, pôvod všetkého zlého. Neklepnúť ju po hlave tu i tu, podvihla by ju do hora; vzala by ťa do moci.

»Daj len čiernu«, zahrmel na ňu.

»A nie s mliekom?« zhrozila sa.

»Nevieš, že nemôžem naň pozrieť?« okríknul ju. »Žalúdok ho nechce: a čo nechce, ja doň socať nejdem. Načo sa mu prosiť?«

Urobila len čiernu starostlive, aby nebola prituhá. Zakázali medikovia. Ich prichodí slúchať a nie výkrutky rozpusteného žalúdka. Keď mu ju doniesla, pozrela starostlive naň. Nedýše tak ťažko, ako tej noci; viac ju presedel, opretý o hlavnicu, ako preležal. Nad ránom stisnul oči. Ale sa i premenil. Tvár poťahuje na belaso; pre najmenšiu vec navrú žily na čele. Chôdza hodne oťažela. Oňahdy, keď sa vyzul na večer, videla mu nohy opuchnuté. A príslovie tam doma vraví: Kto opuchá, pôjde...

Kde by sa bola nazdala pred poltreťa rokom, keď ju prišiel pýtať! Mocný, urastený chlap, stál pred ňou ani Biokovo. Bola by sa nazdala, že sa skôr ono srúti do mora, ako jej vohľač.

A aký klam! Po sobáši začala badať, že veru je nie Biokovo nad morom, ale skôr ten veľký palác v Buenos Ayresoch v ozrutnom štíte, s múrom o veľkých štvorhranoch s kameňa. Ale keď vošla do dvora, videla mrzkú puklinu v jednom uhle od krova až skoro do fundamentov. Z nej sa sypala zem. Vymazali a opáckali ho z vonku cementom, narobili veľkolepých štvorhranov; a v múre miesto granitu rozsýpa sa zle vypálená tehla. Tak oklamú oči, kto sa na ne spustí. I ju oklamaly. Vraj bude sa o koho oprieť! A hľa: v noci musí vstávať, podkladať hlavnice. Šťastie, že privykla okolo chorých.

»Dobre si ma nachovala«, zašomral, keď sberala riad. »Poriadna čierna! Číre pomyje.«

O nedlho vyšiel z izby vyobliekaný.

»A kde ideš, človeče?« okríkla ho. »Ledva dvíhaš nohy a ideš sa túlať kdesi.«

»Neskuč toľko! Čo mi je? Že sú čosi tažké? Majú od čoho. Nastály sa vo vode a sňahu. I ruky maly kde krahnúť. Pekne nás obriadilo zlato, čerti mi ho posvietili hľadať.«

»Aspoň si teraz odpočiň«, napomína ho.

»Dlhé vlasy, krátky rozum. Ak sadnem, kto mi opatrí?« Pozrel na ňu veľmi prísne, ale v očiach mu sedel hlboký smútok. »Najprv je obchod«, doložil tichšie — »a statočnosť nadovšetko.«

»Išla by ja.«

»Ty, nože no!« Začal sa chychotať, ale smiech mu zadrel do hrdla, že musel kašľať.

Chytil sa stola, zazdýmal, a keď vydýchnul, vynadal chorobe. »Bodaj vás čerti vzali, i reumy!« Ustálil sa dávno na tom, že mu reuma udrelo do nôh a do pľúc, vkradlo sa potom i do žalúdka. V celom tele ho cítiť, ako mráz.

Vyšiel na ulicu, ako by šiel na šťuliach: nohy sa nechcú sohýňať v kolenách, ako nožnice nechcú strihať, keď zhrdzavejú v zámku. Vyberal hladké, rovné miesta, kde stúpiť; šiel opatrne nadol. I zadychčal sa i kačka sa mu sparila, kým sa dokýval skoro za samé mesto. Tu už domy boly redšie, medzi ne sa začaly vtískať zahrady.

Krešimír pílil, skladal a sbíjal kysničky, keď sa odchýlily dvere na kôlni. »Nuž ale vy, gazda? Kde sa tu beriete?«

»Ach, synku, bol som u Kazimíra Korinho. Býva v tomto rade, tam v čertovej materi, za intravillánmi«, začal sohýňať, lebo nebol nikde. Prišiel rovno semka. »Ďaleko, ďaleko,« utieral si tvár.

»Sadnite si, prejdite, gazda!« Položil mu kysničku hore koncom miesto stoličky. Mala na uhloch latky a bola z hrubších doštičiek. Nebál sa, že sa dodrúzga pod ním. »A čo máte s Kazimírom?«

»Dlžen mi je, oplanisko«, žaluje sa pán Martin. »Ale skôr vytiahneš z jalovej kravy teľa, ako od neho peču. Vodí ma za nos, ako blázna, za moje statočné peniaze.« Poobzeral sa po kôlni. »Svätého mi Martina! Máš ozajstné sklady

ani pán Rasalez, alebo Ramos. Stôsy zbožia a pod povaľom praštia trámy od požehnania Božieho. Dobre si sa zaperil, synku!«

»Ešte ta!« usmial sa Krešimír nad svojím bohatstvom. Bol pyšný na noše; zapratały celú stranu kôlne skoro po povaľu, vo viacerých stôsoch.

Pán Martin si vyratoval, koľko utrží, keď popredá všetko, čo je tu. »Nuž Boh požehnáva chudobu«, riekol zbožne. »Nemôžeme sa žalovať, že zabudol celkom na nás. Jeden na tento spôsob, druhý na iný, ale každý má čo to.« Krešimír mu prisvedčil, že má pravdu. »Ja len neviem, čo tára náš Andrija, nuž Gojčević z Pravého Zorovca: že tak a tak, sirota, nemá ničoho nič.«

»A o kom to tak?«

»O tebe, synku«, potvrdil pán Martin. »Ale ja som mu zaraz preťal: poriadny čeľadník, chlap na mieste, mohol by sa ženiť, keby mu Boh odobral rozumu. Aká že je sirota? Siroba i pred zákonom príde o právo, keď príde na štyriadvadsať rokov. A tebe už minuly!«

»Hoj, dávno!« Hodil rukou Krešimír. Začal sa ho vypytovať lepšie, čo sa toľme starali o jeho sirobu a pán Martin mu vysvetlil.

»Vieš, Kreše, keď ste prišli ku mne, keď som bol ešte slobodný, ako zajac v poli, vzali ste si boli spolu izbu. On mi platil, nemôžem sa žalovať: i do dnes mi platí statočne.« Tu Krešimírovi sišla na um hádka, čo mali v Andrijovej

izbe, z ktorej si vybral, že Andrija neplatil. »Ale keď som mu spomenul teba, zaťal ma zaraz: ‚Nie, Krešimír nemôže platiť, nemá: je sirota. My sme ho pritúlili, chovali. Ale vezmeš kapsu žobrákovi?' Nuž sme len tak nechávali.«

Tu sa už Krešimír vystrel; tvár mu zblčala, po čele sa mu začaly perliť i krupäje znoja. Čo že to paratil ozaj jeho brat? Že nemôže platiť? Veď splácal za izbu každý mesiac polovicu, čo padlo naň! Keď počúval ich hádku a zvedel, že Andrija neplatí, bol sa zarazil trochu, ale pozdejšie si premyslel lepšie a uspokojil sa, že hádam nevyplácal iba svoju polovicu. Teraz pravda vidí, že jeho peniaze nešly gazdovi do vrecka, ale kto vie komu. Stojí pred gazdom zahanbený, ako bezočivý požívač a vyjedaj poriadnych ľudí. Schytil ho hnev na brata, ale sa premohol.

»Nemali ste nechávať, gazda, ale pýtať svoje«, riekol mu prísne. »Ako by to bolo, škodovať toľký peniaz! Povedzte, koľko vynáša, napravíme sa na mieste.«

»Nebolo by sa prečo náhliť«, vyhovára sa gazda — »ale i ja mám platiť to i to. Sišlo by sa mi, keby si dal čo to, ak ti nebude ťažko.«

»Do ostatnej peče, len vedieť, koľko!« ponúkol sa Krešimír. »Či ťažko, alebo neťažko . . .«

Dakoľko rokov sa už minulo; gazda nezapisoval tie veci. Nikdy nerátal na tento peniaz. Sadli jeden k druhému, začali robiť v hlave účty, hoc len približne, z pamäti. Vyšlo mu pla-

tiť okolo dvetisíc pečí: hodný peniaz, platiť ho odrazu!

»Len či ste sa neukrátili!« zhrýzal sa. Ostal mu, i keď zaplatí, nepríjemný pocit, že hádam nevyplatil, čo bol dlžen.

Ale pán Martin sa rozveselil. Dvetisíc pečí! Dávno ich nemal v rukách. »Nie Kreše, dosť je dvetisíc. Kdeže pýtať viac! Vieš, v tých časiech bývala chôva lacnejšia. Ja som istý, že je dosť.«

»Donesiem ich, gazda, ešte dnes, čím skôr.«

Pán Martin sa rozkýval a pobral sa domov. Hoc bolo trochu do vŕšku, kráčalo sa mu lepšie než ráno, keď sa vybral z domu na verím-boha skusovať šťastie.

Krešimír nemal pokoja. Obliekol sa, keď gazda odišiel a zatvoril dielňu. Pobral sa rovno na banku vyzdvihnúť dvetisíc pečí. Zamyslený kráčal k domu. Všakové trpké myšlienky prevracaly sa mu v hlave.

Gazdu nebolo vo veľkej miestnosti. Bol skoro rád, že môže peniaze dať gazdinej. Má o sveda viacej, že ich zaplatil a nevyjedal ich obchod, ako si hádam dosiaľ mysleli. Gazdina otvárala oči, keď jej vyrozprával, aké sú to peniaze: jej sa nesnívalo o ničom. Nevedela, kto platí, koľko a kedy. Tie veci mal gazda v rukách.

»A bolo by dobre, keby ste vedeli, ako vám platia«, napomenul jej Krešimír. »Aspoň by ste nemali v dome toľké roky hostí, ktorí vám neplatia.«

»Že ste neplatili?« diví sa gazdina a pozerá naň, ako by ho prvý raz videla. Váhala, krútila hlavou a riekla: »Neverím vám a čo by ste čo robili.«

Krešimír sa usmial a pohol plecom, pani Tereza sa tiež usmiala a krútila hlavou. Viac nehovorili o tom, lebo Krešimír ledva čakal sísť sa s bratom. Vytratil sa do dvora, pozrieť, či ho najde doma.

Pani Tereza tušila, že sa za jej chrbtom stalo čosi, čo jej pritajuje muž a, hľa, i Krešimír. Pocítila nepokoj, pozrela za Krešimírom a keď videla, že ide k pánu Andrijovi, pozerala po kuchyni, či jej dačo nevykypí, alebo neprihorí a vykradla sa za ním.

Riadili práve veľkú izbu pri terajšej, kde pán Andrija býva. Dvere boly odchýlené, vošla do nej.

»Ja som, Andrija, vyplatil gazdovi dvetisíc pečí«, počula hlas Krešimíra. Bolo badať, ako sa trasie v rozčulení.

»Dobre, Kreše, a začo? ozval sa pokojný hlas pána Andriju.

»Za hospodu a chôvu, čo som mu ostal dlžen do dnes.«

Chvíľku bolo ticho. Potom sa ohlásil pán Andrija. »Na čo to bolo, Kreše, keď si platil mne?«

»Na to, Andrija, lebo gazda nevie, že som ti platil, ani gazdina. Ty si im nepovedal. Ne-

viem veru prečo. A ja som sa im hanbil povedať, že som dával tebe.«

»Nemal si sa hanbiť. Mohol si im povedať bez všetkého.«

»Pre teba som sa hanbil, Andrija; peniaze si habal. Vzal som radšej hanbu na seba, že ich vyjedám bez pláce, ako uvaliť na teba hanbu, že si im bral peniaze. Azda vieš, čo znamená prekryť cudzie peniaze. Nenazdal som sa, Andrija, že sa mi príde hanbiť, ako dnes pred gazdom.«

Mlčali hodnú chvíľu. Pani Tereza sa usmievala. Dobre šípila, že nebude tak, ako jej chcel naškriepiť. Vina a hanba prischla na Andrijovi. Veď zatajiť cudzie peniaze, je ako ukradnúť, hádam horšie. Zlodej ukradne, a on i potiahol i pritajoval a pretváral sa.

»Bol si vinovatý, Kreše.« Počula zas pána Andriju. Nemohla spozorovať, že by sa mu bol hlas premenil. »Peniaze som si nechával, lebo boly moje. Martin mi je dlžen.«

»A jemu nezjaviť, že si ich nechávaš!« vykrikol Krešimír.

»Nerobili sme komput: bol by mu povedal, keď ho budeme robiť. Neboj sa, zapísal som každú peču, čo som dal, alebo vzal. Tak vidíš, bral som zo svojho.«

»Prepáč, nie celkom«, zahriakol ho Krešimír. »Bral si nie gazdove, ale moje. Keď si ich chcel brať, ako jeho, mal si mu ich prvej dať a nie

pritajiť. Aké sú to dlhy, aké obchody, Andrija? Koho si videl inkasovať takto peniaze? Ja sa bojím o teba, Andrija. Poriadni ľudia by si všeličo pomysleli.

»A čo horekuješ? Dobre. Dal si im ich, o toľko viac budú mne dlžní a ja ti ich vrátim.« Bolo čuť, že sa prehrebá kdesi, či v truhle, či vo stole. »A koniec reči. Tu sú tvoje peniaze.«

Pani Tereza sa vytratila. Bála sa, že ju dolapia. Vošla do kuchyne; čosi tam usporiadala, priložila na oheň. Gazda vyšiel o chvíľu z izby do hlavnej miestnosti. Cítil sa dobre. Dobre sa mu povodilo dneska ráno! Čosi si bol i zdriemnul. Pani Tereza prišla k nemu a oddala mu peniaze, ktoré jej bol dal Krešimír.

»Vidíš, to je čeľadník!« sveril sa jej. »Len čo som mu nadštrknul, zaplatil.«

»Veru čeľadník!« prisvedčila pani Tereza. A čo by povedal, keby mu vyjavila, čo vie? Ale horky vyjaviť, keď by sa musela priznať, že slúchala. A keby i to nebolo, nevyjavila by mu: najedoval by sa veľmi. Jedovať ho nesmie, zakázali medikovia.

Vošla zas do kuchyne. Videla dvermi odo dvora, ako Krešimír odchodí cez dvor priamo na ulicu. O chvíľu vošiel pán Andrija do hlavnej miestnosti. Bola ako na tŕni, naťahovala uši, čo budú hovoriť. Nepočula iba kroky pána Andriju, ako chodí hore dolu. Bedlila okolo ohňa a zazrela ich vychodiť na dvor, popredku pána Andriju, za ním muža.

Keď ich kroky zatíchly vo dvore, nemohla sa zdržať. Prikradla sa zas do prázdnej izby.

»Krešimír ti dal dve tisícky, Martin«, čula hlas pána Andriju.

»No!« zahundral pán Martin. »Len ako si vyňuchal za horúca!« Vidno, že sa pán Martin nepotešil.

Pán Andrija sa zasmial. »Čo bolo treba ňuchať: sám mi prišiel povedať.«

»Za horúca! Nedal sa im ani sohriať u mňa«, jedoval sa pán Martin.

»Nemaj mu za zle«, dohovára mu pán Andrija. Jeho hlas zunie veľmi srdečne. »Vidíš, akiste vie, že hráš na lutriu. Ešte vraj kúpi vianočný los na argentinskú a opáli celé dve tisícky. Nuž nejeduj sa bratku, že mi dal znať. Vieš aký si; dal by si kabát i košeľu do pažeráka lutrii. Nejednu peču si dal na ňu.«

»Čomu sa poúfaš, chudobný človek, ak nie šťastiu?« okríkol ho pán Martin. »Vari najdeš kus zlata na ulici, keď si ho navymýval cez toľké roky, že pán archivár by ho mohol vysmrkať vo dva razy.«

»Veď je tak«, uznáva pán Andrija. »Nemali sme šťastia. Ale veru ani na lutrii nevyhrá každý. Najlepšie dať peniažky, kde patria. Sedemstopäťdesiat Corinde (čítaj Korinde) a dvanásť stovák pánu Katovićovi, priplatiť čo to na dlh. Za päťdesiat pečí nedbám, kúp si lósik, azda vyhráš.«

Pani Tereza stŕpala, ako vedel pán Andrija očišťať, čo nebolo veľmi čisté. Ale sa i zľakla, že sa muž dal na lutriu. Vedela, že ich hralo na ňu mnoho, ale nebolo počuť, aby bol kto vyhral. Rozhorčenie proti pánu Andrijovi sa stíšilo; predsa ho len napráva na dobrú cestu. Pán Martin iste uznal tiež, že mu radí dobre. Nepočuť, že by sa bol ohlásil.

»Pane večný Bože!« naľahla na ňu smiešna myšlienka: »Aký sme divný národ, ľudia! Najdeš v nás, čo len chceš od výmyslu sveta i dobrého a čosi hádam i zlého.« Hľa, jej muž má náchylnosť ku lutrii pri svojich veľkých ctnostiach a pán Andrija, hoc oplanisko, predsa ho odvádza od chyby. Sišiel jej na um starý zlatník. Keď bola dievčaťom, chodieval po pútiach a jarmokoch. Nosil obesenú truhlicu okolo hrdla. Keď podvihol na nej vrchnák, boly v nej samé priečinky, tiež o vrchnáčikoch. V každom priečinku mal inú vec. V daktorom boly klenoty z pozláteného kovu so sklíčkami, miesto drahých kameňov; v inom boly klenoty so zlata s ozajstnými drahými kameňmi. Hovorili, že neumelým predal, ak mohol, miesto zlatých spiniek spinky upletené z pozláteného drôtiku. Nuž či i my tak? Naškriepime ľuďom, čo im je na škodu? Keď môžeme, predáme pozlátku za zlato?

»Veru tak, Martinko, peniažky daj mne, budú istejšie u mňa« — zaobchádzal si ho.

»Najdem im miesta i u mňa, neboj sa!« zahundral pán Martin.

»Viem, že najdeš, viem. Ale keď sa mám ženiť, musím ťa lepšie dozerať, synku. Takto by sme sa nenazdali, iba keď by nás vyhodili na ulicu. Corinda ma toť volala: povedala mi, že ťa dá na súd. Vidíš, čo sa chystá na nás, keď si riadim izby? Pán Katović mi povedal včera, že by nedbal dačo i dostať: ani jemu vraj capi neorú a kozy nebránia.«

»I ja im môžem doniesť«, vykrúcal gazda.

»Čo máš roznášať tvoje reumy po meste! Prejdem ja ešte pred obedom. A vieš, čo je« — dodal už tichšie. »Podbehni pánu Katovićovi a nech som Kubo, ak ťa nevezme na podpis. Povedal mi oňahdy, že by veru už bol čas prísť na aký-taký poriadok.«

Zamĺkli. V gazdovi sa iste pohýbal strach pred poriadkom. Ani z neho by mu nevykvitlo hádam nič dobrého. O hodnú chvíľu si rozvážil, že lepšie bude pristať: dal mu peniaze.

Pani Tereza odbehla do kuchyne, natešená, že sú peniaze v dobrých rukách. Obracala sa okolo sporáka, ale jej neušlo, že s mužom vošiel i pán Andrija do hlavnej miestnosti a vybral sa hneď do mesta.

Na druhý deň ráno pán Martin bol veľmi veselý. Vybral sa, že ide koštovať víno, lebo súdok sa ide minúť. »Dozri tuná!« zahrmel na ženu.

»Len sa nenáhli!« napomenula ho. »Šanuj zdravie!«

Zazrel na ňu s boku. Dnes ráno mu bolo ako tak, zabudol i na chorobu. Ale horky! Bolo by ju porazilo, priečnu osobu, keby ho bola nezaťala chorobou, aby si nemíval, že je zdravý.

Pani Tereza vedela, že ho svrbí päťdesiatka. Ide kúpiť za ňu aspoň kúsoček lósa, keď nemôže celý. Sišla jej zas na um dlhá puklina vo dvore paláca v Buenos Ayresoch. ‚Nesrastie sa, nie. Keby ju i zapáckali dobrou maltou a hoďas cementom: nesrastie sa ani tak. Čo sa rozčeslo, nezacelie.' Musí zaobchodiť s ním ako s roztresnutým krčahom. Drgnúť doň tuhšie a urobia sa črepy z neho.

Tak ju veru našiel v smutných myšlienkach pán Olegario Ňuňez, sluha z najväčšej banky. Druhý, či tretí raz ho vidí v obchode. Išla za dlhý stôl, že mu naleje, čo rozkáže.

»Ďakujem, neužívam. Ja iba mliečko, i to nie mnoho. Žalúdok nepreberať veľkým jedením, tobôž pitím. Prišiel som sa opýtať gazdu, ale keď ho nieto, opýtajte sa ho vy, na jedno vychodí: či nezaplatil pani Corinde.«

»Ja myslím, zaplatil«, oznámila mu.

»Poslala ma, ja som slúchol. Vy budete vedieť lepšie, ako ja, čo je vo veci.« A pán Olegario sa vytratil.

Pani Tereza vošla do kuchyne, ale sa nahnevala. Čo má Corinda posielať cudzích ľudí na dom, keď jej platili statočne? ‚Pôjdem jej

vysvietiť, pôjdem veru' — zastrájala sa. Nebolo z rána veľkej roboty; zahodila si na domáce šaty čierny kepeň o veľmi širokom golieri, na hlavu tmavú šatku a vybrala sa k pani Corinde. Nebývala ďaleko.

»Prepáčte, nechcela som vás dochodiť, ale čo moc, to moc. Ohlásila som sa dva=tri razy sama. Olegaria som poslala dva=tri razy a peňazí nič.«

»Včera vám ich doniesol pán Gojčević«, zavrátila ju pani Tereza.«

»Nevidela som ani peňazí, ani pána Čevića. A pýtam si moje od pána Kasina, lebo s ním som sa jednala.«

»Nebojte sa, dáme vám«, zaťala ju pani Tereza hrdo. »Na skutku vám ich donesiem.« Najedovala sa. Toľké roky sú v dome a pani Corinda sa nemohla naučiť, že sa volajú Kesica a nie Kasini. Gojčevića prehryzla tiež na Čevića.

»No vidíte!« zaradovala sa pani Corinda. »Mohla som sa hneď obrátiť na vás.«

Pani Tereza vyšla ako fúra. Nieto muža doma, ani pána Andriju. Tri mesiace nezaplatiť pani Corinde! Akí nedbaji. Platia statočne, ktorí u nich jedia a bývajú: kde sú peniaze? Ale pukly na lutriu? Ako sa ho spýtať? Nakričí na ňu a ešte obľahne od jedu. Peniaze jej sľúbila dať na mieste a dá ich. Zapchá ústa aspoň jej.

Pozrela do šuplíka v obchode. Našla čosi šestáčkov a dakoľko strieborných pečí; papierka ani jedného. Boh vraj miluje čistotu: muž drží

veru čisto šuplíky. ‚Darmo sa naúfaš druhému, ak sama nemáš,' pomyslela si a šla do škrine v spálni. Otvorila drevenú truhličku, kde bývajú peniaze; ale ani v nej nenašla nič. ‚I tu veľká čistota!' nahnevala sa. Na spodku pod bielymi hábami našla svoju knižku. ‚Nech sa zahanbia, nedbaji!' Vzala ju a pobrala sa na banku.

Preukázala sa s ňou pri mrežkách, že potrebuje sedemstopäťdesiat pečí. Úradník pozrel do knižky, vyplaštil na ňu oči, čo sa jej robí.

»Máte na nej päťdesiat. Môžeme vám ich dať a knižku stiahnuť.«

»Bolo polštvrta tisíc«, zastenala. Len toľko, že nespadla s nôh. Dvorana sa jej obrátila dva, tri razy na okolo. Chytila sa poličky.

»Bolo, ale sa vyzdvihlo na tri razy.« I udal jej, kedy vyzdvihli, koľko.

Knižku vzala a poberala sa z tohto domu, kde prišla o svoje mozole. V hlave jej hučalo, pred očima sa jej tmilo: nevidela dobre, kadiaľ ide. Búšila sa do kohosi. Bola by sa hádam potočila, keby ju nebol chytil za rameno ten istý, do koho sa búšila.

»Ale i vy tuná, pani Kesicová?« počula akýsi milý hlas, ohlásil sa jej v našej reči. Prizrela sa kto je. Cez slzy sa jej zablišťala, ani v akejsi sláve, postava pána Katovića. Neobzeral sa o nikoho; zabudol neraz pozdraviť priateľov, ale ju hneď poznal v čiernom kepeni s tmavým šnurovaním. ‚Čistá gazdina,' pomyslel si ‚a plače.' Zastal jej cestu a spýtal sa jej. »Čo vám je?

Vari sa vám dačo stalo?« Jeho útprné slová prejaly ju tak mocne, že sa jej vyhrnuly slzy celým prúdom, prsia sa jej vypäly mocne. Nemohla prerieť slova. Pán Katović mal sa spýtať, ako predávajú funty: ale zabudol na funty a peče. Chudobnú ženičku v čiernom kepeni pojal pod ruku a vyviedol pred banku. Čo boli na ulici obzerali sa, akú si známosť zadovážil pán Katović. Nemohli si pomyslieť nič nesvedčného: ženička nebola parádnica, ani veru pekná.

»Ach, pán Katović, kde sa podieť, kde sa obrátiť« — zastenala, keď prišli na roh ulice.

»Veď vidím, že vám je čosi«, riekol jej skoro nežne. »Ani nehovorte, ak vám je veľmi ťažko. Odpočiňte si, počkáme.«

»Ľahšie mi už nebude, hoc by čakala do takto roka. Ach, zahrúžil ma veľký žiaľ, zaľahol ani centy.« Počúval ju útrpne ani brat; pozeral na ňu milo: nemohla sa prevládať, otvorila mu srdce. Vyrozprávala mu, čo sa jej stalo. »Už viac neuzrem môjho kraja! Nestupí moja noha do Ugodnice. Zarúbali mi cestu do môjho domu na veky! Boh ma navštívil krížom: buď pochváleno meno Jeho!« Keď si tak vzdychla, rozložil sa akýsi sladký pokoj v duši: vie už, kde umre, kde odpočinú ubolené kosti. »I tu vládne Jeho mocná pravica, neopustí nás« dodala už celkom uspokojená.

»Aké bohatstvo!« zadivil sa pán Katović, keď zazrel na nej toľkú premenu. »Obyčajná, pečlivá, čistá ženička a má kdesi v sebe toľko

útechy, že utopila v nej žiale a súžby. »Ach, veď sme my boháči, veľkí boháči!« Začal ju tešiť, že ju neopustí On. Kde by ju opustil, keď sa vie tak pekne domáhať k nemu. »Ale ani my vás neopustíme, veru nie, čo by čo bolo. Tu sme, gazdina: viete, kde bývam? Najdete ma, najdete kedykoľvek. Príďte dúfanlive.«

»Nech ti Boh odplatí«, zaželala mu potešená. Sišlo jej na um spýtať sa ho, či mu dali jeho dvanásť stovák. Corinde ich nedali ešte. »Andrija Gojčević ich vzal, že vám ich donesie, lebo môj je chorľavý, nemôže chodiť. Vidíte, taký je chorý«, sverila sa mu, »že i toto o knižke neviem, ako mu povedať. Medikovia veľmi prikrútli, aby sa nejedoval!« Vzdychlo sa jej zas hlboko, že sa nemôže ani s mužom poshovárať, ako by si žiadala.

Pán Katović zazrel cez okienko, ktoré mu odchýlila, že všetko okolo nej sa kníše, hádam sa už i rúti na hŕbu. Popodjedané sú základy, hádam sa zem zpod nich drobí a šutruje kamsi dolu strminou. Iba ona stojí pevne, pozerá neohrožene do hora. Či ju má zatiať a vyrážať i on uholné kamene zpod jej oltára? A začo? Vari sa mu nahradí škoda, keď jej ho srúti?

Uistil ju, že pán Andrija Gojčević skutočne mu doniesol dvanásť stovák.

Keď prišla k domu, bola zasa spokojná. Ale dnu ostala nádoba prázdna. Vylialy sa z nej najsladšie túžby a nádeje.

Šaľba a klam všetko. Veľká puklina v nádhernej budove jeho zdravia a tu druhá, horšia v paláci blahobytu a šťastia. Že sa opre o jeho silu ako o bralo, že najde v obchode bezpeku a opateru do smrti! Zdravia hádam už nebolo, keď sa ženil, alebo bolo natresnuté: obchod stál od prvopočiatku na piesku a pod chvíľou sa mohol srútiť. Jej peniazmi ho podopreli hádam trochu, ale ho nepostavili na nohy.

V.

Pred poludním, keď prišiel, odfukoval tuho. Hoc bol ustatý, osmelila sa mu oznámiť, čo mu odkázala pani Corinda.

»Nemáš sa čo starieť do toho!« Pozrel na ňu veľmi prísne. »Vieme, kde nás omína. Poradíme si bez teba i Olegaria.« Hovorila z neho veľká istota a jasná bezpečnosť. Pani Tereza zanemela pred ňou. Stála zmätená pred jej peknou cifrovanou bránou, ktorú jej pričapil pred nosom.

»Ako sa nestarieť, Martin, keď upomínajú?« Prvý raz odkedy je za ním, probuje sa mu postaviť. »Išla som na banku, že zaplatím zo svojho, keď nemáš. Nedali mi nič na knižku, že je vybratá.« Zasa nemohla zdržať slzy v svojom nešťastí. Pozrel na ňu s boka, s nepokojom v očiach, keď videl, ako usedave pľače. »Vybrali ste peniaze, mne ani nezjavili!« vykríkla.

»Prišlo platiť za víno do Valparaisa« — vysvetlil jej už vľúdnejšie. »Nebolo iných peňazí, vzalo sa z knižky. Ale peniaze sú v obchode. Neztratia sa.«

»Nemyslela som, že puknú tak chytro. Držala som ich, ak by, reku, prišla tvŕdza.«

»Veď prišla,« istil on. »Museli sme ich načať.«

Nemohla sa zdržať, hoc sa premáhala. Trpkosť, že ju zavádzal a či klamal, zbúrila sa a rozviazala jej jazyk. Pritajiť jej, že chorie a že je zamočený v dlhoch! »Nazdávala som sa, keď sme sa sberali, že obchod ide dobre.«

»Obchod ide, ale zasekuje bez peňazí!« okríkol ju zas prísne. »Ľahko sa nazdávať, ale nie ľahko mať starosť a zapchávať diery. Nazdával som sa i ja, keď sme sa sberali, že máš moc. Rozchýrili, že si bola v dobrej službe: tri roky mať kľúče veľmi bohatého domu v ruke; dopatrovať k smrti bohatú paniu! Myslel som si, zaopatrila sa, veľkí boháči sa tiež učlovečili a preukázali.« Spustil sa ťažkave do kresla, v ktorom sedáva Nikola. Pozrel do povaly, akoby hľadať na nej východ z týchto bludov a klamov. »Všetko samá šaľba a klam, kde pozreš« — vysvetľoval jej. »Nikomu never, že sa má dobre, keď sa vynáša. Každému chýba. Schybili sme oba: ja, lebo som myslel, že máš moc; ty, lebo si myslela, že i ja mám viac. I medzi nami bola šaľba a klam, obliepka a náter. Oblepia deravé múry pekným papierom alebo zavakujú trhlinu a špáry v múre. Starú búdu natrú farbou, zaslepia oči, že ju len toť postavili.«

Nemyslela, že skrsnú medzi nima také reči. Začala cítiť vinu i na sebe; klamala seba a jeho,

keď nevedela pozerať veci na samý koreň, ale sa dala zaslepiť pozlátkou. »A čo teraz, Martin? Čo urobíme?« vykríkla v strachu.

Najedoval sa, oboril sa na ňu. »Urobíme! Už vieme azda: držať sa a nedať sa. Bolo horšie, nechválili.«

Dal jej slabú potechu: nepovedal nič. I ďalej plátať, dávať záplatu na záplatu. Utiahla sa do kuchyne; dušu jej doráňaly pukliny a nátery, šaľba a úskoky.

I gazda sa utiahol, bola i v ňom trpkosť. Po obede sa pobral za pánom Andrijom do jeho izby.

»Ako je to, že si neplatil Corinde?« dal sa hneď doňho. »Zasa poslala Olegaria.«

»A nech posiela, ropucha!« pohnul mrzute plecom. »I jej sa zunuje posielať.«

Pán Martin vytreštil naň oči, čo zasa smýšľa. Včera predsa hovoril inakšie, i peniaze vylákal od neho.

»A peniaze?« priblížil sa mu. »Veď sú u teba, že jej zaplatíš.«

Pán Andrija premeral ho od hlavy do päty. »Boly Krešimírove. Musel som ich predsa dať jemu. Nemôžeme pýtať dva razy od neho. Ale nevieš, že platieval každý mesiac, čo naň padalo?«

Pán Martin vypľaštil naň oči od divu. »Tak si vyberal od neho: a mne nepovedať!« Ohromilo ho, ako ho už dávno zaobišiel a robil s ním, čo chcel.

»Ale som kradnul azda?« okríkol ho. »Bral som, čo bolo moje; išlo na dlh a interesy.«

Pán Martin sa spustil na stoličku. Nohy mu začaly podkľakovať. Odpoveď jeho mu dodala. Čo povedať na ňu? Keď naň pozrel, videl tvár prísnu a tvrdú. Nedá sa uprosiť. »A pánu Katovićovi si dal dvanásť stovák?«

Myknul plecom, pozrel naň s opovržením. »Platť zo svojho, kamarát, keď chceš platiť.«

Pán Martin sa shniezdil. Smutnými očima mu preletel blesk. »Corindu vyplatíš, vieš!« skríknul a obelasel. »Moja sa zastarela do toho. Bola na banke po peniaze.«

Pán Andrija sa obrátil a zasmial. Aký zábavný žartík! Škoda, že sa nemohol prizerať, ako to bolo. Musela vytrhnúť peknú tvár, keď jej zuby kleply na prázdno...

»Len sa smej! O smiech nie je ťažko. Ale moja sa najedovala, že sme ju oklamali.« Pán Andrija prikyvoval a smial sa. »Vzali sme jej peniažky: ale ona nám vezme úroky. Bojím sa jej, bojím.« Neukazuje na sebe hnev, ale skôr strach. I pán Andrija sa prestal smiať. Chcel by vedieť, čoho sa bojí. »Úroky nám soberie, bratku; dávajú nám ich s roka na rok jej ruky v dome. Nemala peňazí, ale jej ruky sú veľké peniaze. Z nich idú tebe veľké úroky a mne všetko, čo mi ostalo ešte. Od nej ide, čo príde na stôl, i čo ide na nás: i čistota i veľký poriadok v dome. Kto nám uvarí, kto nás okľúdi a operie? Utopíme sa v smetiach a nečine.«

Prestal sa smiať, začal rozvažovať: vedel, čo je hodná. Míval si, čo vie a môže, patrí obchodu a či skôr jemu. Pán Martin sa smial v sebe, že našiel i on dobrý korbáč naň.

»Povedala mi len toť, že ak má mať s Corindou ošklivosť, radšej pôjde z domu a stane do služby. Tak mi povedala, bratku, a teraz neviem, čo ty povieš...«

Stŕpol. Nebol by sa nazdal, že gazdina tiež vie zanôtiť. Veď sa nikdy neplietla do ničoho: a tu odrazu... Vidí muža, ako sa sohnul, drží hlavu medzi dlaňami, lakte na kolenách. Nevie si rady, hádam zúfa.

Ale nezúfal, snoval v hlave svoje pradivo. Vynašiel už dávno, že dosť podať prst a už zaberajú ruku. Jemu schytili dávno i ruku i driek; sviazali ho do kozla. Ale i priateľ dal prst: ak nechce prísť oň, musí dať i ruku. A dal ju.

»Nuž dobre«, pristal veľmi úslužne. »Peniaze dám; zapchaj ústa Corinde a gazdina nech nevymýšľa.«

»Azda ju len učankáme« — sľuboval gazda a dvíhal sa veľmi ťažko zo stoličky. Stavce, akoby bol v nich piesok, nechcely sa sohýňať.

»Nože poshovej, kamarát« — vystrel ruku pán Andrija. »Urobkáme si poriadoček, keď sme na slove.« Tvár sa mu usmieva, úslužnosť mu svieti v tvári i veľké priateľstvo.

Zľaknul sa gazda toľkej premeny. Škúlil na dvere, či by nebolo uvrznúť. Nie je zdravo tu

pobudnúť. »Poriadok si už urobkáme kedykoľvek. Tu sme chvalabohu!«

»Ako chceš, braček« — pristal pán Andrija. »Keď ho urobíme, odčítam zaraz peniažky. Kto by kládol poriadok na neporiadok? Ostatný blud bol by horší od prvého.«

Pán Martin podkľakol. Čo urobí vôľa, keď jej naložily peniažky také mocné putká? »Nedbám« — pristal. »Odhajduchujme i to, keď musí byť.« Spustil sa znovu na stoličku, akoby mal centy na sebe.

Začal sa najsamprv vyhovárať, že účet nevýnde, ako by mal výnsť. »Dačo som zapísal, ale kto bude zapisovať každý centav. Ak sme dačo zaboli, nedbám, sme naši. Pravý Zorovac je pri Orlovci. Známe sa.«

»Znám ťa, bol si ešte odrgan« — priznáva sa pán Martin. »Bol som mládenec, keď si vrabce vyberal ešte. Otca ti znám i matku. Veru . . .« vzdychnul pán Martin, že ich zasa pochváli.

»Zarátam čo z väčšieho« — pretrhol ho pán Andrija. »Kto by spomínal haraburdy. Malé položky pustíme.«

Úvod bol veľmi pekný. Za ním začal vyratovať, kedy mu dal a koľko. Počúval, počúval na veľa sa ohlásil.

»Vraj nie malé a spomínaš každú peču! Dobre si zapisoval Andrija: neušla ti ani peča. Ani už nepamätám pletky.«

»Zapísal som, čo bolo. Ani peče viac . . .«

»Nehovorím, Bože chráň. Len ako si povedal, že nespomenieš malé, nuž preto«, tíši ho a utiera si znoj. Začalo mu byť horúce.

»Prídu i väčšie. Trpelivosť!« Teší ho priateľ. A dobre predpovedal: prišla väčšia. Gazda sa nemohol na ňu vonkoncom rozpamätať. Ale pán Andrija mal dobrú pamäť.

»Vieš, poslala ti i vtedy Corinda Olegaria. Ešte si sa najedoval. Povedal si: ‚Stará viecha rozkazuje svojimi peniazmi i sluhom na banke.' Boly i vtedy tri mesiace. Dal som ti sedemsto. Päťdesiat si ty doložil.«

»Dobre, dobre« — pretrhol ho pán Martin. »Len poďme. Stará bosorka, keď pošle pýtať, pošle vždy, keď nemám v rukách. Leží na mne ani mora. Pridusila ma...«

»Pošli jej každý mesiac, prvého alebo druhého: budeš mať svätý pokoj« — radí mu.

Pán Martin sa shniezdil, zaškúlil naň s boku. Ale shŕňa peniaze lopatou? Azda mu pršalo zlato z cigarky do zeme, keď ju premýval?

Pán Andrija ho vysmial na také narážky. Ohovárajú, lebo závidia. Akoby podajedni nešustli vody do suda, kde je víno. Každé remeslo má spády. »Keď požičiaš«, naúčal ho — »zapíš rúče, kedy a koľko. Neber na hrabky, čo neunesú. Tu ti je zas: 20. októbra päťstopäťdesiat pečí.«

Shíknul, akých päťstopäťdesiat? Ešte i päťdesiat! Kedy bral hneď na päťsto! Sto alebo dvesto, ešte-ešte...

»Ale si zabudol, keď ich bola pohľadávať tá so skladom v Saavedrovej ulici? Na samom nábreží na rohu. Vzal si u nej vína, všetko v kvsniach: Pankehne a Santa Rita. San Pedro bolo v sudoch, dva sudy. Ešte si povedal, že ťa neoklamala. I fazule bolo vo dvoch vreciach. Povedal si, že je ako maslo, ozajstná čilenská z Curicò. Zabudol si?«

»Kto by nosil v hlave talafatky!« odpľul si pán Martin. I dobrá pamäť je neraz na oštaru, nie na osoh.

»Teraz sú ti haraburdy!« urazil sa pán Andrija. »Ale vtedy neboly! Nepovedal si ešte, aká je Transito tučná, že sa jej trasú ľadvie, keď ide? Iba si nepovedal ľadvie, ale čosi, hm inakšie. Veľký si bol majster, synku: dával si pozor na tie veci. Lipnul si na tučnotu. Transito sa volá tá pani a či je čo. Hádam i dievka ešte.«

»Na čo sú mi tie rozprávky!« chcel sa napapršiť, ale v smutných očiach predsa mu len mihol zásvit. Nemôže odškriepiť, že tie veci, darmo je, vždy mu najprv padaly do očú.

Tak prebrali v kompute celý životopis obchodu od prvých časov až na naše dni. Nemal peňazí vstrčiť do obchodu ani z prvoti. Čo vyrobil pri zlate rozkotúlalo sa. Ak ostalo dačo, ledva vystalo na zariadenie a riad: i na to pohľadal čosi u priateľov. Obchodu sa chytil, keď sa presvedčil, že pri zlate by už nevydržal: začínalo mu načínať zdravie. Tovar do obchodu bral na úver, splácal po troche; ale vždy ostávaly

chvosty, nedoplatky. Keď ho pritisla tvŕdza, zas len musel hľadať u priateľov. Pri hľadaní sa mu nadaril pán Andrija. Nebol vtedy ešte boháč, aby ho mohol kúpiť »Sociedad Anónima Puerto Bueno«, ale mal vždy vo vrecku stovku, dve. Z jeho studničky napojil pán Martin neraz svoj smädný obchod. Bral kým dávali i v obchodoch i u priateľa. Písaného nemali nič medzi sebou: ale pán Martin držal v dome, i choval, priateľa i jeho brata Krešimíra i mládencom i keď sa oženil. Dával mu i groší čosi na splátku tu i tu. Pán Andrija, ako domáci, šiel dakedy i do šuplika, keď nemal drobných pri sebe. V ostatné roky mal ruky vždy v šupliku; vynášal skoro všetko.

Sčítali komput; vyšly také peniaze, že gazdovi vlasy dúpkom stávaly.

»Osemnásť tisíc! Kedy som ich videl osemnásť! Ani dve« — božil sa — »krema čo mi ich dal Krešimír včera.«

»Nuž uznajme si« — tíši ho pán Andrija. »I ja budem čosi podlžen. Vysvieť, koľko. Ukáž.«

»Koľko!« Pozrel naň zamúteným okom. »Koľko! Spolu sme gazdovali, spolu míňali. Vynosil si viac zo stola, ako ja. Tebe šly papierky, mne drobné.«

»Tak sa nespravíme nikdy« — zavrátil ho. »Začnime od počiatku statočne. Mám u teba izbu koľko rokov, chôvu tiež: ľahko vyrátať. S Krešimírom si sa už spravil.«

Bola tuhá hádka. Na veľa mu uznal osem, horko-ťažko. »Ostáva mi desať u teba: urobíme písemko na ne.«

»A čo si povynášal zo stola?«

»A moje úroky?« naskakovali jeden na druhého; výkriky padaly, ostré a jedovaté. Z očú lietaly iskry, sťaby sa chceli pochytiť. Pánu Andrijovi ostalo na vrchu. Gazda sa nemal čím preukázať. Keď ho prevládal, začal mu už vysvetľovať: »Ale som toľký gazda, aby bol zabudol, že si mi dlžen? Keď si neplatil kapitál ani úroky, bral som, ako som mohol. Teraz už bude inakšie: máme poriadoček. Môžeš platiť mesačne, alebo štvrťročne.« To už dopovedal veľmi ústupčive, skôr priateľsky.

Vyrátal si na okolo, koľko mu príde platiť len na úroky; už sa musel utierať. Oblieval ho znoj, ako by bol vo zvárke.

»Odkiaľ platiť, ako?« zalomil rukami. »Zabral si dve izby, keď sa už ženíš: z Nikolu a pána Vodopiju ťa vyplácať? Chodí i Dargaš i Petar: ale čo je to? Dolčić je skupáň, príde sa obživiť raz do týždňa: napchá sa odrazu, aby bolo dosť na celý týždeň. Piť nechodia, ak sa prídu zahrať v nedeľu na biliard, keď prší vonku. A čo sa predá cez ulicu? Nieto už ani čo predávať. Z tovaru sme vyšli, nový nieto začo kúpiť.«

»Vezmi tovaru kamarát!« poradil mu pán Andrija. »Načo sú veľké domy? Nech dajú.«

»Ale nevieš« — sveril sa mu, ale veľmi ticho — »že som nabral i prebral. Besný pes Ipolito skáče do mňa: dávaš desiatky, vynášaš na tisícky. Čo som im chcel dať, ostalo u teba.

»Už je tam nie Ipolito. Vodopija neotvorí ústa.

»A keď sa hanbím, hanbím. Ako sa im ukázať na oči? Shorím od hanby!« Nahrbil sa, hlava mu zaťažela. Prešlo mu v mysli, čo bol jeho obchod dosiaľ. Bol nie obchod, ale kára, ako ich vídať v lete, rozhegané a ošarpané, keď sa rozvážajú cigáni. Vlečie ju ako môže, hoc už nevládze v tej spare. Veľká fúra. Keď ide do vrchu, potisne mu od zadku pán Andrija, ale len chvíľku. Keď zaviazne pod závozom, priskočí chudák pán Simon, popľuje dlane, opre sa plecom o lievč. Vytrhol ju za každým dosiaľ z najhorších závozov. Ak je cesta, ako mak rovnejšia a išlo by sa ľahšie, tu si ľahne do nej pán Andrija, akoby navalil na ňu centy, vraj, aby ho viezla. Kára škrípe, stene, rozhegané kolesá podkľakujú. On neborák od oja obzerá sa, kto mu potisne...

Že vraj zavolať zas len pána Simona! Ako?

»Vravíš, že sa hanbíš!« Prebral ho z ťažkej dumy priateľ. »A kde sa obrátiš? Sober sa, bratku, hľadaj, klop... Pán Simon dával, máš závislosti: musí dať znovu. Iba ak by chcel oželieť svoje a zapluť na všetko. Veď je obchodník, môže čakať. I jemu čakajú. Myslíš, že berie z ruky do ruky, čo má? Dávajú mu, dávajú, lebo mu začali dávať a musia mu dávať, alebo prísť o

všetko. Čo mu je taká pletka, ako tvoja závislosť? Peniaze mu pritekajú, ak nie s tej strany, s druhej. Veľký kupec si poradí ľahko: tu vezme, ta položí; u mňa si požičia, teba platí. Obracia peniaze a čo sa raz obrátia, za každým prikvapne, kým nepríde na svoje.«

»Obracaj ako chceš, keď nemáš čo. Z ničoho zas je len nič.« Prišla naň nevláda. Nie len že nemá čo obracať v rukách, ale i v ňom, čo bolo, vyprázdnilo sa. Už je nič z neho, vonkoncom nič.

Dávať mu rady, stavať ho na nohy, bolo by ako naháňať dakoho okolo stola, keď ho chceš chytiť. Kým sa nedá sám od seba, nechytíš ho; stôl medzi vami vždy bude zavadzať. Niet lepšej veci vtedy, čo vyvaliť stôl. A pán Andrija ho vyvalil.

»Čosi ti poviem, bratku«, začal obozretne, ako patrí. »Nemal si sa podobrať na obchod, keď nebolo toho«, šuchal palec o ukazovák, ako by čítal peniaze — »a ani tuto.« Poklepkával si po čele, Naprav mu rozum a chtivosť obracať peniažky a nadobývať, keď nevie iba rozhadzovať a rozsypať, ak ich vypriadol dakde. Nieto odkiaľ platiť! Bolo by bolo, keby si nebol rozhajdákal s dievkami. Nebolo sa rozvážať po meste s harmonikou a pesničkami. Užil si bratku, kým len bolo. Keď začalo vo vrecku svitať, našiel si tento dom a dal si sa na obchod. A či obchod ide sám od seba sťa hodinky, keď ich natiahnu? Mal si obchod a zas len nič, ako

jesť a nerobiť nič; sťa by si žil z úrokov. Nie braček, ak chceš žiť na peniazoch, najprv ich zarob a zašanuj. Čo si dlžen, plať: nikto ich neshŕňal lopatou. Podpíšeš písemko, potom sa už ľahko napravíme.«

To osožilo gazdovi, lebo sa sobral naozaj, šiel s ním k pisárovi a podpísal písmo na rovných desať tisíc pod kolkom samej Republiky. Keď mal písmo vo vrecku, pán Andrija mu oznámil, že čo sa utrží v dome preukáže jemu.

»A nám čo ostane?« shíknul pán Martin. »Labu lízať?«

Vysvetlil mu, že ostane obchod. Už len azda uvládze platiť Corinde, čo ide za dom. »Keď mňa vyplatíš, čo obchod zarobí bude vám. Bude z čoho platiť všetkým.«

Nechápal veľmi dobre, ako to bude. Čím bude kupčiť, keď mu odoberú, čo utrží? Veď kupectva nieto bez peňazí.

»Choď rovnou cestou k pánu Simonovi: rozpovedz mu. ‚Nemám, poshovejte, zaplatím statočne: dajte mi, čo treba do obchodu...' Tak sa robí kamarát. Pán Simon vie, čo je obchod; nehľadí na pletku. Dom na vývoz a dovoz! Čo mu je počkať pár tisícok za tovar: a ty budeš na konci. Vyplatíš jeho, mňa, čerta i diabla a ostane ti pomoc na staré dni.«

Pán Martin sa dvíhal nad akési výhľady a zas padal do tmy. Bol by šiel pýtať, nech vie, že bude môcť platiť. Ale ísť takýmto činom, keď vie, že kde nič tam nič, bolo mu, akoby sa vy-

beral zbíjať. Ako sa vybrať, veď zhorí od hanby.

»A ja dať osem stovák, keď viem, že ich nikdy nevidím?« Boli už na ceste k domu. Pán Andrija zastal a osvedčil sa: »Ani sa neustávajme: nedám ani peče. Keď ti je úver zbíjačka, ani ja sa nedám ozbíjať.«

Žaloval sa tuho, do čoho ho tisne. Urobiť, čo vie, že je nie v poriadku! Radšej sa vraj prepadnúť na mieste. Strpal, bál sa položiť nohu na chodník, na ktorý sa nenazdal nikdy, že mu príde ísť. Veď je ozaj ísť zbíjať.

»To ti je tak braček« — naúča ho pán Andrija. »Kto má peniaze, robí čo mu ďaka, lebo rozkazuje peniazom. Kto ich nemá, musí robiť, i čo by nechcel, lebo mu rozkazujú peniaze. Ak chceš k nim prísť braček, musíš ich slúchať; alebo ti príde labu lízať.«

Pán Martin ho počúval pozorne a rozvažoval. V celku má pravdu: slúchať ich, alebo labu lízať. »Ej môj drahý krajan« — začal sa mu sverovať v tom pomykove. »Natiahol si ma, ako ja oňahdy rukavice, ktoré boly v truhle hen od sobáša. Boly sa sbehly, lebo som ich dal vtedy preznojené do truhly: bol ma znoj oblial v ostatnú chvíľu, keď sme už stáli pred duchovnou osobou a nebolo ako ubziknúť. Popukaly v švíku, že je z nich už nič. Tak si i mňa natiahol. Máš podpis, máš dve izby, chôvu a prístup do šuplika ku pečiam. Pukly i na mne švíky. Obriadil si ma, krajan: dal si mi mlatček do ruky

zabiť klince mojou rukou do vrchnáka na truhle, keď si ma do nej uložil.«

Pán Andrija ľutoval, že nechce pochopiť, ako on ide len za priateľstvom. Priatelia buďme, vačky nech sa hryzú, hovorí múdre príslovie. Spravili sa, uznali jeden druhému: môžu byť ako bratia. Neodhodí sa od neho, ak mu bude chýbať dačo.

Ale pán Martin nechcel veriť v priateľstvo. Vraj zkúsil, že strcia ruky priveľmi do šuplikov a zaberá izby v dome: šíri sa a rozťahuje, vyháňa dobrých hostí, ktorí platia hotovým grošom. To priateľstvo dusí, nepomáha: čo je tvoje, je moje; ale čo je moje, do toho ťa nič. Otroctvo skôr ako priateľstvo. Pán Andrija hvízda, on musí tancovať...

»Len dobre ti chcem, krajan«, presvedčuje ho pán Andrija. Ťažko mu je, že je krajan smutný. Ako pozerať na smutných ľudí v dome, keď má svadbu pred sebou? Prečo sa nemá radovať dom i celá príroda, mesto i ľudská spoločnosť, keď jemu žilky hrajú od radosti? »Nerozumieš sa do obchodu« — dohovára mu. »Nevieš myslieť do rovna. Budem ťa naúčať. Peniaze ti nehodno držať v rukách: vidíš, že sa nesohrejú v nich; hneď sa rozkotúľajú. Ja ich budem držať na kôpke, neboj sa. Či nebude pekne a dobre? Povedz!«

»Ej, pekne maľuješ, ako mi bude, krajan, mne samá poľahoda, tebe starosť. Ale ja vidím braček, že rád pozeráš na mňa, ako na svoje črevá. Pekné reči počúvam, ako štenec, zvyšný vo dvo-

re, keď začal, neborák, šípiť, že ho chcú utopiť. I volajú naň i pohvizdujú, len ho vyvábiť zpod stôsa polien v kôlne, kde sa vtiahol. A keď ho už majú, nesú ho rúče a hladkajú, aby nehrýzol. Vravia mu, že ho idú len okúpať. A majú už pri sebe i žinku so skalou uviazať mu okolo hrdla, keď ho príde šmariť, aby zas nevyplával. Už viem, krajan, čo ma čaká. Vyvábil si ma z diery: teraz rob, čo chceš . . .«

Bolo badať, ako by mu bol i hlas zlyhal. Zatíchol. Prežrel dva, tri razy čosi veľmi horkého. Pán Andrija sa usmial na babračku, frflanie, z ktorého nevykvitne nič súceho, len rozbabraná, rozriedená machuľa. »Keď nevieš, braček, čo vravíš! Nieto ti rady, kde ti bude pomoci?«

*

Krešimír sa tiež odbavil v sklade, našiel chlapov na značenie a strihanie do Ria Colorada. Pred večerom sa dostavil na nákladný most. »Na teraz už nemáme roboty« — oznámil pánu Ipolitovi.

»Ideme jej byť, priateľ« — sľubuje mu on. »Poshovárame sa s pánom Justom.«

»Tú shovôrku necháme už len vám. Mňa ťahá do kampa. Chlapi už idú . . .«

»Čo máte z kampa?« Hodil rukou mrzute. »Tu sú vaše záujmy . . .«

»Nie« — odporuje mu tuho. »V kampe. Pampa sa zelená, robota volá. Pôjdem, slúchnem. Zem sa prihovára divne . . .« Počúva zas ako vtedy, keď kopal v úbočí — čo mu hovorí matka

— zem. »I ľudia sú iní, nie ako pán Justo...« Ukázala sa mu chudorľavá, prísna tvár človeka. Vzal ho za spoločníka. Volá naň: ‚Pozor, spoločník, nezabŕdaj tam!'

Pokrúcal hlavou pán Ipolito, že nerozumie, ako sa zem môže prihovárať. »Dobre tedy« — pristal. »Choďte. My tu s pánom Justom. Vezmeme ho do výrobku. Uvidíme, čo povie. Nechajte mi kysničiek, čistých stružlín, aby bolo do čoho klásť udeninu. Kedy sa vrátite?«

»Na jaseň, hádam až v zime —; kto vie, či ma pustí, čo ma volá.« Zadíval sa do dialok: ani v nich nemohol najsť odpovedi. »Robota vyháňa jedna z druhej, ako nová tráva zo starých koreňov. Ťahá sa ani reťaz, nevidno jej konca. Uvidíme, ako sa ukáže.«

»Nuž prihotujte, čo vravím. Keď musíte ísť, choďte!«

Keď si skladal veci v izbičke, ktoré má odniesť sebou, prikradla sa k nemu gazdina.

»Nuž sa sberáte!«

»Ostali sme pobrať sa zajtra zavčas rána. Ide nás osem.«

»Aspoň vám bude veselšie« — usmiala sa smutne. »My tu zasa sami. Kedy my ztadiaľto? Aká bude prázdnota zasa, otupnosť. Všetko do kampa, veselo — ako by šli na svadbu!« dodala ako s výčitkou.

»Veď je svadba, gazdina!« Zvolal veselo, vystrel sa, pozeral na ňu víťazne. »Naša robota pojíma zem. Omladla, okrášlila sa. Je naša mladu-

cha i matka. Chová nás, my ju zas riadime, zaodievame do nového rúcha každého roku. A keď na ňu robíme, prihovára sa nám; robota je slasť a znoj čela nám je potecha. V nej je náš koreň, gazdina. Keď okopnejú snehy, čaká, volá nás: a v nás sa začne mocne hýbať láska k nej. I tá omladne každého jara, obsýpa našu matkuoddanicu prácou a polieva znojom. Do jaseni neprídem, nie: v zime tiež neviem...«

Pokyvovala hlavou. Ach, závidela im, že môžu darúvať prácu matke zemi. »My zas len tu, sami...«

Pozrel na ňu s ľútosťou. Nepočula, neborka nikdy, ako sladko sa prihovára zem tomu, kto na nej robí. Potešil ju trochu, doložil: »Izbu mi nechajte: budem platiť, čo príde od nej, i keď som nie tu. Ale sme nie bohatí. Ak by sa trafil hosť do nej na mesiac, dva, hoc i na päť, vydajte ju i čo je v nej moje. Čo poviete na to?«

»Čo povedať? Smutne, keď ste tu — smutne, keď vás nieto. Smutný je tento dom, smutný. Ak sa trafí poriadny človek, dám mu izbu: ale mu poviem, čia je. Ak by ste prišli, musel by hneď vystúpiť...

»Máte ma už ako svojho« zaradoval sa. Z hlasu mu viala teplota, teplý cit sa mu rozliał v prsiach. »Mám u vás ako svoj dom; tak ma i ťahá doň.« Tu sa mu vrátila myšlienka, čo vtedy hovorili medzi sebou gazda a Andrija. Smutný dom ozaj, smutná gazdina v ňom bez potechy, hádam i rady. Pohlo sa mu srdce mocne.

»Riaďte sa tu. Ak by vám bolo dačo treba, viete kde som: Rio Colorado je nie ďaleko. Gumercindo chodí každý týždeň s poštou. Odkážte mi!«

Slzy ju zalialy. Aké smutné lúčenie! Čo mu povedať? »A čo by nám bolo treba?« spytuje sa ho. »Čoho treba najväčšmi, už nebudeme mať. pokoja a radosti. Veci, čo nám treba v dome, azda ešte zmôžeme.« Stislo ju v hrdle. To, čo najväčšmi treba: nádej ísť domov, už sa nevráti nikdy. Cudzí svet je už len jej dom ...

»Necnejte si!« napomenul ju prísne. »Viem, čo vám je. Pôjdeme domov, pôjdeme!« Vošla doň taká istota, že mu vyrážala z hlasu, očí, zo samej duše. Zdvihla sa i v nej nádej, ale hneď jej opadly krídla. Sišlo jej na um, čo sa jej stalo v banke. Čo môže byť iným, jej už nebude ...

Po večeri šiel k bratovi, do izby. Zahodil pľuhavé mysle, zadržal si len uznanlivosť a obraz starých časov.

»Prišiel som sa odobrať, Andrija!« Podal mu ruku, ako iné razy. »Budem v Rie Colorade.« Ponúknul sa i jemu, ak by mu bolo dačo treba.

»Dobre — ak bude treba« — pristal, ale si ho obzeral pilne. Čosi sa mu nepáčilo pri ňom. »Premenil si sa. Na čo sa ti potĺkať po kampe? Fortunato sa chystá, má veľkú zem: čaká len inženierov. Prečo nejdeš s nami? Ak sa nám dobre povodí, za jeden deň u nás zarobíš viacej, ako celé leto v tej hrdlovačke. Ale to je tvoja robota?«

»Veru moja, Andrija. Robota je nie hrdlovačka, ale radosť: robota, keď nadobúdame, vyrábame dačo.« Pán Andrija sa usmieval, pokrúcal hlavou. Zas robota motykou a lopatou. »Či si kedy prekopal kus prielohu, Andrija?«

»Ja nie — i sotva ho budem prekopávať!« Zasmial sa.

»Nezvieš nikdy, čo je radosť! Nepočuješ, čo šepce matka-zem robotníkovi, ktorý sa na nej potí.« Vyrozprával mu, ako ho zem tam v úbočí zabrala pre seba. Volá ho teraz mocne: zas len musí ísť k nej. »Poď i ty, Andrija! Uvidíš, ako sa ti rozveselí srdce. Vyrobíme jej kúsok spolu; i ty zvieš, čo je tvoja robota, či obrábať zem, siať a žať, a či brať iným, čo si shonobili...«

Vyskočil, z očú mu skáču blesky. Čo má s ním zasa? Nevie iba zapárať. Pojedol pochabé huby. »Ale strihať je robota? Nieto striháčov dosť? Čo vyrábaš alebo nadobúdaš pri baranoch? Opuchliny a buchnáty! Len choď, pasuj sa s nimi.«

»Nadobúdame zlato, ako vy. Tam je v pajte, vo vlne, v nečistom kúpeli, keď liečime prašivé ovce. Všade ho máš: sťa kde ho hľadať, len ho hľadať statočne...«

»Premenil si sa, Kreše« — hrozí mu prstom. »Bočíš od nás. Nič sa ti nepáči, čo sa mne páči. Neviem prečo, ale bočíš.«

Krešimír sa znepokojil, tvár sa mu zapálila. »Vidíš, že nebočím!« Vystrel sa a sodvihnul hla-

vu. »Volám ťa na robotu, ktorá ma tiahne. I tebe by pristala...«

»Veď je nič, keď ťa toľme ťahá. Mňa nie: ani teba neťahala prvej. Premenil si sa. Na nos ti sadlo čosi. Bočíš, Kreše, bočíš!« Pozeral naň zas veľmi skúmave, sťa by sa mu chcel zaboriť do samého srdca.

»Ak som sa premenil, Andrija, nepremenil som sa sám.« Postavil sa mu rozhodne, začrel mu pozorom tiež kdesi hlboko; dobíjal sa do samého kúta, do ktorého si tiež nechce dať pozrieť od neho. Zas sa mu ukázala tá na obrázku. Hľadal ju u brata Andrije.

Pán Andrija cítil, že burcuje kdesi blízko, kde poukrýval pred ním, čo drží pre seba. Zmiatol sa a sklopil oči. — Je smelý a predsa sa bojí jeho pozora. Bolo mu zle v kúte, do ktorého sa dal nahnať; i hanba, že podkľakuje pred malým a slabým. Sišly mu na um slová matky z listu: i ona drží slabšieho za mocnejšieho...

Krešimír sa nahneval, že ho potvára. Bol by mu vysvietil, kto sa pretvára. Začaly sa mu tisnúť na jazyk slová, za ktorými sú city pochované kdesi hlboko, na dne samého srdca. Nedal im vybúšiť, prevládal ich a zatvoril znova, kde boly.

»Veru tak, drahý brat!« rozvažoval, keď mu odchádzal z izby. »Prvej sme nezatajovali materine listy. Premenili sme sa oba: jeden ako druhý. Bratstvo sme vyknísali...«

VI.

V dome pána Martina stala sa tedy dosť veľká premena. Pri izbe pána Andriju, ktorú mával s Krešimírom vyriadili druhú, čosi väčšiu: oblepili ju novým pekným papierom, na podľahu rozostreli nové, dosť hrubé linoleum. Dvere medzi izbami nechali otvorené. Do väčšej izby prišlo nové náradie: dvojitá posteľ, škriňa o šuplikoch, veľká škriňa o zrkadlách, umývadlo s policami z mramoru: mohol sa na ne spratať celý sklad domu Roger a Gallet s voňavými článkami. Na posteliach bolo všetko nové. Na hlavnice vyšili »A. G. a J. K.« Jelka Kmetović má kde skloniť hlavičku, keď príde do Puntareny.

Náradie kúpil dosť lacno, na mesačné splátky: potom sa vyrovnal, koľko mu spustia, ak zaplatí naskutku. Zarobil tedy znovu.

Pani Tereza bola hrdá na túto izbu. Vyriadila ju, vovádzala do nej na diváky hosťov, keď mladého zaťa nebolo doma.

Keď sa Nikola v nej poobzeral, pokyvoval hlavou. »Po pánsky, po pánsky!«

»Gojčevići sa držali vždy trochu za pánov« — vysvetlila mu pani Tereza.

»Ja nič, gazdinka« — usmieva sa. »Na ňom nepoznať panstva. Mladuchu nepozná. Jemu ide mačka vo vreci, ju čaká máčik vo vreci.« Rozosmial sa zlostne. »Ako budú pozerať, keď výndu z vreca?«

Pán Martin stál zamračený za dlhým stolom. Želel za podpisom, želel za tovarom, lebo ho ubýva. Nemohol sa nijako osmeliť pýtať druhý. Odkladal so dňa na deň. Najväčšmi želel za izbou. Triafajú sa hostia: Petar Bubinović sa zalieča veľmi. Nedbal by sa usalašiť v dome. Pýta izbu. Škrabal sa gazda mrzute po hlave: nieto vyriadených prázdnych izieb, iba tri prázdné. Petar je šepleta, ale platí poriadne. Škoda ho nevziať, keď sa tak núka.

Petar chodil smutný. Zronilo ho, že ho nechcú vziať do domu. Za stolom sedí smutne, pozre tu i tu ľútostive na gazdu. Gazda mu vyhýba, aby nevidel, ako si cnie.

Ale i tak po obede sa ho zas opýtal: »Čo poviete, gazdičko? Vezmete ma?«

»Vidíš, synku, nieto vyriadených. Nemám ťa raz kde vopchať. Musíš uznať.« Škrabe sa nazozaj, že mu nemôže uhovieť. Aký je, taký je, ale platieva statočne. »Keby si mal náradie, tak už hej!«

Petar odišiel s nohy na nohu. Náradie zasa! Kde vypriasť náradie? Bol smutný, i gazda ba-

noval. ‚Dobrý čeľadník, akokoľvek. Ľahké futro, ale má prítulnosť: ako sa nás drží! Škoda mu neuhovieť, škoda...'

Na večeru zas prišiel, večeral ako ostatní. Keď sa sberali, stal i on, že pôjde, ale sa potočil, zas lopnul na lavicu. Zastenal bôľne, akosi tenko.

»Čo je, perla?« zľaknul sa Vid Dargaš. Gazda sa tiež rozkročil, podoprel ruky na bedry; pozerá.

»Zle mi je, vonkoncom!« krúti hlavou, utiera tvár veľkou šatkou. Potil sa ani by ho polieval.

»A čo, krajan, povedz raz!« ozval sa i gazda.

Priznal sa, že sa nemôže pohnúť; slabosť akási. Vidia sami, že si nevie rady. Oprel sa rukami o stôl, sodvihnul sa, ale i tak ho nakrivilo na jednu stranu. Na jednu nohu sa ani neopieral.

Svitlo v hlave gazdovi, prečo sa tisnul do domu. Tušil, hádam vedel, že ho prikváčila choroba: chcel sa usalašiť u nich. Dobre si premyslel, majster! Obchádzať chorých v dome, ako by nebolo dosť iných oštár!... »Akože, krajan, takto« — naskočil naň mrzute: »Čo sa neopatríš?«

»Kde sa podieť, pán Martinko? Príde zgegnúť...«

Gazdovi sa ho uľútilo. Také divné slová, párajú dušu. Veselý, šantovný, nepratal sa do kože; posmešník, neodpúšťal nikomu a tu ti stojí odrazu ani teliatko, keď ho mať ešte neoblízala: kníše sa na nohách.

»Na chudobe sa skúri: nie na bohatom. Okrivel som ako sodratý kôň, ani kroka urobiť«, žaluje sa.

»Ako ti to prišlo?« pozastavil sa, už prívetivejší. Videl, že je chorý naozaj.

Nevie sám povedať. Hádam sa žila natrhla, možno priesil, alebo reuma. Gazda mu podstrčil stoličku. Vie on, čo je reuma. Nech si vydýchne. Vyrozprával im úprimne, ako tisli dom so všetkým činom z Columbusovej ulice do Saavedrovej. Krútili veľký hriadeľ, o ktorý pripnú lano, aby sa nakrúcalo naň: vtedy ho preťalo v krížoch. Od tých čias je na nič. Či im rozprávať, ako sa príde sošiť okolo kolesa, keď obracajú hriadelisko poťahujúc budovu na zvlačuhách? Videli azda, že je to psia robota. Ťahaj a tisni!

»Priesil!« rozsúdil pán Martin. »S nim nehodno fačkovať.«

Ej, vidí i on, že zdrapil, čo mal. Sám ako palec, príde zahynúť. Kto pohliadne naň, keď sa nemá kde uchýliť? Či sa ustrnie nad ním cudzí? Ronil slzy ako hánky do strniska na brade i do fúzov.

Pezerali naň ľútostive.

»Čo sa soplíš, človeče!« okríkol ho pán Martin surove. Ale zpod surovosti Petar dobre vycítil, že sa mu prihovára útecha. »Zajedol si si chutne polievky i čo bolo v nej. Čo ťa po nohe! Ak je priesil, oddýchni; ak sa žila natrhla, daj ju natiahnuť a budeš na mieste. V nohe je nie duša!«

»Skočím po viktoriu, perla!« Ponúknul sa Dargaš. »Zaveziem ťa domov, ako veľmoža po bankete, alebo ako z krštenia.«

Petar zjajčal: len voziť nie. Trochu myknúť nohu a už cíti, ako nôž do srdca. Zašiel by sa od bôľu, keby ho vydrgalo vo viktorii. Radšej sa povlečie, ako bude môcť: nech mu dá ruku miesto viktorie.

Ale ani tak nemohol postúpiť, začal skackať na jednej nohe, pritom škrípal zubami.

»Na čo si sa pohnul z domu, perla!« Dohovára mu Vid Dargaš. »Bolo ostať v posteli, do polnoci neprídeš domov.«

Priznal sa mu, že ho hlad vyhnal z domu. Ale už sa nepohne, čo by prišlo hneď otrčiť kopytá od hladu. Na čo mu je jedenie, keď je nie súci robiť?

Ku dverám sa dokýval horko-ťažko, ale prah už nemohol prekročiť, hoc nebol hádam ani na pol piade od zeme. Zabolelo ho kdesi veľmi: temer naľahol na Dargaša a začal jojkať. Chytro mu podložil stoličku. Keď sa svalil na ňu, nohu vystrel do predku ako drúk.

Zatíchli okolo neho, každý v iných myšlienkach. Petar vie čo hľadá. Preto sa dovliekol až sem, hoc škrípajúc zubami. Útulok v kríži a hanbe, teplý kút v cudzine. Ostatní tiež vidia, že nadišiel čas obetí: treba sa zaujať zaň, opatriť ho, ako krajana. Či ho vykúriť na ulicu ako psa, keď je v dome? Veď majú i prázdnu posteľ.

Nikola vie, čo by patrilo urobiť, ale ťaží sa povedať, čo myslí. Nie je v svojom dome. Nie je pekne preukazovať ľútostivosť o cudzom vačku. Gazda vie, čo sa pýta od neho, ale Hotel-Restaurant nie je nemocnicou: on je gazda, nie správca špitála.

V tej tichosti ozval sa chorý sám. »Či by ste mi nedali prenocovať?«

Vyletela muška zo škrine, ktorú mal Petar zatvorenú; zahúdla piskľavo: ale v škrinke ostaly iné mušky a hudú. Gazda a jeho žena vedia za čím pištia. Nie je ťažko dať nocľah, ale či ostane len na ňom! Či vieme, čo bude zajtra, po nocľahu? A ak obľahne na dobre, kto bude mať oštaru? Pán Martin by vďačne, len či nebude galiba zajtra, pozajtra! Pani Tereza nestojí veľmi oň. Čo ju doňho? Bol zádrapčivý, nezmestný posmešník. Ani ona nemala pokoja od neho. Vie, že sa zadrapoval i do jej nosa. Neodplácala mu rovným, ale jej odpadnul od srdca. Dať mu nocovať v peknej izbe Krešimírovej, v čistej posteli! A aký je? Len pozrite, ľudia, ako sa nosí!

Pozrela naň s opovržením. Že sa ani neogľabal, keď sa už chcel vovaliť do poriadneho domu!

Petar sa držal svojho. Ak mu tu nedajú nocľah, pôjde do iného hotela. Kto by mu nosil chôvu na hospodu až kdesi na samom hornom konci mesta? Iba ak by sa oželel umrieť od hladu, od smädu.

Tá muška uštipla pána Martina. Čiže by ho rozvláčili, nech poriadny hosť ide od neho hľadať hospodu kade-tade v chorobe a nevládnosti! Čo by si pomysleli jeho hostia? Bol sa i dosiaľ knísal trochu, slovo Petrovo ho vyknísalo z koreňa.

»Prenocovať — prečo nie«, pristal veľmi ochotne. »Krešimír je v kampe, jeho posteľ je prázdna.«

Pani Tereza stála obďaleč. Krešimírova posteľ! Bola by sa sprotivila, ale prehryzla slovo, ktoré sa jej tislo na jazyk. Ako sa jej protiví! Veľký, urastený čeľadník a ako sa drží! Šaty nikdy neoprášil. Také nedbajstvo je i hanba i hriech. A pľuhavé čižmiská! Akú bude mať košeľu, keď nemá ani piatku ani sviatku? Hlava je ani šop, nikdy nebolo vôdky na nej. Fúzy trčia neporiadne, konce ovisly dolu.

Ale zas ako ho odprášiť, keď sa nemôže pohnúť? Ťažko sa vŕšiť na tom, koho bieda bije. Voľky nevoľky pristala, keď len prenocovať. Azda len neprikvitne Krešimír tej noci.

»Nech vám Boh vynahradí, gazdinka« — požehnával ju Petar ľútostive. »Nikdy vám nezabudnem! Do smrti vás budem vynášať, ako ste ma pritúlili.«

Odbehla, že postlať a obriadiť čo to. Petar ju obmäkčil pokornými slovami: zabudla trochu na jeho bujnosť a zádrapčivosť. Keď vošla do izby nepostielala, ale dala hrubú obliečku na

hlavnicu, plachty dala z hrubého plátna; pekné pokrývky sňala, prestrela hrubý, drapľavý koberec. Nedá mu kaziť háby Krešimírove.

Ale i tak mu bolo, ako by bol padnul do slávy nebeskej, keď ho priviedli, a či skôr preniesli do čistej postele. Chlad čistej bielizne, hoc bola hrubá, lahodil hriešnemu telu. Odkedy neležal v takej posteli? Koľko rokov, čo spí bez plachty na posteli?

Vie žiť Krešimír, vie. Dožičí si, čo si srdce zažiada. Petar sa vystiera ani máčik pod kobercom, ktorý už začal brať do seba teplotu z jeho tela a oddávať ju zkadiaľ prišla. Žije si ani črviak v syre, Krešimírko. Len čistoty koľko užije, pane večný Bože! Na hlavnici nepoznať, kde na nej ležiava hlava: na jeho sa černie na strelenie vyležaná jama. Nuž dobre sa mu vodí: robota sa mu darí, ako sám chce. Najskôr zlato ho postavilo na nohy, zlato! On veru nestučnel z neho. Zarobil i pri ňom čosi: a čo má? A koľko to bol zarobil keď staväli veľký dom Rosalesa? Mal tri, či štyri tisícky: na čo boly išly? A nech ich čert vezme: načo sa zjedať pre ne? Zlomily väzy kdesi...

Nuž nebolo mu útuľne v Krešimírovej posteli. Lepšie by sa mu ležalo na hocakom vrecisku, ako na tomto madraci nadetom dobrou patagonskou vlnou, ktorú vyprali a česali na driapačkách. Bolo mu ako na tŕni. Iste sa do nej zapotrošily Krešimírove zásady: nedajú mu pokoja, omínajú ho jednostaj. Pletie sa mu o Kre-

šimírovi, ako mu je. Bol ho videl, keď prišiel do Punta Arenas vtedy: nebolo mu veru poznať, že by bol doniesol peňazí z domu. Neostal v meste, zaraz do kampa, do ťažkej roboty: lebo začiatočníkovi každá je ťažká. Málo ho potom vídal v meste. Piť ho neprichytil, ani na biliarde a tobôž pri kartách. Ani ich vari nepozná. Robil okolo zlata, potom sa spoznal s inženiermi, s Fortunatom. Mal šťastie, dostával do daru i akcie, keď zkrsávaly toľké zlatonosné spoločnosti, že im už nevedieť ani mena. Ale nebolo počuť, aby bol dával na ne. Nedal sa vtiahnuť do zlatonosnej krútňavy. Ak mal účastiny, nedržal ich. Nuž zarobil, hľa, žije si ako pán. Peniaze bude mať v banke, alebo hádam u dakoho na mastných úrokoch: nech sa vzmáhajú a kotia ...

A on? Bol už sedel dobre, keď Krešimír ešte len začínal. Vedel robiť. Bol mocný, zdravý chlapisko; podučil sa i v remeslách, vo všetkých po troche. Ale čo mu bolo zo všetkého? Kazila ho veselá spoločnosť, mládež, pijatiky, karty, tance a šanty. Čo bolo, vyhučalo na prázdno, sťa oheň, keď zblkne: zasvieti, ale nesohreje.

Tak ho trápila posteľ skoro celú noc. Nad ránom bol zdriemnul krátky veršík.

Neostalo na prenocovaní. Vedeli domáci, vedel i on, že kde obľahne, utkvie, kým noha nepríde k sebe. Bolo by mu dobre. Keby nedobíjaly naň sporiadané pomery! Nepriučil sa bol na ne na starej hospode. Tu všetko na hodiny

akoby meral: ale nieto veselosti, bujnosti tobôž. Potom zavialo ho sem, ako nemilého hosťa; vidí, ledva čakajú, kedy sa odprace. Hosť a ryba na tretí deň smrdí. Gazda prichádza každé ráno prezvedať sa: ako sa má, čo myslí tá čunga? On sa chváli, že mu je lepšie. Mohol by sa i steperiť, hádam i stupiť na ňu, ale sa ju bojí uraziť...

Pán Martin bol veľmi obozretný. Ký je čert v tej čunge, veď je len nie so skla, že sa jej bojí dotknúť. Prinútil ho tretie, či štvrté ráno sredikať sa na zem a stať na nohu. Postavil sa ako tak, ale noha trčala kdesi na bok, nie ako noha. Gazda obelasel. Vidí, že ho ošklivosť neminie; musí urobiť poriadok.

V tých veciach sa neradil dlho: robiť čo sa má, za horúca, najmä keď sa netýka jeho kože. Dá si naliať čistého vína, čo je hosťovi; ký beťah mu udrel do nohy. Oznámil žene, že ide po doktora. Aspoň nepovedia na nich, ak by sa stalo nešťastie, že mu dali zahynúť ako psovi. Išiel po svojho doktora. K nemu i on sám chodieval, najmä v ostatné časy dosť často.

Pani Tereza riadila za ten čas izbu naponáhle. Petar sa spýtal, čo sa trápi toľme. Keď počul o doktorovi, stŕpol. Keď videla, že sa predesil, tešila ho. Treba sa poradiť, medik najde chorobu a pohľadá liek: vidí, kde my nevidíme.

I doktor bol rád, že prišiel raz do domu pre iného chorého ako pre gazdu. Tento stál hrdo,

ani bralo, že mu je nie nič; voviedol ho ku chorému, vyrozprával mu veľmi poriadne, čo sa tu stalo.

»A teraz s dovolením pôjdem. Mám čosi roboty v obchode a myslím, že ma tu netreba. Čo bude treba, pán doktor mi ľahko povedia potom.«

Doktor ho nezdržiaval, ani nevyháňal. Ale Petar vydýchol. Vyjasnila sa mu tvár. Odvalil sa mu ťažký kameň so srdca.

Pán Martin, keď zavrel dvere veľmi pečlive, pokrútil hlavou. ‚Zaradoval sa akosi, chuďák náš Peterko, keď som sa chytil kľučky. Dobre som urobil ísť.'

Na líšky stavajú pasce: gazda ju nepostavil, ale zazrel kaďu pod odkvapom. Do nej tečie voda s ryne, keď prší. V dažďovej sa vraj lepšie perie a zvára gazdinej. Na kadi je doska, aby sa do nej netrúsilo. Vyštveral sa na tú kaďu a veru sa mu nesohýňajú nohy najlepšie v kolenách a členkoch. Dobre, že bol pri nej klátik, na ktorý kladie pani Tereza tablu, keď drhne háby na nej. S neho mu bolo čosi ľahodnejšie výsť na kaďu. Keď sa vystrel opatrne, aby sa kaďa nevyvalila, mal skoro pod samým nosom vecheť, ktorý trčal z diery v zinkovej stene. Vytiahol ho pomaly, aby nešuchlo. Nadložil ucho, kadiaľ v zime vychádza rúra z kachiel.

Bol teda prítomný a zas neprítomný: mohol počuť, čo hovoria tam dnu, keď myslia, že ich

nik nepočuje. V také časy otvárajú sa srdcia; cez rúrovú dieru bude vychádzať číra, čistá pravda.

Niečo mu šepkalo, že Petar nedýše veľmi pravdou, rozprávajúc o svojej chorobe; hádam zatušuje, alebo práve tají, čo je vo veci. Bol by rád vedieť, čo mu je vlastne.

Nuž poshovárali sa tam dnu veľmi úprimne a do podrobna, čo bolo, ako bolo. Nemýlil sa gazda, vec bola čosi šteklivá. Kto vie, či by sa bol Petar chcel priznať k nej pred ním. Vedel, že i pán Martin prešiel všakové školy: ale ani líška je nie rada, keď ju vidí druhá líška v klepci, ako ju prištiplo za nohu keď chodila kvárif.

Jeho choroba nebola priesil; nezadovážil si ju, keď šutrovali dom z Columbovej ulice do Saavedrovej. Bola taká, akú chlapci berú na ľahko, ešte sa vystatujú s ňou; že zkúsili sveta, videli všetko a prešli i trinástu školu.

Prišiel na psa mráz: bol na ňom rad zkúsiť, o čom dosiaľ iba počul. Doktor mu vysvetlil, že čo sa sbiera, treba prepustiť. Čo môžeš urobiť na mieste, neodkladaj na zajtra.

»Len to nie, pán doktor« — začal Petar prosiť naliehave. Pán Martin ako by ho videl skladať ruky. »Ak sa dozvie gazda, vyhodí ma na ulicu. Povedal som im, že je priesil: vedieť čo mi je, nemali by ľútosti, ešte by sa mi smiali. Keď sa podberá, prepustí sa samo, nech sa prehryzie. Radšej počkám; nezhrýzam sa, hoďas by

potrvalo mesiac i dva. Poležím vďačne. Ak treba užívať, užijem bárs blenu, žlči, alebo i jedu od vretenice.«

Doktor iste pokrúcal hlavou, že nehovorí rozmyslene. Hrozia mu veľkí majstri, nejednať sa. Kde sa sbiera, nepomáha žlč ani vretenica, ale iba kaľavný, dobre naostrený nožíček.

»Považte, ako je v cudzom dome« — prehováral ho Petar — »u ľudí starosvetských, neuznanlivých. Viete, ako berú tie veci. Nevzdelaní pozerajú na ne inakšie, ako tí, ktorí sa obrátili za humny.«

Pán Martin si vstrčil urážky do vrecka. ‚Dobre — dobre, veď ti ja podkúrim' — zastrájal sa. ‚Naučím ťa chodiť i dedinou i poza humná.' Najedoval sa veľmi. Nepovážil, že kto počúva za dvermi, počuje často i o sebe. Počul i on, hoc nie za dvere, ale dierou v stene.

Doktor sa dal obmäkčiť. Sľúbil mu, že domácim vysvetlí veľmi obozretne, čo treba urobiť, ale nechá pre seba, aká je choroba a kde ju vypriadol. Petar za to musel sľúbiť, že sa spriatelí s nožíkom.

»Ale nech gazdu nebude, keď budete rezať. Ak vám treba pomoci, príde Dargaš. Vie držať kone, keď ich kujú, môže držať i mňa. Vie držať i jazyk za zubami. Gazdovi len pozrieť, čo sa sbiera: hneď by sa dovtípil, čo mi je. I on vyslúžil všetky kapitulácie: ale nemá ľútosti. Ešte by ho posotil, kto sa potknul, nie žeby mu pomohol.«

Doktor sa rozosmial chutne. Hádam vedel i sám, či je klebeta, alebo pravda, čo mu chorý vraví. Gazda obelasel a teperí sa dosť šikovne z kade, aby ho ešte neprichytili, čo stvára.

Keď mu doktor vysvetlil, čo treba robiť, gazda mu prikyvoval veľmi úslužne. Ešte mu povedal: »Teší ma akokoľvek, pre neboráčka tam, že jeho neduh neohrožuje jeho mladý život.« Doktor sa usmieval, ako prekabátil chorý, i on, tohto človiečka. Veru nepoznať na ňom, že by ho boli mastili všetkými mastiami. »O operácii sa ešte poshováram s ním« — doložil pán Martin, »či sa odbaví u nás, alebo inde. Viete lepšie ako ja, nevzdelaný, zaostalý chlap, že najlepšie robiť operácie, kde sú spravy naporúdzi.«

Doktor sa smial, ako úbohý človiečik opakuje sám, čo povedal o ňom krajan. Odobril mu poznámku, že je na mieste. Podvracia sama v sebe hanu, ktorú povedal na seba. »Hlavná vec je neodkladať«, dokončil doktor. »Kde a ako urobiť, to sú už vedľajšie starosti. Rozhodnite sa ešte dnes; urobte zaraz, čo sa má urobiť.«

Pán Martin sa len poklonil na koľko mu dovolily reumy. »Akú mu dať chôvu? Ako zdravému?«

Doktor by mal radšej ľahšie jedlá.

»Môžete sa i v tej veci spustiť na nás«, sľuboval mu gazda. »O operácii dáme tiež znať čím skorej.«

VII.

V pánu Martinovi vrelo ani v kotle, čo všetko napočúval o sebe cez rúrovú dieru. Hoc sa jedoval, jedoval sa obozretne. Nerád zvady a srážky. Krivdiť by nerád, ale si nedá ani voziť po sebe a k tomu dať sa vyjedať. Umienil si, dať sa opatrne do veci. Odplatilo by sa ho vyoflinkovať za znevažovanie, ale ako položiť naň ruku, keď ho bieda bije? Miernil sa tedy, keď prišiel k nemu.

»Nuž tak! Doktor vraví, že treba operovať« — začal mu vysvetľovať. »Teší ma veľmi. Nôž je najistejšia medicina. Nechcel si počuť o doktorovi: teraz však ver, nebanuješ, keď vieš, čoho sa držať?«

Petar prisvedčil chtive. Bol rád, že prehrmelo hladko, čoho sa bál najväčšmi. Trochu trpelivosti a zručnosti, poddá sa i ostatok.

»Povedal mi, že nesmieš jesť čokoľvek. Ale nič preto: budem bedliť na chôvu. Koľko môže osožiť doktor a jeho liek, toľko, ak nie viac, pomôže opatera. Na priesil je odpočinok v posteli,

pokoj na duši i na tele: a ako prišiel, tak odíde. Príde najskôr, keď sa nešanujeme. Ako držíme mieru v jedení a pití, v rozkoši, pôžitkoch a roztopaši, tak ju máme držať i v robote a námahe. Vidíš na sebe, čo si si zadovážil, keď si sa rútil do nej bez rozvahy.«

Po kázni vyšiel z izby. Týmto razom mu povedal dosť: nech má kedy užiť a zažiť. Naučenia dávať pomaličky, po kúskoch. Náhlivá robota nebýva dobrá.

V kuchyni rozkázal panej: »Aby si mu nedávala kadečo! Nemusíš mu variť na stranu. Môže jesť, čo ja. Azda sa neotrávi: nesoľ ani jemu; nedaj korenia, ani cibule.«

»Kašičky a bez soli«, prisviedča pani Tereza. »Ale tebe vždy posolím ako tak.«

»Ale jemu nie!« zodvihol prst na výstrahu. »Mne je telo čisté; nemám opuchlín pod nôž.« Bol hrdý, že sa môže pochváliť neduhmi; nemusí ich zatušovať a hanbiť sa za ne.

»Pod nôž!« stŕpla pani Tereza. »Tak je veľmi chorý, nešťastný čeľadník, keď ide pod nôž!«

»Dosť hodne«, uznal pán Martin. »Poleží si dakoľko týždňov. Vieš, čo je priesil, keď zajde na mrcha cestu!«

»Mládež si nedá pozor« — horekuje pani Tereza. »Nešanuje zdravie, kým ho má.«

»Čože mládeži!« uvažuje pán Martin. »Podoberie sa jej, prepustí a je po chorobe. Dal by si vďačne odrezať nohu a hoc i obe, keby chcelo

udrieť do nej, čo robí nezdobu po všetkých žilách. Ale keď máš roky, trp a snášaj: taký je kraj a podnebie tuná.«

I on privlastňoval všetky choroby kraju a podnebiu.

Petar sa nezaradoval, keď mu doniesla gazdina obed. Akási vodička, v nej pláva dakoľko ovsených šupiniek. Zuby sa nemajú do čoho dať. Aký rozdiel táto polievočka a polievky, ktoré jedávajú vo veľkej miestnosti: najmä keď sa zatára medzi dobrú hovädzinu kus šunky, alebo práve tučná mládka. A keby bol vedel, že mu chôvu nepredpísal doktor, ale gazda! Takto ju už len pochlípal. Lámal si hlavu, prečo mu nedajú soli: či by mu zaškodila štípôčka do polievky? Veď choroba, ako neprišla od mnoho soli, tak ani neprejde, čo sa jej i odrečie, ak ju nôž nevyženie. Keď ho gazdina videla chlípať chudobnú polievku a nepovedať slova, uľútilo sa jej ho, akú má trpelivosť.

Po obede nakukol zas gazda: vraj posedieť si trochu. Dobrý gazda rozveseluje hosťov, najmä v chorobe.

Sadol si k posteli, nastolil mu denné príhody. Nebolo ich veľa, ani nie dôležité. Kohút preletel parkan, zašiel do tretích súsedov. Aby ho čerti nevzali, ako ho môžu ľahko, keď sa raz rozblúdi po cudzích dvoroch; sputnal mu nohy a keď prešiel Bolivarovou starý »Camina sempre« (»Ustavične stúpaj«) s táčkou, predal ho odpoly darmo. Keď ho vpratal do táčky, začal

vyspevovať naskutku popred domy: ‚Mám veľkolepého kohúta na cazuelu.' (cazuela = kasuela, čilenský guláš). Nech tam ide na cazuelu, i tak by utkvel kdesi v hrnci, keď sa rozblúdil, iba že by zaň nedostal groša.

»A bolo mu u nás dobre. Čo mu chýbalo? Pohadzovalo sa mu ráno, i večer. Večer mával, čo zvýšilo od stola, dobrého mäsa, i pečienky. Veľmi sme ho chovali, preto hádam i zbujnel. Veru ponad parkany, najprv do prvých súsedov. Ale potom sa nalakomil, nebodaj za mládkami, chytila sa ho roztopaš. Premenil i obyčaje, keď sa rozbújal. Začal sa biť rad radom so všetkými kohútmi. Nemohli obstáť pred ním. Bol ti, synku, ako nehodno primeriavať, tí kresťania, ktorí sa tiež rozblúdia nehanblive, začnú sa vláčiť kade tade po neporiadnych chodníkoch. Myslíš, že nie?« Začal naň naliehať, aby povedal, čo o tom myslí. »Chodia ti, synku, do tých akýchsi domov s perom ako päsť v gombikovej dierke. Tiež sa rozbújajú, márnia čas i peniaze a veru i zdravie, miesto ísť rúče do roboty. Či je nie tak?« Zasa len naliehal naň, čo myslí o tejto veci.

Petar sa pred poludním radoval, že prešli hladko ponad podrobnosti, a tu sa musel zastarieť doň ešte i akýsi kohút. Zahniezdil sa v posteli; začalo mu byť horúce, ani čo by boli zakúrili. Iba zamrmľal čosi pod nos. Mohlo sa vybrať, že je tak, alebo i nie tak.

»Veru i z našich chlapcov si podajeden za- putná nohy do toho pazderia. Myslíš, že nie? Zadovážia si chorobu a trochu i hanbu. Či nie? Kohútovi dajú dnes ešte nebodaj červenú kra- vatu na hrdlo. Z choroby tiež môžu ostať chlap- com mrzké znaky. Či nie? Každý ich môže tam vidieť, či nie?«

Keby aspoň nevystíhal od neho, čo myslí! Ťrápi ho i iná starosť a on mu stavia pred oči zarezaného kohúta a spomína mrcha choroby. Stŕpa, čo sa dal doňho. Šibne naň s boku, či by si nedal nakuknúť do mysle. Vidno, nie je vy- stretá úplne, ako obrus, keď ho prestrú na stôl. Má zákutia, pritajené záhyby, kde nebodaj po- schovával všeličo. A čo vidno na ňom? Sedí pri posteli, rozpráva, ruky složil na bruchu, búcha palcom o palec, ako keď sa barany tlčú. Kto mu nazre za parkany mysle? Zatvorená nádoba, nedá nikomu nazrieť, čo za nimi skrýva. Reči ukazujú, že vie čosi. Má do slova pravdu, čo vraví. Do nedávna by ho bol vysmial pre také taľafatky, ale tu pred ním uznáva, že dobre ho- vorí. Zkúsil i dosiaľ na sebe, koľko má pravdy v slovách. Ale sa ho i bojí; či nemá azda zlé oči! Sú smutné, ale hľadia do hlboka kdesi, vi- dia všetko až mráz prechodí. Slová stýbe, ako by mu ich vyberal jedno za druhým z duše. A hádam ju vidí pred sebou, ako na dlani. Možno je strigôň! A ak sa mu vlámal do duše a vy- ťahuje z nej rozrusanú pravdu v zdrapoch a vláknach?

Ležal Petar na posteli, akoby ho bol vymlátil obuchom. Čakal, čo príde teraz: či nevytiahne pravdy celý balvan razom a neprirúti ho, ako tu leží. Ale pán Martin nie: obrátil reč na inú stranu.

»Operácie sa neboj, kým mňa vidíš« — uistil ho vážne a buchnul sa ešte v prsia. »Moja spomína, že sa čosi bojíš. Neboj sa! Máš najlepšieho doktora: ak ti je pomoci, on ťa vytrhne. Nech sme doma, bol by ti braček, doviedol nášho Bekavca; lebo je doktor nad doktormi. Ten ti vie zaobchodiť s priesilom: všetko len masťami. Pravdaže u nás rastú iné zeliny. Tunajší Bekavci o nich neslýchali. Kde je tu blen, lopúch, podbel, skoroceľ, alebo šaľvija? Nieto ani dobrej živice zo smreka, alebo borovice. Najlepšie ti bude dať sa pod lekárov. Naprávajú dosť dobre nožom, čo Bekavac masťou. Choroba pod nôž nie je choroba, ale kratochvíľa; zápäť za nožom ide zdravie. Čo by nedal, keby mi choroby mohli merať nožom! Ľahnul by na skutku: ‚Nate, režte, hoc kuchyňským, rozštvrťte ma, hoc ako moriaka alebo baranca!' Či nie?«

Petar sa veľmi uspokojil. Chválospev na nôž a na majstrov noža podvihol mu zas ducha.

»Nuž o operáciu nemaj starosť« — dodal ešte, keď sa dvíhal s miesta. Išlo mu trochu ťažšie, lebo sa bol zasedel. »Spusť sa na nás, opatríme ťa ako brata. Posteľ ti dajú dobrú, budeš mať vlastnú izbu: to ti už vykonáme. Budeš si

v nej sám dvoriť. Čo preto, že ťa bude stáť čosi viacej? Človek hrdľuje a honobí, aby si pohovel aspoň keď ho choroba prikváči.«

Petar ho počúval s otvorenými ústami. Spýtal sa ho, o čom mu hovorí. Nerozumel, na čo cieli.

»Akože! Dobre rozvážiť a prihotoviť najmenšiu vec« — vysvetlil mu. »Keď je operácia, nech bude ako má byť: tam, kde ich robia. Dáme sa na špitál...«

»Ja do špitála?!« Petar neboriak začal sa triasť na celom tele.

»A čo!« postavil sa pán Martin. »Azda nie tuná babriť, ako neprislúcha! Načo by boly špitále? Nie azda za hotel pre pocestných! Divím sa ti, múdry čeľadník a nevedieť, čo je špitál! Rozváž a uznáš, že si na chybnom chodníku.«

Postál, popozeral naň, ako tam leží ani sťatý dubec. Odo dverí mu ešte radil. »Rozmysli si. Nadovšetko pokoj! Čo ťa najskôr vytrhne v chorobe je pokoj a veselá myseľ.«

Pokoj a veselá myseľ, keď strach lomcuje celým telom. Veď špitála sa nebojí iba pán Ipolito! V tej veci má veľa kamarátov; ani ich nezná všetkých. I Petar, chudák, patrí do tej obce, mohol by v nej byť rychtárom. Ako ho mráz obchodí, keď má prejsť pred ním, vlastne pred parkanom o vysokých zinkových tablách. Čo je za ním? Čo iného, ako sklad pre zbytočných, ktorí zavadzajú zdravým v meste. Vie, že ako vyvážajú smeti za mesto, tak dávajú doň, z koho už niet osohu.

Zakvílil, do čoho padnul. Iba utiecť; inej rady nevie. Tu v dome púšťajú naň iba strachy. Spomínajú mu kohútov o červenej kravate. Veď utiecť, ale ako s nesúcou nohou? Len ju pomknúť a zabolí, ani by ju prestrelil v rozkroku.

Odobralo sa i slnko od obloka, prikráda sa dlhý patagonský večer. V lete si zaberá skoro celú noc. Nechá jej úzky pásik, že nemá skoro na čom rozložiť svoje tmavé stánky. Ledva ich rozloží, už sa zapaľujú zore, predchádzajúc nový dlhočižný deň. Ach, smutný večer, ako ho skrátiť? Ale sa práve vtedy vkradnul svit nádeje do smutnej izby. Dvere sa otvorily, v nich sa ukázala tvár gazdinej. Nie je krásna s tým pritlačeným nosom na konci. Prvej mu bola smiešna, hádam i mrzká: dnes mu bola, ako by prichodil posol boží.

»Vari vám je horšie?« prihovorila sa mu starostlive. Videla, že je veľmi zronený.

»Nemôže byť horšie, pani Tereza. Čo prišlo na mňa, nebolo by nič. Čo by nepreniesol, čo som zaslúžil za hriechy?«

»Nezjedajte sa. Tu je večera, zajedzte si. Bola by vám doniesla dačo lepšieho, ale viete, akí sú lekári. A môj ešte prikrúti a prisype prísnosti, že jej výnde vrchom.

»Zlé myšlienky má o mne gazda. Ide ma sotiť do nešťastia. Neuzrú moje oči mojej dediny, ani drahej matky. Ak ma dáte odniesť do špitála, ako by ste mi vykopali jamu. Ešte som nežil, nemal kedy ukázať, či som na dačo alebo

na nič: a už ma chcú odpratať. Vaše srdce je dobrotivé: vezmite ma pod krídla, ako orlica, keď bráni mladé. Na čo ma sádzať do špitála, keď mi je choroba zjavná; viem, čo mi je. Zjavil som ju lekárovi ako statočný čeľadník. Nezatajil som mu nič. Statočné sú moje cesty. Gazdovi som ju nezjavil, keď je ukrutného srdca, hoc i on prešiel moje chodníky, kým ho vábily. Všetci sme zhrešili, pani Tereza, jeden ako druhý. Spúšťame sa, že sa nám prepečie, že sa nezabije krčah, hoc by chodil na vodu do súdneho dňa.« Schytil ho žiaľ, plače ako dieťa. Nevedieť, čo ho nadišlo v trápiech, iba keď ho odrazu prisililo čosi, sobliecť pred ňou dušu do naha, shodiť s nej obnosené hábočky, ošarpané okrasy a prívesky. Priznal sa jej, ako doktorovi, čo sa mu stalo. Kto by bol hľadal slová u posmešníka, ako ich poshľadával a porozkladal pred ňou!

»Čo vám je už z toho, keď sa raz stalo!« vytýka mu, ale vidno, že ho ľutuje. »Hoc sme z mäsa a krvi, ale je v nás i duša. Neškodilo by pomyslieť i na ňu dakedy. Doma sme chodievali do kostola, hádam, lebo nebolo kde ísť inde; ale tu myslíme, že nám ho netreba. Dali sme sa na veľkú robotu a starosť o bohatstvo. Shŕnať napochytre a moc a ísť domov. Nemáme kedy pomyslieť na dušu a lepšie veci. Ak ideme do kostola, ideme pre chlúbu, akí sme hodní ľudia. Tisneme sa do predku, nie byť Bohu bližšie, ale aby nás videli. Vy mladí zas idete, keď idete, pozerať na dievky a mýliť ich i tam. Veru tak, syn-

ku, i doma, ale najmä tu, žijeme telu a mamone. V dome otec zjie chytro, čo mu dajú; musí bežať do obchodu, alebo do pisárne. Nemá kedy podučiť syna, alebo napraviť dcéru. V peniazoch mu je všetko: poriadok, múdrosť, sláva i láska k domácim. Tak nám chorie život, skazil sa do koreňa. Nemyslíme, iba na telo. Keď sa vrátime domov, začneme vraj žiť nový, ozajstný život. Ale sa domov nepoberáme. Priviazala nás tuná lakomosť a pachtivosť za bohatstvom. Nie, nám je nikdy dosť. Zahodili sme i naše dobré, staré obyčaje: lepšie sú vraj nové. Starú usilovnosť sme zahodili a pochytili pažravosť, pachtivosť za bohatstvom. Do skromnej domácnosti a rodiny voviedli sme prepych a nádheru. Ozajstní boháči sa nám smejú, ako sa im chceme pripodobňovať, hoc nemáme ani ich bohatstva. Nechce sa nám učiť od nich miernosti a rozvahy...«

Tak mu dohovárala, on jej prisviedčal. Má čosi pravdy, ale či sa týka jeho? Nebol predrenec, nechodil loviť do mútnych prúdov peniaze. Stál radšej na brehu, rehotal sa bláznom, ako sa trepú v nich.

»A kde ti je viera, synku?« začala zasa gazdina. »Alebo ti ju nevštepovala matka do srdca za malička? Nenaučila ťa, že je Boh všade tomu, kto v neho verí a dúfa? Sišla by sa ti dneska, keby ti ju bola dala. Neprejímal by ťa taký smiešny strach, keď máš ísť, kde chorí ozdravievajú, nečistí sa očistia od rán a nekľudu. Ne-

videl by si smutný parkan a súžbu chorých, ale by si sa pokochal vo veselých ambitoch a chodbách, keď zasvieti do nich slnce. Videl by si záslužné panny chodiť v bielom po dvoranách roznášať pomoc a opateru, ale i obetavosť svoju. Veru tak, nebolo by ti ostalo iba hriešne telo, ako hoviadku, bol by si mal i dušu.«

Z gazdinej blčal oheň: časom ho pálil, ale i zohrieval trochu. Aspoň ho neobchodil mráz. Slová o kostole a Bohu sa ho nedotkly veľmi, ale čo vravela o pachtení za bohatstvom sa mu páčilo. On za ním nebaží. Môže si smele stať medzi dobrých. Bolo by mu bývalo dosť kus zlata. Najsť ho prvým razom, keď bol v kampe, bol by šiel domov rovnou cestou. Nebol by sa viac ani pohnul, nažíval by v pokoji až do smrti. Tá malá vec sa mu nesplnila; nuž nahliadol zaraz, že zo všetkého je nič. Dal sa na nahodilý život. Zarábal, koľko bolo dosť vyžiť a zabaviť sa. Načo odkladať malé peniaze? Či ho vytrhne dakoľko randavých pečí, ktoré si musí odtrhávať od úst?

»Neboj sa nemocnice: choď a výndeš z nej zdravý.«

Zabedákal, čo mu hovorí. Hľa, opúšťa ho už ostatná nádej. Nieto nikoho tam z našich; nik ho nezná. »Ustrňte sa, nechajte ma u vás. S naším svetom som žil, medzi ním chcem i umrieť.«

Vysmiala ho, že tak ľahko spomína smrť. Tak chytro sa neumiera. A kto ho opatrí tuná, kto ho bude obchodiť? Či mu je prechladnutie,

aby bolo dosť variť mu lipový alebo chabzdový kvet? Zadovážil si rany, ktoré potrebujú Bekavca, dobrého opatrovníka. Hoc sú nečisté a neslávné. Zanedbať ich nesmie, lebo sú rany. Môže ostať lazárom na celý život, ak neprivije na ne pravý balsam.

Ale on len božekal, že radšej neviem aké rany, hoďas i dušu vypustiť tuná, ako tam neviem aké divy. Radšej pozerá na jej dobrú statočnú tvár, lebo mu je ako tvár matere, ako vidieť pred sebou neviem aké panny v kmente a šarláte.

»Aký si ty lizoň!« Usmiala sa na tie reči, nehanbíš sa púšťať toľký strach na seba?« Keď sobrala riad, že pôjde, doložila: »Toľký chlap a taký bojko! Už sa len nebojte: nedáme vás do špitála.«

Vystrel za ňou ruky. »Ach, zlatá pani Tereza! Povedzte mi, že ma nedáte. Povedzte!«

Pokývala mu hlavou, aby sa nebál. Keď vyšla, Petarovi ako by zašlo jasné slnce. Pri nej cítil sa v istote a bezpečnosti. Z jej oka hrial ho čistý ohník účasti.

Po večeri prišiel mu Vid Dargaš. Bol veselý, vysmiaty, ako obyčajne po dobrej večeri a dennej robote.

»Ako sa máš, perlička?« zvolal vyškierajúc naň biele zdravé zuby.

Petar sa mu zaradoval. Boli priatelia. Chodievali spolu zabávať sa; vídali sa i na svadbách a krsteniach po domoch. Hoc Petar bol bez smeru,

nevedel kam ide a kde príde, brali ho predsa za krstného otca: dávať smer života novému pokoleniu a predchádzať ho príkladom. Dargaš bol veselý pri hostinách: keď prišiel do vzletu strúhal verše, hoc na krivých nohách. »Čo ťa to zašlo, že si sa zduril? Na čo ti je posteľ? Skoč a hybaj!«

»Čože tebe, čierny kocúr«, žaluje sa Petar. Nevdojak sa mu vyšmykla prezývka, ktorá prischla na Vidovi, keď boli v kamarátstve. »Vidíš, pedál mi ide vyničieť. Keby ho mohol zahodiť pod posteľ, zahodil by ho, že mi nezavadzia. Neviem, kedy stanem naň. A čo tam vravia, Vidko?«

»Nuž Martin, že vraj zajtra do špitála. Rozkázali viktoriu zavčas rána.«

»Hej, letí mi k hlave, spomína mi kohútov, čo predal na kazuelu. Nemohol si ma zastať?«

»Vieš, aký je, keď si zaumieni. Nikola by pomohol, ale Andrija hundre.«

»Čože ten!« skočil Petar. »Ej, veď sa mu odslúžim.«

»I pán Dolčić. Že vraj najlepšie v špitáli. I on vraj bol päť týždňov, keď si zlomil nohu: bolo mu vraj dobre. Chôva a opatera ako svedčí.«

»Falošník, ako mi podtína nohy.« Chytá sa za hlavu. Ej vyvŕši sa na nich, vyvŕši, budú spomínať. »Nože, Vidko, nepríď s viktoriou. Uprosím gazdinu.«

»Len či sa zastarie. Trčí vždy v kuchyni. Skôr by ťa zastal pán Kuzma. Pohádal sa pre teba s Andrijom a Dolčićom.«

Hej, pán Vodopija je chlap. Poznať, že vie, ako svet beží. Nedá ho odvliecť z domu.

Ale Vid krúti hlavou: kto vie, čo vykvitne zo všetkého. Začal mu dodávať smelosti. »Čo sa bojíš toľme? Dajú ti peknú izbu, dobrú chôvu a opateru. Pán Dolčić sa chváli.«

»A kde sú peniaze na izby? Nevieš, že som ako kostolná myš?«

Vid pozrel naň nedôverive. Neverí mu. Ako by nemal čo to? Všetci sme chudobní, ale keď príde tvŕdza, už len vyhrebeme z kadiaľsi. Ale Petar ovesil hlavu smutne: nemá odkiaľ vyhriebsť, keď nepoložil nikde. Vid pohnul plecom a doložil: »Čo preto? V spoločnej dvorane tiež je nie najhoršie. Aspoň je veselšie, keď ich je viac.«

»Jajkajú a bedákajú: taká veselosť. Len nepríď. Nepôjdem im, nie.«

»Vidíš, perlička: najhoršie, že smrdíš grošom. Keby si mal...«

Keby ho mal, vedel by čo má robiť. Práve sa priberal odkladať, keď ho toto zašlo. Prišlo v najhorší čas.

Vid prisvedčil, že nešťastie chodí vždy v najhorší čas. Ale najlepšia obrana je groš: kto ho má, ani čas mu je nie najhorší. »Veď keby ho bolo! Ale ho nieto: rozkotúľa sa kdesi...«

I Vid prisvedčil, že dakoho sa groš nechce držať naozaj. I s Petra prší ani s husi voda. Kde by vraj nie, keď lipne za takými veciami, ktoré veľmi trhnú. Vínko by bolo najmenej ešte, horšie sú už karty a vraj najhoršie priateľky. S nimi sa minie, keby ho bolo vrece.

»Prepáč, že ti spomínam, ale sme medzi sebou; nevynímam sa. Sme akosi na jedno kopyto. Ale vieš, čo ich vídať dakedy na ulici vo vysokých topánkach do pol kolien: hm, braček, tiež pýtajú ham a obliekať sa. Sú ako metla. Keď výndu na ulicu, za nimi hrnú priatelia, ako by ich mietly sukničkami za sebou i ich peniažky. I ty si im chodieval takto za pätami.«

Petar sa strhol, napaprčený, že ho prišiel i on dochodiť.

»A keď som ťa vídal, perla!« rehotal sa mu Dargaš. »I kašľal si za nimi, na taký spôsob, že hneď poznať, aký je to kašeľ. Sišiel by sa i naň dobrý Bekavac, vyhnať ho chlapcom. Vidíš, aký je mrcha: tebe udrel do pedála.«

Hniezdil sa Petar, že mu pára dušu, hoc je nie odchodnejší od neho. Chodieval i on po tých istých chodníkoch. Neraz popredku, ukazovať cestu.

»Ale sa vynímam?« rehotal sa mu. »Veď ja viem, aký som. Ty devätnásť, ja bez jedného dvadsať. S jedného sme brda. Veď i na druhých psov príde mráz. Nezariekame sa. Nejeduj sa. Nebádaj ako jež, nechcem ti zle. Iba spomínam, že nazaškodí odkladať. Nezavadí. Čo ti zaváži,

alebo zaberie miesta, keď ideš dakde, tá malá knižočka z banky? A vidíš, otvorila by ti dvere do vlastnej izby v špitáli. Najlepší priateľ peniaz: doma i v cudzom svete. Škoda ho znevažovať.«

»Máš pravdu, Kocúrik«, uznal veľmi skrúšene. »Banujem, veľmi banujem, že som si nevaroval. Vieš« — chytil ho za rukáv, aby mu ešte lepšie natisnul, čo mu chce povedať — »chcel by teraz mať Rosalesovo, alebo Ramosovo, len aby ti ukázal, ako viem varovať. Ako by nevaroval, keď ozaj niet priateľa nad groš.« Videl, ako mu Dargaš prisviedča, ešte i napráva koberčeky na ňom, lebo sa boly sviezly čosi na stranu. Vtedy sa ho osmelil osloviť: »Či by si mi nemôhol prepustiť toho priateľa, aspoň kúsok? Sišiel by sa mi teraz ako kus chlebíka. Ťažko bez neho, ťažko...«

Dargaš sa rozrehotal, pozeral mu do očú a pokrúcal hlavou. Na ostatok zvážnel. »Nepovedal by nie, perla, ale viem, nesohrial by sa u teba. Keď by ti zutekal, choď potom, sháňaj ho zasa dovedna.« Položil dlaň k jeho hlave na hlavnicu. »Vieš ty čo! Choď ty len do spoločnej izby. Ešte sme tu. Prídeme ťa navštíviť každý deň po obede. Donesieme ti pomaranč. S viktoriou neprídem. Vyhovorím sa. Ale ťa i tak odpravia. Dolčić a Andrija budú rýpať: a Martin ťa nezastane, ak zvie, že nemáš groší. Neufaj sa mu!«

Pokýval mu živo odo dverí, usmial sa a vyšiel.

Vid je najlepší priateľ, kamarát: čo má z neho? Dobrých naučení a výstrah koľko chceš, najmä keď je po nečase; ale zo svojho ani peče.

Nech je vo veľkej miestnosti v tie časy, bol by stŕpal. Radili sa o ňom vospolok. Shodli sa na veľa odpratať ho do špitála. Pán Vodopija ho zastával tuho, i Nikola dosť dobre, že načo, keď mu je i tu dobre. Ostatní zle nedobre naň, že na čo sa vovalil do domu s chorobou, kto vie akou. Či potiahne citlivého človeka chuť zajesť si, keď vie že idú rezať a čistiť rany. A ešte aké! Nevedieť ako, ale vyňuchali, aký mu je priesil. Nebodaj gazda nemohol sa premôcť; dal iste znať na sebe, že on vie, aký je to priesil. Po porade pristal ochotne, že mu pohľadá hneď zavčas rána posteľ v nemocnici.

Pani Tereza nepovedala pri porade slova: ale keď umyla riad zahodila si čierny kepeň o širokom golieri a na hlavu šatku.

Doktor, keď ju zazrel v svojom dome, nazdal sa, že ho prišla volať k mužovi. Ale ona sa len prišla opýtať, či ozaj nieto inej pomoci, ako poslať chorého do nemocnice? Doktor sa neprotivil: môže ostať kde je, ak ho chcú držať. O ranu nik nebude mať starosť ako on.

Pani Tereza mu teda oznámila, že chorý ostane v dome. Ona sama ho opatrí. Keď prišla domov povedala mužovi, aby sa neustával pre posteľ v špitáli, Petar že nepôjde z domu ani na piaď.

»Aký že je to poriadok?« okríkol ju. »Ale sebevoľne, čo ty chceš?«

»A keď mu netreba ísť. Kto len vymyslel vyhnať ho! Neviem načo, keď doktor vraví, že netreba. A je v dome hosť ako iný. Ctilo by ťa vyhnať ho, keď ochorel?«

Pán Martin sa zahľadel na ňu. Nikdy sa mu nepostavila takto. Čo ju nadišlo? Napaprčil sa, tvár mu obelasela.

»Bolo si rozvážiť. Nevieš, na čo sa podberáš. Aká je i tá choroba? Čo hľadal, našiel. Kde ochorel, nech sa ta ide i vylízať. Neporiadok, výstupky!«

Tíšila ho. Akože — výstupky. Vie sám chorý najlepšie, že si je sám na vine: ale či ho preto opustia?

»Nech zmúdrie!« hromžil gazda. Chcel mu naliať múdrosti, strach by vraj bol dobrý lievik.

Pani Tereza nechcela sa dať prehovoriť; vždy len húdla tú istú, že načo ho šibať väčšmi, ako ho šiblo. Ak má zmúdrieť, zmúdrie i bez pokuty.

Bádal si prstom do čela, že je to ženský rozum. Klin vbíjajú klinom, múdrosť nadháňajú strachom.

»Načo ho my trestať?« obrátila sa naň už rovno. »Alebo sme azda boli lepší?« Keď pozrela naň trochu smelšie, odvrátil sa.

»Múdrejší ustúpi« — potešil sa. »Ženský jazyk neprevýšiš.

VIII.

Operáciu urobili tedy u pána Martina a podnik sa mu nesrútil zato. Pán Martin sa utíšil. V sebe mal za moc, že v jeho dome odbavili výkon, o ktorom sa predsa bude len hovoriť; hoc tú spokojnosť nechcel dať znať na sebe pre odporcov chorého. Lebo pán Andrija hromžil. »Či bolo treba nadobúdať choroby do domu? Aby sa i nám dostalo dačo? Veď jieme a bývame s ním v jednom dome. Ak ochorie daktorý, čo ti povie?«

»Nože nedojedaj!« zahriakol ho. »Vidíš, i sám sa jedujem, nesobral by ma na tri vozy. Ale ti žena vari uzná? I prosil som i hrozil. Mal som ju biť? Nebolo by od veci, ale vidíš, aký som!« Stál pred ním vysoký, urastený, ale sa rozkročil trochu. Nohy nevládzu držať toľkú ťarchu. »Skúsiš, čo je žena, keď sa zahrdúsiš. Jej ostane na vrchu a čo sa na kolomaž rozleješ.«

Nedal sa utíšiť pán Andrija. Čo podstrkuje ženu! Čo ho do jeho bosorky? Jemu je o peniažky. Ich nezabolí, nemajú čo utratiť, ale toho, čie

sú peniaze v obchode. Kto nazre do domu, ak sa rozchýri, že sú v ňom pľuhavé choroby? Škoda padne naň, nie na nich. Kto mu ju nahradí?«

»Nože mi daj pokoj s nimi, s tými peniazmi!« zhundral pán Martin, viac pre seba. Vie, že ani jemu je nie o peniaze a obchod. Chcel by srezať Petrovi rováš, čo zadieral indy doňho; ukázať, že má v moci dom i všetko, čo je v ňom. Nie mu je už dosť, vystatovať sa, keď sú sami; vozí sa po ňom ešte väčšmi pred inými, i pred hosťmi. Môžu vidieť i slepí, že gazda je zvyšný; spadol na paholka vo vlastnom dome. Zunovalo sa mu snášať toľkú hanbu. Odpratal sa do svojej izby. Keby mohol, podel by sa vďačne kdekoľvek.

Pred večerou vošla pani Tereza do izby. Okenice boly pozatvárané, lebo je veľký vietor. Nanosil by piesku do domu, keby sa nepoupchávaly všetky špáry. V tej tme ani muža hneď nezazrela.

Našla ho sedieť v položere na posteli. Oddychuje tuho, až sa zľakla. »Vari ti je dačo?« prihovorila sa mu starostlive.

»Mne?« pohnul sa, posadol trochu vyššie. Posteľ zaškrípala vo všetkých stavcoch. »Mne je nie nič.«

»Ja, že ti je dačo, keď si tu.«

»Vari nesmiem byť tu?« Bol by ju nedbal okríknuť veľmi surove, ale jej akoby zunelo do ucha čosi mäkkého v jeho hlase. »Čo sa tu mo-

táš?« Nebol rád, že je pri ňom; chytal sa surovosti, v nej hľadal silu nedať sa. Nedala sa mu odohnať; zľakla sa, že mu je čosi.

»Hádam sa jeduješ, Martin!« prihovára sa mu. Včera večer sa s ním pohádala. Bolo jej ľúto: bola ho i znosila. Možno si vzal k srdcu.

»Sišlo by sa pokoja, len by ho bolo« — vytýka jej. »Načo nám to bolo s tým čeľadníkom?«

»Veď ho už obriadili« — tíši ho. »Nemáš si prečo ťažkať. Odbavili tu, ako keby bolo tam.«

»Obriadili i mňa. Vyhorel som ja.«

»Keby bola vedela, že ti poletia k hlave, nebola by sa zastarela.«

»Dosť som ti dovrával« — začal ju hrešiť, ale v tom počul, ako plače pri ňom. Prišlo mu veľmi ťažko: nemal odkiaľ vziať surovosti, urobiť si z nej hradby. »Vieš, v čom som« — začal jej vysvetľovať. Nevie sám, čo sa mu robí: nikdy sa s ňou neposhováral takto, odkedy sa sobrali. »No neplač, čo si cnieš?« Znelo jej to akosi veľmi mäkko. Zaplakala usedave a schýlila sa k nemu na posteľ.

Vo dverách do izby zastala ozrutná postava Nikolu. Vošiel do pitvora zo dvora; počul plač, ale nemohol v šere rozoznať, čo sa robí.

»A čo je?« ozval sa chripľavým hlasom. »Gazdinej čosi?«

»Každému po troche, krajan« — sveril sa mu odrazu gazda. »Ujde sa po troche blenu i horiča. No, čo sa soplíš toľko!« okríknul ju predsa. Našiel kdesi po kútoch trochu surovosti. »Ne-

plač! Načo nič po nič? Hriech bol a bude. Keď nie pre túto, bolo by pre inú vec. Hryzenie by bolo. Viac nepoviem slova. Škoda hriech nadobývať . . .«

Čo sa mu robí? Nikdy nemal tej sdielnosti, čo teraz. Tam ju chytil a viedol za ruku k tej veci, zkadiaľ vychodí ich nešťastie; nedal sa jej dotknúť, ale ukázal kde leží. A v nej sa zmohla sila; čo ubudlo jemu, pribudlo jej. Chce sa vlámať až ku žriedlu ich nešťastia.

»A čo je to s nami, Martin? Prečo sa nesveríš? Pán Nikola je náš, nemáš sa čo obzerať: a tebe by odľahlo.«

»Odľahne, ale kedy! S nami je, čo je: nič takého. Tašly peniaze, nieto babky; tašla naša sloboda! Zajali nás, sviazali. To je . . .«

»Rozpovedz, Martin!« burcuje ho žena. »Neopúšťajme sa: najdeme spôsob.«

»Veď spôsob! Kde sú spôsoby, keď nemáš groša? Kto ho nemá, hotová opica, potupa. Bez peňazí je služba; ani služba, ale temnica, okovy na rukách a nohách. Ani temnica celkom, horšie od nej. Otroci sú, predávajú ich ako otrokov, bijú a mučia i pľujú na nich, lebo nemajú groša . . .«

Nikola vošiel, nevidel ho dobre v polotme. Hádzal divné slová žene, ako by si bol vypil. Ale Nikola začal predsa badať súvis: nebolo, čo hovoril, bez hlavy a päty. Poznámky o peniazoch boly tie isté, ktoré počúval vtedy od pána

Katovića. Zadivil sa, trochu i zaradoval, že o tej istej veci dvaja majú ten istý náhľad. I on sa pridal k nim a potvrdil gazdovi. Pravdu hovorí, i pán Simon by držal s ním, keby bol tuná.

»Veď, pán Simon, čože, je náš človek« — potvrdil pán Martin. »Že mu zanesiem dvanásť stovák: spravil som mu ich. A kde sú? Neslúchajú na peniaze: ja ich musím slúchať. Nuž otrok. Poviazali ma.«

»Dal mu ich Andrija!« pripomenula mu.

»Nedal nič: oklamal!«

»Neoklamal: dal mu ich; spýtaj sa pána Simona.« Zapamätala si, čo jej vtedy povedal pred bankou.

»Ja pána Simona?« zľakol sa. »Ja jemu na oči? Bez dvanásť stovák!« Poschodilo mu na um, ako prišiel o dve tisícky, aké písmo podpísal. Stislo sa mu hrdlo. Nemohol prerieť slova. Tovar sa míňa, dokedy potrvá ešte? Čo bude predávať, keď sa minie? Ísť k pánu Simonovi nehaneblive, brať zo skladu, kradnúť? Vystrel ruku, odtisol ju od seba prudko. Zaplietol sa do svojho nešťastia a nevidí, kde je východ. Zahrúzilo ho: alebo zhynúť tu o hlade, alebo ísť na zboj po skladoch.

Zľakla sa, že sa nahneval, ako ju odtisnul prudko. »Nemohol by si pospať, Martin?« prihovára sa mu.

»Pospať? Nedbám. Choď. Len pokoja a tichosti.« Zavalil sa, oprúc sa o lakeť, až posteľ zasa zaškrípala. »Zavri dvere, daj pokoja...«

Slúchla, zavrela dvere; ostala s Nikolom s oči voči v pitvore.

»Čo je to?« vyzvedá sa on.

»Pre Andriju, pán Nikola.« Vyrozprávala mu, čo sa stalo s dvoma tisíckami. Nevie sama, kde utkvely, keď muž nehovorí ako pán Simon.

Nikola krútil hlavou. Nevedel čo je; ale videl, že je zle čosi. Pravdaže — poviazali ho: sám vyjavil. Nepovedal kto, ale vidno, že Andrija. Nikola stískal päste...

Pán Martin blúdi očima po izbe. Hoc je temer tma, oko privyklo na ňu. Leží hlavou na hlavnici; bojí sa pohnúť a izba sa predsa pohla. Jednou stranou sa sodvihla; druhou, kde leží hlava, spúšťa sa dolu kdesi. Znovu sa vrátila do váhy, keď tu zas hlavu mu dvíha kdesi dohora. Zastenal, nadišla ho ťažoba: znoj ho oblieva po tvári, tečie i po prsiach. Zle mu je, zle, ako by sa bol opil.

Predsa ani nejedol skoro, pil samú vodu, ako mu predpísali. Nuž ako je to? Tedy nevedia nič! Vymýšľajú, ako ho trápiť a brať do rezu: pripravili ho i o slobodu, ktorú mal aspoň pri stole, že vraj príde hlava k sebe. Hľa, pekne prišla k sebe! Zaboril ju do hlavnice, izba sa prestala vážiť, ale sa skrúca ako na zvrtlíku.

Pekný z nich osoh: vedia naprávať hlavy! Ale od doktorov vrátil sa k pánu Andrijovi. »Bodaj zkazu vzaly, i peniaze.«

O hodnú chvíľu opovážil sa sodvihnúť hlavu; čakal, či izba sa nezačne knísať; ale ostala na mieste.

Pred večerom bol zasa chlap na mieste. Shodil so seba odmäk, nabral si surovosti. Bolo mu ľúto, že sa prenáhlil prvej; nedržal jazyk za zubami.

»Aby si nešla robiť hriech v dome« — zahrozil žene. »Nikola nech nepchá nos, do čoho mu nič. Bolo už dosť hriechu, myslím.«

Pani Tereza vypočula hrozbu, videla zasa smutný pozor a prihla hlavu. Sľúbila mu, aby sa len nebál...

Obrátil sa a šiel k chorému. Postava sa vyrovnala hrdo, z očú sa vytratil smútok. Má i on, ďakovať Bohu, náhradu: nie je najostatnejší. Má sa po kom poviezť, môže sa i vŕšiť. Ako iní jemu, tak on im...

»Iná je tvárička dneska!« prihovoril sa mu. V hlave mu znela i úprimnosť i radosť. »Netrasieš sa, ako včera.«

»Kdeže sa nepredesiť, keď ste ma chceli vstrčiť do špitála!« vyhodil mu na oči. Cíti sa i on ako iný. Robota sa vydarila, o pár dní bude chlap: vylíže sa.

»A čo si nepovedal zaraz!« vytýka mu gazda. »Bolo povedať nie, nik ťa nevyháňal. Nemému vlastná mať nerozumie.«

»Ďakujem, gazda, za veľkú lásku!« zvolal natešený; z hlasu ozývalo sa mu hodne citu. Gazda ho tíšil: urobili, čo bola povinnosť. Kto

by ho mal pritúliť, ak nie svoj svojho? Dnes tebe, zajtra možno mne: tak sa majú tie veci. Vrchy sa nesnímajú, ale ľudia sa schodia, najmä svoji.

»Nikdy vám nezabudnem, ani gazdinej« — zastrájal sa Petar. Cit mu navrel v úpustoch, prelomil hrádzu a začal sa rozlievať. »Odslúžim sa za lásku, oj, nezameškám, čo by bolo kedy!«

Pán Martin si rozvažoval, v čom je. Ozbíjať ho o dvanásť stovák? Ako by šiel s nimi hrdo k pánu Katovićovi! V zime zlyhal, nepriplatil mu ani peče, ako bol sľúbil: teraz by sa preukázal, že nezabudol predsa. Ako ísť prázdnou rukou, hoc ho toľko ráz volal prísť a brať, čo mu treba. Nepýta, ale písmo je tu. Odňalo mu smelosť brať, keď vie, že nemôže platiť. Kde sa podie, keď výnde z tovaru?

Začínalo mu zas byť horúce; ale si sadnul a začal rozprávať Petrovi: ako musí zajtra platiť Corinde za šesť mesiacov. Dvanásť stovák! Peniaze mal hotové, ale sa poharkal s Andrijom preňho. Najedoval sa, vyčítal ich jemu. »Už sme sa rozkmotrili na dobre« — oznámil mu. »Letel do mňa ani sršeň pre teba, synku, že si v dome. Chcel ťa odpratať do špitála, ale sme ho hegli. Dorňzal zle, nuž som mu zapchal ústa papierikmi. Teraz neviem, ako sa spraviť s Corindou. Dvanásť stovák je ako dvanásť sto tisíc, keď ich nemáš na bydle. Nuž som si rozvážil: Petrík je poriadny mládenec, varuje si. Usiľuje sa ako mravec a nepozerá na zdravie v robote.

Vidíme, ako si zadovážil priesil od hrdloviska. Keď ich reku má, ako by si ich mal ty. Priateľovi niet krajšej veci, čo vytrhnúť priateľa z tvŕdze.«

Petar veľmi zvážnel. Veselý úsmev zhasol, ako raňajšie zore, keď sa podvihnú mrákavy. Zasa upadol do súženia a schytil ho bôl. Sišla mu na um rana. Nožík ju otvoril, ale kedy zacelie?

Musel sa priznať, hoc veľmi haneblive, že nemá pri sebe ani peče.

Pán Martin sa usmial, že veď sa to vie. Budú na knižočke, alebo na dobrých úrokoch u dakoho. Petar sa mu priznal, že nemá ani takých. Pán Martin veľmi zvážnel.

»Ale nevieš, synku, že v Amerike nezajdeš ďaleko bez tej výzbroje? Skôr sa pohneš bez papierov, ako bez papierkov. Iste si poslal kapitál materi.«

Petar cíti, že mu je trochu teplo. Vidí Boh i svet, že nemal nikdy kapitálov. Čo zarobil, ledva stačilo zapchávať najhoršie diery. Choroba ho zaskočila práve, keď bol ako kostolná myš. Mať kapitále, bol by sa sobral rovnou cestou do prvého hotela v Buenos Ayresoch, alebo v Santiagu. Aspoň by ho neznali: nemusel by snášať hanbu a posmech, ako v Puntarene.

Pán Martin sa vrátil do miestnosti za dlhý stôl umývať poháre. Môže prísť dakto, pýtať si naliať, budú aspoň poháre čisté.

‚A má peniaze', dumá v sebe — ‚bodaj ich čerti vzali, hádam i väčší kapitálik. Utajuje sa, oplan, nedbal by sa pretvárať, že je ako kostolná myš. Ja, že ich požičia, dvanásť stovák.'

Zronilo ho veľmi. Ale príde mu ísť predsa len do ulice San Martin predstúpiť pred pána Simona? Len ako — ako? Strpal a triasol sa od strachu. Veľký hnus podvihol sa v ňom.

A bol by ho mohol vytrhnúť. Čo by mu bolo pomknúť trochu jeho káru? Aspoň na kúsku, alebo i na celej ceste, keby dal dobrú zápinku. Dneska chcel iba probovať, ako sa vymáhajú od neho, ľahko či ťažko. Ako by bol vydýchol pod jarmom, keby bol našiel trochu dobrej vôle!

Ale horká pomoc! Káru musí ťahať sám. Príde ísť zasa k pánu Simonovi, či by ju nepotisnul aspoň kým výnde z najhoršej jamy. Aká hanba a strach ísť! Musí prekročiť to písmo, ktorým zapísal všetko, čo má i nemá. Ak ho raz prekročí, vôjde do cudzieho, klamať, kradnúť. A či ho ani neprekročiť a čakať, kým nepríde koniec?

Na druhý deň nebolo o čom hovoriť pri obede. Vetry spretŕhaly kdesi v argentinskej Patagonii telegraf; noviny nedoniesly správ a chýrov z vonku. Prišlo sa shovárať o domácich veciach.

Pán Andrija začal zasa o Petrovi. Mali ho predsa len odpratať: veľká chyba nechať ho v dome.

Pán Vodopija sa ponáhlal odbaviť obed. O jednej ako prednosta mal by byť v obchode. Ale zabudol na obchod, zastarel sa zasa do veci. Že načo ho posielať, dobre mu je i tuná. Obsluhujú ho ako pána. Nikde by mu nebolo lepšie.

Dargaš vstrčil nos do taniera. Rástol od radosti, že pán Vodopija zastáva perlu. I on sa ozval, že čo raz ide ku chorému, pochváli sa mu, ako ho opatrujú. »Vieme, ako vie obslúžiť naša gazdina!« doložil.

»Veď preto: jeho obsluhuje, i varí«, oboril sa naň pán Andrija. »Nech ta ide, alebo k Pepite, Anite a Rosite!« Nezabudol mu, že mu ich vstrčil pod nos vtedy.

Pán Vodopija ho zahriakol, že gazdina nemá s chorobou dočinenia: rany opatruje doktor a Vid. A keby sa i dačoho dotkla, vedia dobre, ako sa vie držať čisto.

Ale pán Andrija nechcel uznať: hnusí sa jesť v dome, kde je špitál.

»Bol by ho odpravil!« — ozval sa pán Martin — »ale čo, keď ma zahriakli.«

Nuž áno: načo ho zastávať? Pýtal od neho dvanásť stovák, nechcel pojaviť. Dosť mal už preňho ošklivosti s hlavným hosťom, ktorý — aký je taký je — oratoval ho dosiaľ za každým.

»Najskôr ho i odbavím« — osvedčil sa. »Choroba môže potrvať; kto ho bude obchodiť toľké časy?«

Pán Vodopija ho zastal ešte raz, ale sa mu-

sel pobrať do roboty. Za ním šiel i Dargaš. Bol najedovaný i na gazdu, ale väčšmi na pána Andriju.

Okolo olovranta prišiel doktor; Vid už bol pri Petrovi. Pozeral ako mu čistí ranu; držal mu nádobu na nečistú vatu. Bola jej celá hŕba. Keď bol obväz hotový, doktor pochválil ranu, že sa dobre čistí a šiel. »A to spálte!« ukázal na nečistú vatu. »Nehádžte ju do smetí.«

Dargaš vyniesol nádobu, že hodí na oheň, čo je v nej. Keď prechodil dvorom, zazrel dvere odchýlené na izbe pána Andriju. Vstrčil hlavu do izby. Keď nevidel nikoho, položil nádobu za dvere. Skočil ešte k Petrovi, oznámiť mu, čo vyparatil. Smiali sa ako bláznivi od radosti. Aspoň sa vyvŕšili na ňom.

Pri večeri sa strhla veľká svada. Pán Andrija vtrielil do miestnosti, že si vyprosí sprosté žarty. Oboril sa na Dargaša: vedel, že od neho pochádza tá sprostota.

»»Daj ti mi Bože« — pohol Dargaš plecom. »Pomýlil som sa; že ju hodím na oheň a zabudol som ju v izbe. Ale ľahko si poradiť.« Usmievali sa potuteľne, ako ho Dargaš prekára. »Nádoba ťa nezabila. Vynesiem ju ľahko.« Sobral sa od stola a vyhrnul vatu do ohňa.

Pán Andrija sa už neutíšil. Jedoval sa pre žart; ešte väčšmi, že všetci držali s Dargašom.

Po večeri sa rozpŕchli. V miestnosti ostal gazda a on. Začal chodiť prudko sem a tam, naraz zastal pred ním.

»Či si si už rozmyslel, alebo sa im prepečie? Tebe je všetko nič, ale ja si neďám frčky hádzať. Vidíš, ako idú na mňa.«

»Povedz už raz, čo mám robiť. Nenadúvaj sa, ako moriak.« Gazda bol akýsi spokojný, nedal sa búriť.

»Nepovedal som ti toľké razy?« oboril sa naň. »Alebo pôjde z domu, alebo urobím, čo viem.«

Pán Martin ani nevzal hore hrozbu. Osvedčil sa, že veľmi vďačne: nech sa nezastrája. Petar vyfrkne z domu, ak nie na skutku, zajtra do obeda.«

Pán Andrija zastal pred ním zmätený. Ako býk, keď sa chce pasovať a nemá s čím. Nechce sa už ani dohadovať? V ňom vre tuho dva-tri dni, ani v kotle: nemá sa na kom vŕšiť. Či sa už nemôže ani na ňom?

»A čo si sa zadíval?« pozastavil sa pán Martin a pozerá naň akosi ľahostajne. »Vydurím ho, keď na to príde, neboj sa. Vari mi z neho pomoc, alebo osoh? S ním i bez neho musím preniesť, čo snášam.« Zas mu len zablúdila myseľ k písmu. Príde ho prekročiť, ísť do cudzích skladov brať tovar za päť prstov. Vidí, že pôjde poň. Tam kdesi v skladoch nechá dobré meno, statočnosť. Var ho oblieval od hanby a strachu; čelo sa mu sperlilo od veľkých krupají znoja. Vezme i potupu na seba, pochová dobré meno. Nikde nikoho oratovať ho, dať pe-

ňazí, aby mohol predstúpiť statočne pred statočného človeka. »S ním i bez neho, krajan, som už len štenec. Utekám pred veľkým mäsiarskym s krvavými očima uchýliť sa dakde, aby ma nezdrapil za väzy, lebo by ma zmárnil na mieste. Príde utekať ako streľa, ale mäsiarsky má dlhé skoky. Tam je hneď vysoký plot, vieš, z tabál zinkových, okolo dvora. Byť špára medzi tablami, hoc malá, alebo pod parkanom, štenec by sa prevliekol na druhú stranu a mäsiarsky by ho nedolapil...«

»A nemohol ju najsť?« usmieva sa mu pán Andrija. Rozprávka ho udobrila akosi.

»Bola akási medzi tablami, bola« — prisvedčil pán Martin majúc na ume Petra. »Skočil na ňu, že sa prevlečie: ale sa ledva zmestí pysk. Nemohla sa pretisnúť hlava. Dokrvavil hlavu chudák, odskočil od nej, zasa len beží okolo plota, či sa nenadarí väčšia...«

»Mäsiarsky som ja« — rozosmial sa pán Andrija, v oku zlostný blesk.

»Nie ty, krajan« — pokrútil vážne hlavou pán Martin. »Nestatočnosť, zlé meno trieli za mnou. Pôjdem k pánu Katovićovi po tovar bez peňazí. To je ten besný pes. Roztrhá moje dobré meno.« Zamračil sa, obzrel sa ešte raz na špáročku pri Petrovi. Nechcel ho oratovať, rozšíriť ju trochu. A možno i nemá stovák. »Meno pôjde do hnojovky. Statočnosť odvisne. Povedz, bratku, čo ešte treba? Povedz úprimne!«

Pán Andrija sa nesmeje. Vidí, ako cez syto, že sa deje v krajanovi čosi veľmi smutného: ako by v ňom umieralo čosi. V očiach už mu je nie ani smútok, ale veľký strach, zúfalstvo. »Bude pokoj, krajan« — sľubuje mu, v hlase mu zunie ako srdečnosť.

»Dobre, pohľadajme ho. Sišiel by sa.«

»I priateľstvo« — dodal tichšie.

»Priateľstvo?« Pozrel naň smutne a pohol plecom. Čo z priateľstva? Nepriamil sa naň: zabili ho obuchom. Kde je strach, nekvitne jemný kvet priateľstva. Iba čo potiahnu káru, dotiahli ju dosiaľ, potiahnu ešte na kuse. Ale pod koleso padlo dobré meno do najväčšieho bahna, pri ňom statočnosť. Nerozíde sa s ním pre Petra; čo mu je z Petra?

Iba dobré meno umre, s ním statočnosť...

IX.

Chudák Petar zbadal zaraz, že je zle, keď mu vošiel gazda do izby. Neobchádzal do okola; dal mu znať do prosta, že ho dá preniesť do špitála.

»Urobili sme, čo sme mohli« — vysvetľoval mu. Nech si nemyslí, že ho posiela pre tých dvanásť stovák. »Neľutovali sme práce. Teraz sťa kde ti ozdravieť, tu alebo tam. Sberáme sa riadiť dom, premieňať papiere na stenách, čistiť, aby bolo v poriadku proti zime. Vidíš prečo! V buchu a nepokoji bojsa by si neozdravel.«

Petar, že zaspieva pieseň, ktorá obmäkčuje srdcia. Gazda ho predišiel. »Nereč ani slova, Peterko. Viem, čo treba. Všetko zadovážim. Spoľahni sa na mňa, ako na brata. Mám známych, neboj sa: budem orodovať. Prídeme ťa opáčiť . . .«

Vyšiel z izby. Petar nemal kedy povedať slova. Začal rozmýšľať, ako našiel prítuľ pred lejakom pod peknou svrčinou. Pozeral, ako sa cedí dolu haluzinou; oprel sa o peň chrbtom, čaká kým prehúli. Bol i zdriemnul od čľapotu,

keď sa strhne, lebo chrbát bol mokrý. Podlialo ho od chrbta i od spodku odrazu. Ostať na leji bol by zmoknul všade rovnako. Bolo by hádam lepšie ako takto s premoknutým chrbtom.

Čaká podchvíľou, že ho prídu sobrať. Iba hádam gazdina ak by sa smilovala. Na šťastie ešte nevečeral. Pri večeri zabaví sa neraz pri ňom, poshovára sa ak nemá pilnej roboty v kuchyni a po izbách.

Len čo vošla s tácňou, už začal. »A viete, že ma idú sobrať do špitála?«

»Hej, môj sa sberá ku správcovi. Ale azda už dnes nie, najskôr zajtra.«

»Zlatá pani Tereza, smilujte sa! Raz ste ma už oslobodili: len ešte tento jeden. Veď choroba nepotrva. Čo ma máte posielať? Doktor vraví, že už celie.«

»Ja vás nevyháňam; keď celie, môže i tam celieť. Do môjho dojedajú, nevie, kde sa podieť. Prečo sa neposhovárate s Andrijom? Uproste jeho.«

»Ale uzná? Viete, že by bolo hádzať hrach na stenu. Radšej vás prosím, máte dobré, milosrdné srdce.«

»Nemôžem už. Veľmi by vďačne, keby mala vládu. Môj tiež nemôže, ani ho už nejdem trápiť. Vidíte v čom sme. Uznajte i vy.«

»Veď nepýtam izbu, ani posteľ. Dajte ma do kôlne, kdekoľvek do dvora. Všade by mi bolo dobre. Posteľte mi na vrece: len ma nevyžeňte! Ja umrem, radšej umrem!« Slzy ako hra-

chy pršaly mu z očú, tiekly dolu tvárou. Bola by sa jej sišla opatera holiča. Padaly rad radom do neslanej polievky, ktorou ho dal častovať gazda.

Slzy ju prejaly zasa. Majú veľkú moc: roní ich chlap, u ktorého vídala iba veselosť. Vycítil, že ju spohýbal.

»Toľme sa bojím!« skvílil náružive. »Nepôjdem a nepôjdem. Ľahnem na ulicu. Nech sa stane čo chce: radšej smrť! Jej sa nebojím, špitála sa bojím...«

»Lepšie sa báť Boha, synku, ako ľudí« — napomenula ho.

»Ale vyženiete strach strachom, gazdina?« spýtal sa jej.

Pokývala hlavou. »Ako nechceš vedieť, čo vravím. Zatvrdlo srdce. Načo ťa už trápiť daromne a márniť čas?«

Nuž i sám vie, že tá struna sa neozýva v duši. Možno jej nebolo, alebo ak bola pretiahli. Hádam pukla. Vidí i ona, že darmo biť na nástroj, ktorý zanemel.

Ochladlo jej srdce, navrely doň veľké starosti o muža, o dom. Na tvár jej vysadla zas odhodlanosť. Lepšie mu dať pokoj. Cudzí svet, jeho biedy napravia, hádam, čo sa pokazilo.

Zbadal, že jeho vec sa skärovala na zlú cestu. Dosiaľ ho zastávala, ale teraz ide sa odhodiť od neho. Nadišiel čas i jemu pohnúť sa, obetovať všetko. Pod ním je hlboká jama: chyť sa hoc stebielka, nesrútiť sa do nej.

Ukázal jej prstom na šaty, ako ležia na truhle v uzlíku. Čakajú šťastný deň, keď výndu na božie slniečko, keď sa do nich oblečie po chorobe. Vzal ich do ruky, vyutieral oči rukávom. Slzy boly prestaly tiecť, ale dakoľko kropäjí viselo po tvári nerozhodne. Z uzlíka vytiahol vyplavenú vestu, prestrel ju na posteľ, opakom do hora. Gazdina sa zadivila, že na plátenom záhone, čo príde na chrbát a nemá inej roboty, iba držať dovedna súkenné predky, zazrela kríž z gombíkov; stály v dlhej čiare a cez ňu išla menšia na kríž.

Vytiahol nožík kdesi z nohavíc a odpáral gombík. Kovové jadro, kúsok bliašky, obliekli do súkna, na spodku mu urobili uško. Jedným zárezom otvoril obličku a bliaška sa zaligotala. Na pokrývku vypadol veľmi úhľadný žltáčik. Pani Tereza ho privítala s vľúdnym úsmevom. Odrezal druhý, tretí gombik. V každom bolo také úhľadné jadro.

Zapáčila sa jej robota, párať gombíky a vyberať z nich zlaté peniaze. Kde by sa bola nazdala, že jej ukáže taký majsterský výkon. Poznala žlté peniaze, že sú anglické funtíky. Veru každý z nich zaváži za funt všakových neúhľadných červencov.

»A kde ste ich vzali?« pristúpila bližšie.

»Raz som ich mal takých sedemdesiatsedem«, pokyvoval hlavou.

»Hodne ste ich nagazdovali«, shíkla gazdina.

»Hej, pekne; ale číslo sa mi nepáči: Sedemdesiatsedem! A tak išly. Jedenásť som ich poslal materi, ostatné sa rozkotúlaly.«

»Keď sú okrúhle« — ukázala na ne.

»A vždy po jedenásť«, vysvetľoval Petar. »Toto ide už siedmych jedenásť. Preto myslím, že bolo nešťastné číslo.«

»Horky číslo! Ľahko prišly, ľahko išly.«

»Ľahko išly, ale ťažko prišly. Týchto ostatných jedenásť zašil som do súkna a prišil o futro. Mal som ich pri sebe, ale na takom mieste, že som sa ich nemohol dotknúť hockedy. Držal som ich, ak by ma pritisla núdza. A tak teraz budú vám. Urobte s nimi, čo vám ďaka.«

Na dlani cíti chlad žltáčikov aj ich dobrú váhu. Nie je to hrachovina alebo pazderie, ale šľachetný kov, ktorý vládne svetom. Otvára srdcia, kliesni cesty a odhadzuje prekážky. Podľahla i ona jeho moci: poťažkáva ho na dlani.

»Budete banovať za nimi?« pochybovala a hľadela naň bokom.

»Nie veru!« V hlase mu zvučalo čosi tvrdého. Pozrela naň udivená. »Rád som, že som sa ich zbavil. Ťažko prišly, spoliehal som sa na ne najviac preto. Myslel som si: toľko ich je, koľko je na nich súžby a preto že sa nikdy neminú. Minuly sa a rád som.«

Spýtala sa, ako ich zarobil a tu jej vyjavil, že mu padly na diel, keď bol na tuleňoch.

»Na tuleňoch!« Vytreštila naň oči. Zlato jej vypadlo z ruky. Prvý raz sa shovára s člove-

kom, ktorý bol na love tuleňov. Počula všade spomínať, aká je to ťažká robota.

Skoro pol roka sa túlal. Po kanáloch medzi južným ostrovím polovali na nutrie (bobrov). Tulene našli ďalej; boli na veľkom mori, navštívili ďaleké ostrovy na juhu: ta až utiekly tulene pred poľovníkmi. Vodilo sa im dosť dobre; ušlo sa gazdovi, ktorý výpravu sriadil a zaopatril všetkým; ušlo sa i jeho ľuďom. Ale zaslúžili svoj diel. Užili dažďa, hmly a sňahu. Môžu ho mať dosť do smrti.

»Ach, nešťastný synku, kde všade si niesol hriešnu hlavu!« Začala naň pozierať nedôverive, trochu so strachom. Poľovačku na tuleňov v jej kruhoch nemajú za najlepšiu robotu ani keď vypadne najlepšie. Chlapov, ktorí sa na ňu zverbujú, považujú trochu za dobrodruhov. Diví sa, že náš šuhaj neostal v svojom ráme života, ale sa opovážil ísť na široké poľany, kde neidú riadni ľudia. Kožušiny z nutrie, najmä tuleňa, sú drahocenné: ale kto ich nosí, netuší koľko biedy a útrap preniesli ich poľovníci. »Či si nemohol zarobiť tieto peniaze, možno i viac, na robote, ako iní? Bolo ti treba márniť mladosť po pustých krajoch? Ešte-ešte keby bol veľmi veľký zárobok!« Poťažkávala peniažky, prizerala sa akého má divného hosťa. »Nuž keď je tak, že sa bojíš špitála väčšmi ako krky lámať kdesi po pustých zemiach, probujem ťa vyslobodiť od neho.« Peniaze si vzala. Vypáral ich raz z futra, ešte by sa rozkotúľaly.

On jej ich dal vďačne, len keď mohol mať za ne jej priazeň; a dostala sa mu, hoc i nie hádam za ne, ale skôr za ťažký život, ktorým ich zarobil. Nie, kto toľko preniesol dosiaľ, nedá ho do špitála! Šla pomočiť háby, ale nebedlila na robotu. Mala pred sebou starosť, ktorá jej prevracala hlavu. Ako uhovieť chorému a nenajedovať muža? Túto vec by mala vykonať ešte dneska.

Z kuchyne vyrozumela, že pán Andrija prišiel odkiaľsi z mesta. Nešiel do svojej izby, ale sa zastavil vo veľkej miestnosti. Gazdu pozdravil len tak cez plece, ako stál pri svojom stole, čakajúc hosťov, či predsa neprídu.

»Vykonal si tú posteľ?« Počula jeho spurný hlas.

»Veď vidíš, že nebolo kedy, krajan. Poshovej, pôjdem zaránky.«

»Ako ťa treba tisnúť!« vykríkol. »A ty ideš, ako mechúr do vody. Viem, že nepôjdeš ani zajtra.« Pán Martin mu neodpovedal. Bolo chvíľu ticho, potom počula strmý, pevný krok popri kuchyni do dvora, kým nezatíchol v izbe pána Andriju.

Pán Martin ostal sám. Nalial si do kališka kvapku tuhého. Začal zas užívať, hoc nie často: hádam od jedu, alebo z pomsty. Keď sa mu prvý raz zakrútila hlava, bol sa vybral k vede na poradu. Obsypala ho radami, dala mu veľmi prísné predpisy: vraj musí odhodiť všetky lepšie obyčaje; nedotknúť sa jedál, ktoré má naj-

radšej, neobliznúť ani kapky z fliaš, ktoré má ustavične v ruke. Prevládal sa, slúchol, nefrflal. Hlava prišla naozaj na miesto.

Ale v ostatné časy hlava zas nedala pokoja. Krajan mu robí prieky, obral ho zo všetkého: všade prázdnota a chudoba. Vzal mu ostatné dve tisícky, tisne ho ponad písmo do cudzích skladov. Ide kupovať tovar za statočnosť a dobré meno. Z prvoti uznal hlave, že sa má prečo skrúcať; ale keď nechcela dať pokoja, najedoval sa. Veda nestála v slove, čo sľúbila, nebude jej stáť ani on. Na čo sú predpisy, keď nemá z nich osohu? Vypije si. Dakedy vytrúsi i na lačné trochu tuhého. Za stolom si naleje, ako iní, náprstok dobrého vína. A čo mu je? Svet je hneď trochu krajší, srdce sa rozveselí. Že sa zakrúti tu i tu hlava? Ak musí ísť ponad písemko, ľahšie sa mu pôjde s prevrátenou hlavou ako s čistou. Tam dnu jednostaj čosi jačí a narieka. Otupno počúvať!

Pravda, že sa žena hnevá. Pozre i s výčitkou neraz, ale jej odkresnul, že také smluvy neuznáva, z ktorých nemá nič. Že mu vraj zaškodí? A prečo? Na čo je neúplný život? Vliecť sa smutne, bez okrasy a kúzla? Zariadi si ho ako má byť. Vezme, čo mu dajú; užije, čo môže užiť, a život nech robí, čo vie. Že sa vraj skráti? Veď skončiť sa musí i tak: ani jeden dosiaľ netrval na veky...

Kalištek tuhého rozohrial ho. Pobral sa ku kuchyni, pozrieť, čo porába žena. Upratala, umy-

la, rozvešala riad. Aký poriadok! Keby ho mal taký vo všetkom! Akoby vedela gazdovať a variť, keby im šlo dobre. Šiel do dvora, čo robí, ale ani tam jej nieto. V Petrovej izbe je ticho: ale počuť vravu s inej strany. Tenké steny ju nemôžu prihlušiť, najmä keď je i oblok odchýlený.

»Už som to dávno šípila« — počul jej hlas. »Viem, že sa nám zle povodilo. Čo som zgazdovala, išlo dolu vodou. Len aby nám neodnieslo i statočnosť, toho sa najväčšmi bojím. Nerada by prísť o ňu. Dobre ste si zaistili vaše peniažky. V interesoch vám idú interesy i peniažky, čo ste mu dali. Tento dom nevystačí na ne sháňať, neviem, či by ich i dva také uniesly. Poručeno Bohu, už som sa oželela. Berte, čo uvidíte. Ale povedzte, na čo sa vozíte po mužovi, keď máte všetko, čo chcete? Čo vám ešte treba? Alebo vám je ujma, že v Krešimírovej izbe leží chorý krajan? Je už i ona vaša? Načo ho vyháňať, keď i tak ozdravie o dakoľko dní?

Pán Martin krúti hlavou. Ako sa jej rozviazal jazyk! Hovorí veru smele a doprosta. Nevyberá.

»Nech sa nestarie do mňa.« — Počul hlas pána Andriju, ale sa neozýval smelo. »Porúha sa mi s Pepitou, Anitou a Rositou. Znevažuje ma, kde môže.«

»Keď vy tak, nuž i my inakšie.« Jej hlas sa zatriasol, nevedieť či od žiaľu, či od hnevu. »Keď nemáme v dome práva — dobre, môžeme

ísť. Slúžila som, môžem znovu slúžiť a nezahynieme. Aspoň budeme mať pokoj. Rozkazujte si tu ako chcete.«

Bol by už vošiel dnu. Zadrela do živého: môže narobiť galiby. Ale sa ozval pán Andrija, ešte pokornejšie:

»Nevyháňam nikoho, ani nedochodím. Nemám čo rozkazovať, ani nerozkazujem.«

»Ba rozkazujete. Prvej ste môjho vyháňali sháňať akési postele. Akože to zas skrúcate?«

‚Ako ho obháňa!' smeje sa pán Martin. ‚Kto by sa bol nazdal.' Nadložil ucho, čo na to pán Andrija. Prišla kosa na kameň!

»Ja len, aby nebolo chorých v dome«, vyhovára sa pán Andrija. V pomykove už zabudol, čo povedal pred chvíľou: že sa mu Petar porúha.

»A čo vás do domu?« oborila sa naň ešte tuhšie. »Je váš, alebo nie? ak je váš, rozkazujte si. Ale mne nie, ani môjmu . . .«

»Ja vám nerozkazujem«, tíši ju. Vidno, chcel by ju udobriť.

»Prvej ste rozkazovali pre chorého hosťa: teraz mi vravíte, že nerozkazujete. Ako že je to?«

»Ach, čo ma doň!« vybúšilo z neho prudko. Búšil i päsťou na stôl. »Kto vedel, že vám je Petar viac ako my vospolok? Držte si ho. I tak pôjdem do kampa, kto vie kedy prídem: mne nezavadí. Vaša je vôlička a starosť.«

»Nevraveli ste tak z prvoti, ale ste hrýzli môjho. Ak neviete, poviem vám čosi: nepriečte sa s ním veľmi, lebo sa má veľmi zle.« Riekla to čosi tichšie, ale pán Martin predsa dopočul. »Doktori mi veľmi kladú na srdce, nejedovať ho a nebúriť mu pokoj. Tak aspoň viete. Preň som vám prišla dohovárať, nie pre chorého hosťa. Dajte mu pokoj.«

»A čo som ja vedel. Bolo mi dať znať«, vyhovára sa. »Neublížim mu už. Nezastariem sa do ničoho, ani pre Petra ani pre Pavla.«

‚Hej, plno,' myslí si pán Martin idúcky do domu. ‚Veľmi zle, veľmi zle. He-he-he! Ak naň fúkne, odnesie ho zaraz! Len tak! Proroci, čo kapustu jedia.' Zašiel zas za dlhý stôl a vadil sa ešte s nimi. ‚Keď môžu merať mne krátky, prečo nenamerajú sebe večný život? Dobre, dobre! Nech len merajú . . .'

Cítil sa veľmi dobre, nič ho nebolí: prečo by sa duril? A na ostatok, nečaká všetkých ten istý cieľ? Dnes alebo zajtra musíš sa vybrať i na tú cestu, už či na pampu v Puntarene, alebo na kopec, ako býva v našich krajoch.

O chvíľu šuchla ona do kuchyne a upratuje čosi. Vošiel pán Andrija do hlavnej miestnosti, ale okúňave. Celým telom sa obracia pri kroku, ako by bol na kĺzačke s kolieskami na nohách.

Prišiel pred dlhý stôl, zadíval sa na pána Martina, akoby ho nebol nikda videl. »Ako že sa máme, Martinko?« prihovoril sa mu. »Ako že sa cítiš?« Všetko na ňom bolo samá príjem-

nosť a starostlivosť. Obrátil tu jednu, tu druhú dlaň do hora a položil na ňu druhú, ale potichy, aby netľaplo.

»Var si prišiel z Kalifornie, že sa vypytuješ?« odvrknul mu pán Martin. »Prvej si hrnul cez dom, ako fúra prázdnej hrachoviny.«

»Synku, starosti. Každý má svoje, čo mu ich sostrihli, ako na mieru« vysvetľuje mu. »Ale za svet by ti neublížil. Vieš, že som ťa mal vždy za brata i viac ako za brata. Orlovac je nie ďaleko od Pravého Zorovca.«

Pán Martin by mu bol mal všeličo povedať, ale nepovedal. Na čo hľadať prieky, kde ich už nieto, ďakovať Bohu. Hľadal špáru v plote utiecť pred hanbou. Nenašiel ju. Petar mu ju neurobil. Hľadal špáru pred zvadou a tú mu rozšírila žena pracovitými rukami. Už nebude viac hriechu, je s tamtej strany plota: mohol by naskakovať a brechať. Ale na čo? Dosť sa navadili dodnes, nech už prestanú protivne. Pokoj je najväčší dar od Boha, len neprísť o statočnosť a dobré meno pri ňom . . ,

»Pre Petra sa neunúvaj« — začal pán Andrija. »Keď mu je tu dobre a páči sa mu: načo by sa prenášal kade-tade?«

Pán Martin pozeral dolu na dlhý stôl, ako bol vyčistený jeho vlastnou rukou. Prišlo mu ľúto, ako sa všetko mení. Petar Bubinović postavil sa medzi nich ako najväčší končiar, akési Biokovo: nemohli sa sniať preňho. A kde je teraz? Spľasol, ako by ho ani nebolo. Či sa bolo

treba vadiť? Načo sa mu teraz podkladá a čanká ho? Či napraví, čo sa skazilo?

Pán Andrija sa poprechodil, poobzeral po miestnosti. Bol by sa poshováral ešte, ale krajan z Orlovca stál za stolom a čušal ztratený v trápnych dumách, že krvavý pes predsa roztrhá dobré meno a statočnosť...

»Dobrú noc, Martin« — zaželal mu skoro bojazlive.

»Boh na pomoc, krajan« — zaďakoval gazda. ‚Všetko sa napraví, krajan. Všetko!' dodal v duchu, keď ostal sám. ‚Ale statočnosť nesošiješ, ak ju dáš roztrhať.'

X.

V to ráno sa tiež prebudila zavčasu, len čo sa rozbrieždilo. V Puntarene svitá zavčasu v lete. Bolo jej neobyčajne akosi. Nebola by sa hádam prebudila, ale sa jej mení, že ju čosi prebudilo. Strhla sa, naslúchala; nebadať ničoho. Muž spí ani v oleji, ako hádam nikda. Nestene, ako stenáva dakedy; nezasekáva sa pri dýchaní, ako po iné noci. Chrápe chutne, až sa posteľ otriasa.

Obliekla sa tichúčko, aby ho nezobudila. Chcela sa už vykradnúť z izby, keď pri ružovom svetle, ktoré padalo oblokom do izby, zbadala, že je odkrytý; pokrývky sa sviezly na stranu. Išla ich prestrieť do rovna, ako majú byť; tu začal nohou kopať, kým neodhodil koberce znovu.

Niečo ju prejalo, ako strach, že sa mu hádam leží nedobre. Pohýbala ho za plece, aby sa prevrátil na druhý bok. Stŕpla, keď sa ani nepohnul. Leží na tom istom mieste a chrápe mocne. Hľadí ho prebrať, naddvihla mu hlavu, ale tá zas odpadla na hlavnicu, ako bez vlády.

»Čo ti je, Martin?« spýtala sa ho. Jej oči sa rozhľadely čosi lepšie; mení sa jej, ako by mu oči stĺpkom stály.

Vybehla na dvor. Zaklopala tuho na dvere pána Andriju. Volala naň, kým sa neprebudil. Pán Andrija skočil na rovné nohy. Hodil čosi na seba a vbehol k nim do izby.

Horelo po svieci na oboch stranách dvojitej postele. Pán Andrija stŕpnul. Gazda mal obrátený pozor kdesi do povaly.

»Už je zle« — riekol. Bolo mu sucho v hrdle. »Bez doktora nič; hádam doviesť i kňaza.«

Vbehol do izby doobliekať sa chytro. Nepozastavil sa, že sa mu štica kníše, prehodená na jednu stranu, sťa hrebeň daktorému kohútovi, ak je mäsnatý. Zapínal sa, ruky mu behaly sem a ta, keď nemohly trafiť na gombík napochytre.

»A kedy im to prišlo?« vypytuje sa gazdinej, zapínajúc sa ešte vždy. Neodpovedala, zabrala sa poprávať chorému pod hlavou. Zalomil hlavu priveľmi, preto nebodaj chrápe tak tuho. »Chlap ako buk, ako hora, ako ... ako ...« Shľadával porovnanie, aby priľahlo úplne na predstavu. Našiel iba samé stromy. »Ako česmina, ani tá nie, ale ako bor, keď ho vyvalí bura, mlieka mi materinho.« Nachýlil hlavu, či by nenašiel ešte súcejšieho prirovnania. Možno nahliadol, že ho darmo hľadá, pobral sa radšej z izby. »Ako bor, bysťu bohu« rozvažuje, potkýnajúc sa popod stenu — »keď ho podpília zlodeji rybári v jeseni pri najlepšej sile, aby doň

nemohla ísť miazga. Keď uschne, vyvalí ho bura, dolomí poľahky, čo nedopílili. Nakálajú z neho smoliarov, vábiť ryby veľkými ohňami na člnoch. A ryby v kŕdloch sa tisnú za svetlom a chlapi ich za ten čas opásajú rúče sieťami...«

Bol rád, že má na čo myslieť, na nočný lov rýb v lete, po tmavých tichých nociach, keď sa ani stebielko nehýbe.

»Chlap ako česmina. Míval si požiť, kým bude ostatná vrana kvákať: a tu odrazu zavri účty v knihách, už či výnde zvyšok, alebo nedoplatok...«

Na ulici všade ticho. Nevidno vtáčka, ani letáčka. Poberá sa dolu Bolivarovou, kráča čo tichšie, skoro na prstoch. Ulice s pozatváranými bránami a oblokmi, akoby ho okrikovaly: ‚Čo búriš a robíš nepokoj pre kadeaké pletky? Nemôžeš drychmať?'

Na krížnych cestách otvoril sa výhľad do divných dialok, od východu slnca. Nebom sa rozliala veľká, žltá žiara; podobrala od spodku oblaky, ako sa rozvalily. Nedbaly by odpočívať ešte jeden na druhom: žltkavé na krajoch, belasé v prostriedku. Prevesily sa sťa záclony. Nehýbu sa, hoc za nimi šibe plameň skoro pod samú klenbu. Svet zamrel. Pracovitý Patagonec sa ešte nehýbe, zaspal kdesi v pazuche Cordillery. Hádam sa mu ťaží vtrhnúť do rovín a besnieť, kým ľudia spia; nemal by ho kto obdivovať a preklínať.

Na pána Andriju nepôsobila slávnostná chvíľa, keď sa rodí dlhý letný deň. Zaujala ho starosť, ako sa krajan prenáhlil. ‚Dnes a možno zajtra, ale pochybujem, najskôr dneska. Zanáhlil krajan, zanáhlil. Sviečka dohára; deň sa mu končí . . .'

Bolo mu smutne. Odchádza a necháva všetko tak. Ani nepomyslel, kto zaplatí, čo je dlžen. Veľký hriech je ísť s dlhom. Platiť dlhy je prvý zákon. Dobre kúpiť, draho predať, urobiť dobrý kontrakt, alebo hoc i vytiahnuť ľuďom groše za akcie: nie je hriech; lebo tak svet beží. Bez obchodu sa nemôže zaobísť. Keď kupuješ, otvor oči, čo kupuješ, na to ich máš; ale požičiavať a nevrátiť, je neporiadok. Ej, krajan, našiel si šparu v plote! Dívaš sa na mňa, čo robím s písemkom. Komu ho preukážem? Načo bude písemko? Kto ho vyplatí? Podpísal ho predsa vlastnou rukou . . .

Vynašiel, že je pevný súvis medzi peňažnou závislosťou a spasením duše. ‚Nie, nedosiahne spasenia, kto nevyplatí dlhy na tomto svete do ostatnej peče. Ako sa poberáš, krajan, takto neporiadne?'

Prišiel ku tichému domu doktora, pritisol mnohoráz gombík pri dverách. Trvalo dosť dlho, kým otvorila slúžka oblok a zas kúsok, kým sa ukázal sám doktor. Potom už sišiel veľmi chytro, vyzvedieť sa, čo sa stalo. Vrátil sa do hora vziať, čo bolo treba. Slnce vy-

chodilo a hodilo ohnivú žiaru na vežu chrámovú, keď vchádzali do dvora.

Potešila sa pani Tereza, i pán Andrija uznal, že sa darmo neustával poňho, keď doktor, len čo si obzrel chorého, začal mu dávať slučku okolo mocného ramena. ‚Ani sám Bekavac by mu neurobil, čo iného' — myslela si, shľadávajúc misku v kuchyni.

Chodenie sem a tam, vrzgot dvercami pri bráne, pridusené hlasy a potom i vrava vnikly predsa len i do Petrovej izby, bárs bola zavretá. Spal veľmi čujne v chorobe; keď začali spomínať nemocnicu, mával ťažké sny: neraz sa strhol a prebudil, akoby ho bol vyzváral.

I teraz, ako ho prebudilo, načúval, čo sa robí, či ho nejdú sobrať. Rana ho nebolela; stal opatrne na jednu nohu a počúva pri dverach. Vyrozumel, že sa stalo čosi veľmi zlého. Oblieckol sa z väčšieho, vzal stoličku do kamarátstva, do druhej ruky drúk, ktorý mu dali ku posteli, zabúchať na dvere, ak by mu bolo dačo treba. Tohoto divného zvonca sa nedotknul dosiaľ, nezavolal nikdy obsluhu. Bál sa, že príde gazda hroziť mu špitálom. S dvoma podporami nebolo mu ťažko doskackať na zdravej nohe ku gazdovej izbe.

Stoličku nechal predo dvermi a prešvihol sa do izby. Videl hromničné sviece hádzať žltkavé svetlo na gazdu, ktorý hľadí kdesi do povaly, chrápe chytro, ako by sa poháňľal niekam. Pre-

jal ho strach, keď videl krv stekať z gazdovho ramena do bielej misky. Doktor stojí nachýlený a pozerá, gazdina složila ruky, pozerá tiež, čo sa robí, ale už je nie tu. Išla sa dobíjať modlitbou na tie brány, z ktorých sa rozlieva útecha v súžení. Pán Andrija hľadí do misky; diví sa, ako sa krv srazila chytro a delí sa už na vodu a trasľavý, červenkavý koláč.

I Petar sa díva odo dverí. Natiahlo sa celé telo, najmä dlhé hrdlo. Predesená tvár s dlhým nosom a ovisnutými fúzmi so šticou na bok, upomínala by veľmi, keby si jej mal kto všimnúť, na držanie predeseného kohúta, keď pozerá na dvore, ako sa hádže mládka s podrezaným hrdlom v krvi.

»Nieto mu už života, nie, neborákovi«, prehovoril akýmsi zastreným, tenkým hlasom. V hrdle mu bolo veľmi sucho; nemôže ani slinu preglgnúť.

Obzreli sa naň všetci, nik mu neodpovedal. Gazdina sa modlí, pán Andrija sa nachmúril, keď ho zazrel; doktor si hádam pomyslel: »Svet je zmotaný. Tento tu sa poberá, lebo nemá tu čo hľadať. Tam ten sa zrepetil, dnes-zajtra bude blúdiť bielym svetom ako prvej.«

Petrovi sa odrazu veľmi pomiešaly city. Sám nevedel, či smútiť, že sa gazda ponáhľa takto, až dychčí, sťa by sa bál, že sa oneskorí, alebo sa radovať tam kdesi v tmavých kútoch, že ho už nebude môcť duriť do špitála.

Doktor sa odbavil a sberal sa domov, ale gazda sa neprebral. Pani Tereza čakala pri dverach, čo jej povie. Pozrel na ňu vyhýbavo, ako by sa okúňal. Keď sa nemal kde dieť pred jej pozorom, pohnul plecom s poľutovaním.

‚Proti smrti niet lekára' — znamenalo, čo jej dal znať. ‚Prišiel k mete, musí složiť pútnickú palicu.'

Porozumela, že muž je už iba hosťom, i to na krátky čas, v tomto dome. Padla na ňu veľká ťarcha osamelosti. Zaplakala. Sišla jej na um opustená búdka v spustnutej vinici.

Keď sa Nikola vracal zo stráže, stretnul doktora vo dverciach. Miesto sadnúť k večeri a ísť spať, našiel domácich okolo postele gazdovej. Prišlo mu ťažko. Človek je predsa len kvapka rosy na tráve, kým slnce neprihreje. Sadnul na pelasť, díval sa, ako sa náhli. Ale sa prikradly odkiaľsi driemoty, zaskočily ho. Nemohol sa soprieť, musel sa ísť vyvaliť.

Domáci vyplnili i ostatné povinnosti okolo umierajúceho. Zavolali všetkých doktorov a kňaza. Pán Martin dokonal tíško a pokojne.

Priatelia a známi ostali pri ňom, kým neprekročil medzu medzi týmto životom a iným.

Na doske a pozdejšie v peknej kovovej truhle vo sviatočných šatoch, v ktorých sa bol i sobášil, bol predsa len osobnosť. V tvári mu vidno pokoj a iste i spokojnosť nad hotovým dielom. Najväčšmi ho možno teší, že predsa ne-

prešiel ponad písemko. Minul tovar skoro úplne, málo fľaší ostalo plných na polici; ale nešiel do cudzieho. Nesie dobré meno sebou i statočnosť a o ostatok sa netrápi. Jeho tvár ako by chcela hlásať: ‚konal som, ako som vedel a mohol. Bez chýb a chybičiek som nebol. Kto vie lepšie, nech zkúsi: ja mu prajem zdaru a šťastia.'

Nad hlavou mu rozostreli krajania zástavy oboch podporovacích spolkov, sťa dákemu vojvodovi. Mali dva spolky; do jedného sa nemohli zmestiť. On bol členom oboch, príspevky platil riadne, podpory nepýtal ani od jedného, o hádky medzi nimi a politické rozdiele sa nestaral. Mal vždy veľa starostí, nemal kedy zabŕdnuť do politiky, najmä v ostatné časy. Choroba ho o zem hodila, ale pre ňu nedomŕzal nikomu. Lekára si sám platil. Veľké voskovice okolo postlania lialy naň smutné, žlkavé svetlo; do okola poopierali vence, ktoré už začali donášať, pravda všetko z umelého kvieťa. Živého kvieťa bolo ešte vtedy málo v Puntarene, ale manželka ho predsa vypriadla. dala mu spraviť veniec s kapradím a palmovým listom.

Pri stenách na stoličkách a laviciach sedia, ktorí mu prišli preukázať počestnosť. Sedia ticho, hľadia pred seba, na plamienky voskovíc, ako skáču a tancujú, uhýňajú sa sem a tam: kým zpod nich sa lejú krupäje, sťa by slzy. Tu vstúpi nový hosť, tu zas iný sa vykráda, vždy na prstoch.

Okolo neho je tichosť a pokoj, ale niektorí sa ustávajú a konajú. Odchod človeka zo sveta je tiež v podstate obchod: musí sa vniesť do úradných lajstrov a rubrík, ako ktorékoľvek obchodné dielo. Tieto práce má na hlave Nikola a tajomník jedného z podporujúcich spolkov. Pán Andrija sa chystal, že pôjde on konať; ale Nikola nechcel s ním ísť. Povedal mu do prosta: »Daj mu pokoj aspoň teraz, synku. Dosť si sa ho nazhrýzal.«

Pán Andrija indy by sa bol dal do bitky, ale teraz čušal. Nikola schodil úrady na civilnej matrike, vo fare, u doktora po svedectvá, na mestskom dome o hrob, vo spolku o miesto v krypte, v ústave objednať povoz; rozhodnúť, či len jednoduchý alebo o sklenených bokoch a podnebí s veľkým bielym forgovom. Objednali i povozy pre rodinu a priateľov do cmitera a nazad, ktoré obyčajne chodia na prázdno.

Mali čo chodiť. Nikola sa potil od postávania a čakania po úradoch a pisárniach. Ak malo byť všetko ako patrí, museli ešte dať ohlas do novín.

Úradník vyhovie vďačne; dá smútočný ohlas na vidnom mieste. Sádzať ho netreba, smútočný rámec s textom je hotový nebodaj hneď od prvého čísla a trvá do dnes: netreba iba po doplňovať mená, ulice, čísla domu, deň a hodinu. Úradníci všetkých troch denníkov škrabkali sa trochu za uchom, prijímajúc objednávku, pri

slove »Kesica.« Španielčina drží miesto **k qu**, ale netrpí **c** pred **a**, lebo ho hneď premení na **k**. Miesto Kesice by vyšlo Kesika. Na šťastie Španiel našiel radu u Nemca: požičal si uňho veľmi zručné **tz**.

Na večer bola ešte väčšia spoločnosť v obchode zosnulého. Veru za živa sotva kedy videl toľkých hostí v príbytku. Okolo stien zasadli všetky miesta; izby vo dvore, kde bývajú hostia tiež sa naplnily. V nich už idú i rozhovory, niekde i žarty, hoc ukradomky. Rakev už zatvorili. Na sviecach sa urobily s boku okrasy od sĺz, ktoré sa kotúľajú dolu nimi a tuhnú len čo sa vyronily.

Keď vyšly noviny, mohli si prečítať smútočný oznam. V hodnovernom preklade znel:

»Ponevráč dokonal náš milovaný manžel a príbuzný Martin Quesitza N. O. V P. (Nech odpočíva v pokoji) prosíme našich: rodinku, priateľov a známych, aby ráčili doprovodiť jeho telesné pozostatky na cintorín. Smútočný sprievod sa pohne zajtra o 10. hod. predpoludním, dňa toho a toho roku 190... z domu smútku na rohu ulice 18. Septembra a Bolivarovej číslo to i to.

Pozostalí trúchliaci.«

Veľmi potešilo vdovu a priateľov že bol v novinách ohlas jedného i druhého podporujúceho spolku na členov ustanoviť sa v určenú hodinu do smútočného domu spolučlena, pána

Martina Kesicu, preukázať mu poslednú počestnosť. V mene predsedu podpísal tajomník.

Pod tým ohlasom bol denný rozkaz 4. kompanie hasičskej v Puntarene, Dobrovoľného horvatského hasičského spolku, podpísaný tajomníkom a pobočníkom, menom správcu a stotníka na činných a podporujúcich členov, tiež sa účastniť pohrebu podporujúceho člena, pána Martina Kesicu.

Vážil si spolky krajanov; zapísal sa do všetkých, len nerád videl, ak sa hašterily medzi sebou. Preto nebodaj, nechodieval ani do schôdzok, ale príspevky platil riadne, ako by bol najbohatší medzi krajanmi.

Ako stálo v ozname, sprievod sa pohol o 10. hodine z domu smútku. Vdova sa pokorila obyčaji svojho kraja; nešla za rakvou. Odobrala sa v dome od zosnulého. Padaly jej slzy dolu tvárou, keď ho vynášali krajania na ulicu rohovým vchodom a všupli do slávnostného povozu o baldachýne. Otvoreným oblokom, kde bývaly metly na kríž, hľadela na ulicu, videla cez slzy, ako mu kladú vence na truhlu.

Podajedni, najmä krajanky, mali jej hádam za zlé, že nevykričala oblokom všetky ctnosti a dobré obyčaje, ktoré ozdobovaly zosnulého. Po smrti sa obyčajne rozmnožia a rozrastú, že sa pri pohrebe divíš, ako sa ich mohlo toľko spratať do smrteľného človeka. Ten v truhle, keby ich počul, tiež by pokrúcal hlavou a po-

vedal by: ‚Kto by sa bol nazdal, čo všetko zo mňa vystalo!' Možno i sama banovala, že nevykladá, ako by prislúchalo. Ale hrdlo sa jej stislo: nemohla prerieť slova. Zato hľadela za sprievodom, ako sa hrnie dolu Bolivarovou ticho a slávnostne, kým sa neskrútil na uhle. Za ňou stál Petar Bubinović na jednej nohe. Premiešané city prišly do poriadku. Keď sa pohnul veľký slávnostný pochod, začaly sa mu roniť slzy úprimného žiaľu a padať dolu neoholenou tvárou.

Povoz zastal pred farským chrámom; zástup sa vrhnul a zaplnil všetky miesta. Rakev na vysokom katafalku: začaly sa dlhé smútočné obrady.

Bolo pred samým poludním, obchody pozatvárali, keď sa pán Martin dal na ostatnú cestu cez mesto. Zástup sa vyhrnul z chrámu, ale i s boku pristupovali k nemu, ktorí nestihli prísť do kostola. Tu sa pridružil k sprievodu i pán Franjo Dolčić; ledva dobehol. Stal si radom, kde bol pán Simon Katović a pán Kuzma Vodopija, ktorí zatvorili boli obchod, aby sa mohli ustanoviť pred desiatou do domu smútku.

Po predku išli chlapci s krížom, za nimi kňazi. Okolo povoza mladší niesli vence. Okolo neho sa ligotaly i kovové šišaky hasičov, tvoriacich uličku. Za povozom išla zástava prvého podporovacieho spolku, za ňou páni z výboru a členstvo. Druhý podporovací spolok oddelil sa trochu od prvého; sišiel sa pod zástavou ešte

vo väčšom počte ako prvý. Potom šiel veľký zástup chlapov a žien. Široké tiché ulice potemnely od toľkého ľudu. Ľudia sa stanôvali, alebo vychodili z domov dívať sa na veľkolepý sprievod. Na chlapoch napospol vysokých a mocných a ženách, tiež štíhlych a driečnych, v čiernych závojoch, bolo poznať i keby nebolo bývalo ohlasu v novinách, že prislúchajú k horvatskej osade a odprevádzajú do hrobu nebodaj prípadníka svojej osady, najskôr z Dalmácie. Pokyvujú hlavou, akí sú mocní a zdraví, chlapi a ženy; ako si vystupujú pekne a vážne, že poznať na nich z ďaleka ľud práce a poriadku. Niektorých hádam zaráža, ako držia dovedna. Hľa na pohreb jednému z nich prišli hádam všetci, koľko ich bolo v meste. Pekne od nich, ukazujú iným národnostiam, že majú cit spolupatričnosti aspoň pri smrti, ak ho neukazovali hádam za živa, ako by boli mali...

Pán Martin mohol byť spokojný. Prešiel ostatný raz Puntarenou vo veľkej sláve, ako skutočný majiteľ uznaného obchodu na rohu ulice 18. Septembra a Bolivarovej. Udržal ho až do smrti; pozaliepal trhliny na ňom. Podarilo sa mu nadovšetko neprejsť nad písemkom do cudzieho. Zachoval si, ďakovať Bohu, dobré meno a statočnosť. Hoc videl na policiach samé prázdné fľaše, nešiel k pánu Katovićovi po tovar. Do ostatnej hodiny shľadával po priateľoch tých dvanásť stovák, o ktoré bol vtedy prišiel nemilobohu...

Otvorili mu veľkú kryptu podporovacieho spolku. Rakev doniesli k nej dobrí známi a krajania.

»Teda sme uložili gazdu na pampe« — prihovára sa pán Vodopija spoločníkom, ktorí sa vracajú s ním. Od cintorína sa začína ozaj veľká patagonská pampa.

Pán Katović sa obzrel. Ukázala sa mu sivkastá, zádumčivá, jednotvárna. Pán Andrija cíti zimomriavky, aby nepojala i jeho, keď vedela zhrabnúť takého chlapa, ako bol krajan z Orlovca.

»Veľmi je smutná« — podotknul. Bolo mu všetko smutné. Vracal sa z ozajstného pohrebu. S gazdom mu pochovali i hodnú kôpku záujmov, nádejí a plánov. Kde sú pekné výhľady a istá budúcnosť? Na čo mu je písemko, na ktorom si toľme zakladal?

»Predsa je len dobrá a pečlivá« — preriekol pán Katović. »Keď považime lepšie, predsa nás chová všetkých ani mať. V údoliach chová a opatruje ohromné čriedy statku. Nám zas, ktorí sme sa shŕkli do mesta, ako ovce, keď sa sduria a sbijú do hŕby, dáva všetko od výmyslu sveta. Naše peniaze, o ktoré sa tu bijeme, rastú tiež na nej, skoro samy od seba...«

Koniec
druhého dielu.

PG 5438 B4M3 diel 2

Bencur, Matej
Mat vola

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

G. ALBEZO
TENAVA